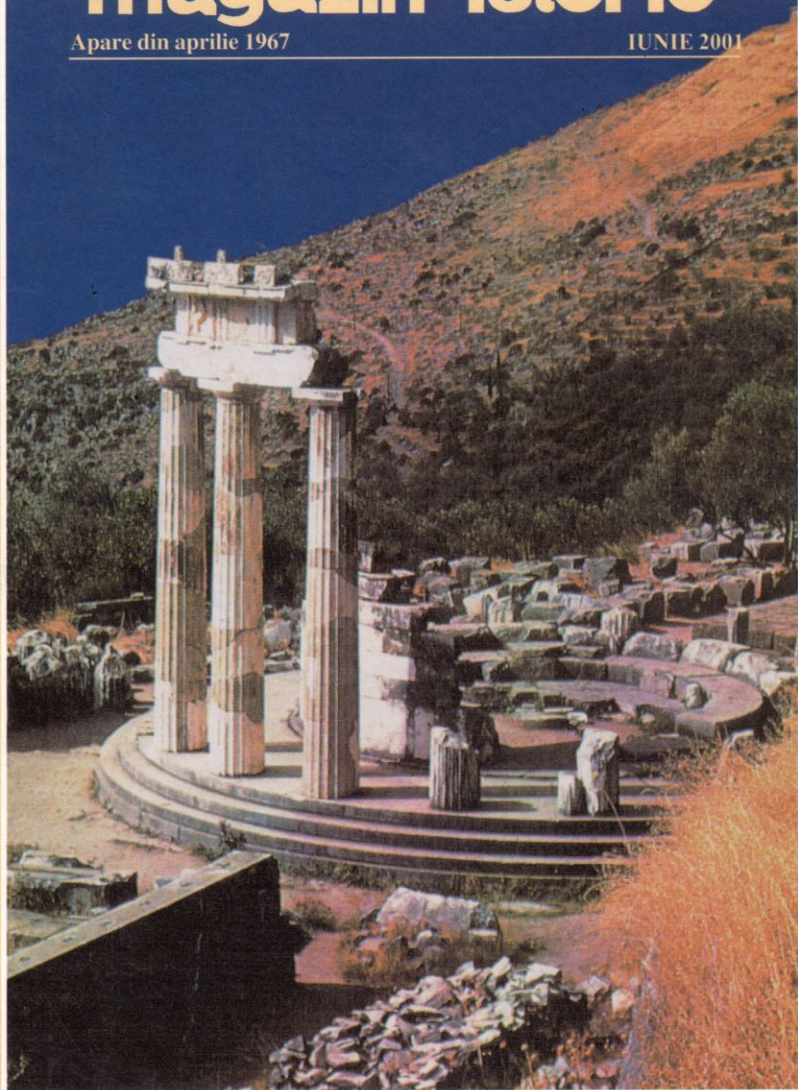


magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2001







magazin istoric

Anul XXXIV – serie nouă – nr. 6 (411)
iunie 2001

<http://www.itcnet.ro/history/magazin.htm>
e-mail: mistoric @ itcnet.ro



1 Pentru vechii greci, Delfi, locul unde se afla cel mai vestit oracol al lumii antice, era considerat centrul lumii. Din construcțiile ridicate aici – templul lui Apollo, stadionul, elegantul cerc de coloane dorice care formau exteriorul rotondei, tholos (în imagine), sanctuarului zeiței Athena Pronaia – au mai rămas azi doar ruine



2 Mormântul domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica, cel care prin decretul din 4 septembrie 1840 a întemeiat orașul Alexandria, și policandrul realizat de firma „Weilekamp Kettling A.C.” prin reprezentanța „Hans-Herzog” din București



3 Imaginea ecvestră a regelui polon Wladislaw Jagiello (sus) și o gravură a orașului Lublin, având în dreapta sus stema urbei, o capră



4 *Dumnezeu tronând*, reprezentare din jurul anului 1123, păstrată în Muzeul de Artă al Cataloniei din Barcelona. Asemenea lumii pământești, și cea din ceruri era împărțită în mai multe trepte

Revistă editată de FUNDAȚIA CULTURALĂ MAGAZIN ISTORIC

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
DINU C. GIURESCU,
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef:
Dorin Matei

Secretar general de redacție:
Florentina Dolghin

Redactori:
Ioan Lăcustă,

Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan

Secretar de redacție
și macheta artistică:

Theodor Lianos

Director economic:
Doina Pascu

Documentare:
Mădălina Geambașu

Corectura:

Georgeta Apreoteșei,
Constanța Avram

Secretariat:

Floarea Dragne,
Tudora Petre

Difuzare:

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3,
sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul I,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

iunie

2001

4 Basarabia,
moștenirea pierdută
N. IORGA

**PRIVIRE LUCIDĂ,
DUPĂ BĂTĂLIE**

6 Prețul Real
politik-ului ignorat
M. IONESCU



12 Mărul discordiei
*Despre Basarabia,
dinspre Moscova*
M. EREȘCENKO

15 Dejun în huruit
de tancuri
*În audiență la Ion
Antonescu*
I. HUDIȚĂ,
D. BERINDEI

19 Foc, fără ordin
*Ciocniri armate în
timpul retragerii din
iunie 1940*
N. VIDENIE



22 Mizând exclusiv
pe cartea germană
*Locul României în
planurile lui Hitler*
AL. DUȚU

24 Ziariștii – mai
informați decât
miniștrii
*Telegramele Rador
înainte și după 21 iunie
1941*

30 Lipsa de
pregătire se răzbună
AL. OȘCA

33 Suflet în sufletul
neamului său
*Biserica Ortodoxă
Română în anii
regimului comunist*
Patriarhul TEOCTIST

40 Arpad și Stalin pe
Muntele Tâmpa
B.F. POPOVICI

**S.O.S.
PATRIMONIUL**



44 Catedrala din
Alexandria
G. DONE,
S. CHEFANI-
PĂTRAȘCU

49 Când cuvintele
încovoiază spadele
*Instaurarea stării de
urgență în Polonia, în
1981*

A. POP

54 Amintiri despre
Conferința de Pace de
la Paris
N. CONSTANTINIDE

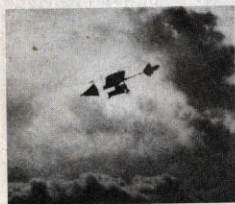
VECHI CONACE BOIEREȘTI

59 Poiana
S. TĂTĂRESCU-
NEGROPONTES



65 Cu Carandino la
Capșa
V. RÂPEANU

70 Singurătatea unei
nedreptăți
Amintiri din 1952
A. VRIONI



73 O bătaie de aripă
în minus
Aurel Vlaicu
V. AVRĂM

EVENIMENT

53 80 ani de știri
La Mulți Ani, Rompres!

77 Printre iatagane
și pușcoace

*Se redeschide Sala de
Arme la Muzeul Militar
Național*

I. SCAFES

87 Corespondență
din Washington

*Reuniune internațională
consacrată războiului
rece*

D. PREDA

ENIGME ALE ISTORIEI



78 Cuvinte în
ecuație

Discul de la Phaistos

I. PĂTRAȘCU



81 Între pasiune și
calcul

*Două nunți domnești
din secolul XIX*

A. CARAGEA

CHIPURI UITATE ALE MILENIULUI TRECUT



84 Joseph Lanner,
rivalul lui Strauss
M. DRAGANOVICI

RUBRICI

48 Pentru biblioteca
dumneavoastră

58 Amprente în timp
Fotografii de la cititori

88 Cititorii scriu
istorie

90 În București,
acum 50 ani
I. LĂCUSTĂ

87; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

VEȘTI DIN BASARABIA

NICOLAE IORGA

Românii care cunosc așa de puțin România – parcă te poți lăuda că o cunoști și că ai cheltuit atâtă și atâtă pentru aceasta? – nu cunosc mai deloc teritoriile românești de care România este înconjurată, precum o piatră scumpă este prinsă în aurul scump. Ardealul, Crișana, Banatul sunt drumul la Pesta, care duce la Viena și aceasta la Paris sau la stațiunile de băi. Brașov, Feldioara, și se face noapte; a doua zi frumoasa gară a capitalei ungurești găfăie de trenuri și furnică de lume grăbită, în răcoarea neguroasă a dimineții. Arad: atâtea minute oprire pentru trenul de Vărciorova. Bucovina, un petec de pământ austriac, pe vechea linie „Lemberg-Czernowitz-Jassy”, și câți dintre călătorii noștri nu vor fi trecând fără nici un interes, nici o curiozitate, nici o simțire pe lângă acel „Czernowitz”, cu evreii săi primitivi încadrați în vitrina gării: unde se mântuie ai noștri, unde încep neamuri străine, cine ar putea să spună! Iar, cât despre cel mai de curând smuls pământ al României, Basarabia, care până la 1878 era un colț al nostru, el e cu totul necunoscut, mai rău decât China, Japonia, Sumatra și Oastroavele oceanice ale mâncătorilor de carne, despre care mai vorbește, cu ilustrații, câte un *Ziar al călătorilor*. Prutul, îngustul râu mălos, lutos, răpos nu mai e o apă dunăreană, ci o prăpastie uriașă prin care se despart două lumi ce nu pot avea nici o legătură între ele. Cutare pe care împrejurările îl aduc în județele mărginașe privește în liniștea amurgului spre malul rusesc de pe care se ridică fumul vetrelor și chiotele păstorilor ce-și strâng vitele, privește, zic, cu aceleași nelămurite sentimente de melancolie, fără dorința de a ști, cu care va privi peste o clipă la pavăza de aur șters a lunii, unde se zice că ar fi muniți și lacuri și rămășițe vechi de ființe care au fost vie.

Dacă vorbești despre Basarabia cu un om luminat, cu unul în adevăr luminat, care citește, gândește și spune ce trebuie, iar nu cu obișnuita dărdală, în mintea ușoară a căruia joacă tot felul de drăcovenii nefolositoare și neînțelese, el va face cu mâna un semn desnădăjduit când se va pomeni de dânsa. Aceea e țara muscalului, care ea oricând nu dă niciodată îndărăt; pe malul stâng al Prutului nu se ya înfige în vecii vecilor steagul cu stema în care s-a cuprins zimbrul lui

Ștefan cel Mare! Moștenire pierdută pentru totdeauna! Frântură de trup viu aruncată în gura lupilor nemilostivi! Și ce ai putea să știi măcar despre pământul pe care-l păzește, îl apără de orice atingere a spiritului, de orice flacără a inimilor, straja aspră a cazacilor biciuitori? Iar, dacă ai răzbate chiar ca să afli, care ar fi folosul? Țăranul nostru, de aici din țară chiar, ascultă prea bucuros vorbele de momeală ale năimiților care pomenesc de fericirile ce cad asupra satelor și sărăcimii în stăpânirea largă și bogată a Împăratului de aceeași lege; ce poate să mai fi rămas pentru noi în inima țăranilor basarabeni, mai bogați – se zice – decât ai noștri? Preoțimea n-are de ce să se plângă; ba dimpotrivă, rostul ei e mai mare într-o țară unde icoana stă alături cu armele înspărește. În sfârșit, pe patriotismul negustoresc și al unei boierimi ruinate, crescute în școli străine, cine s-ar putea rezema?

Socoteala e bună pentru cine nu înțelege altă viață românească decât aceea ce se poate căpăta prin unirea cu România. La aceasta însă n-avem dreptul să ne gândim astăzi, față de Basarabia mai puțin încă față de orice alt pământ pe care l-am pierdut politiceste. Cu totul altfel se înfățișează lucrurile când pornim de la faptul că, materialicește, noi avem încă, prin munca țăranimii noastre, acest pământ, că legătura cea mai tare între dânsul și neamul nostru nu e ruptă și ne punem ca întâie întrebare dacă acolo unde e același trup n-ar putea învia același suflet, dacă nu s-ar putea chema viață în membrul amorțit numai [...]

Aceasta se întâmplă fără nici un amestec al nostru, căci noi dăm Basarabiei numai... dezertori. În locul acestor fii răătăciți care pleacă batjocorind țara, ar trebui să ne descoperim basarabenilor prin cărți. Și parcă-mi sună la urechi acele cuvinte simple și grave: „cărți de cultura și istoria neamului, serioase, documentate”... Și pe înțelesul tuturor. Cărturar înfumurați ai unui popor de țărani fără învățătură, spuneți câte ați scris de acestea, cu câte ați putea răcori setea celor care le cer în Basarabia uitată?

(*Basarabia română*. Antologie. Editura Semne, București, 1996)

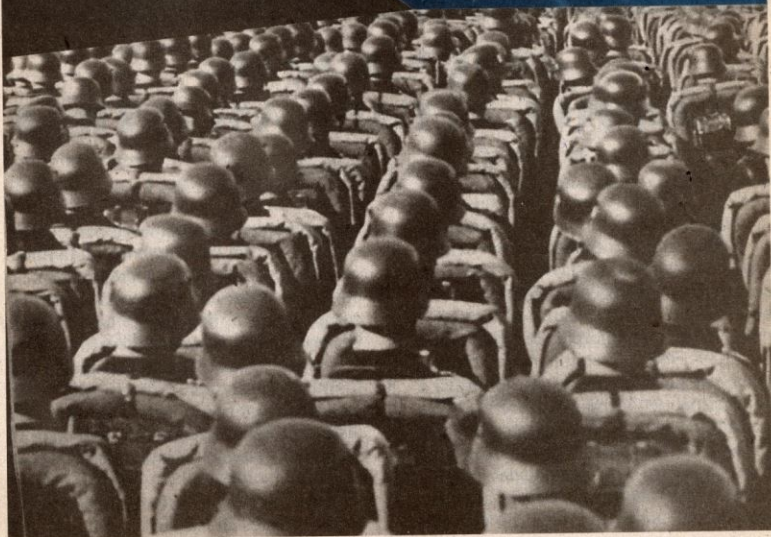
„Vă ordon, treceți Prutul!”

Ordinul lui Ion Antonescu, din 22 iunie 1941, a venit ca o izbăvire pentru românii care asistaseră neputincioși la cedările teritoriale din iunie și august 1940. Cei aflați la putere fuseseră singurii vinovați, iar noul Mesia le aducea, măcar în parte, izbăvirea.

De fapt, cu cine și împotriva cui treceam Prutul? În ce condiții intram în război? Cu ce ne duceam la luptă?

Astăzi, după 60 de ani, ar trebui să ne punem aceste întrebări și să le răspundem cu o analiză lucidă.

Am considerat firesc să adăugăm și un punct de vedere al istoriografiei ruse.



Cel de al doilea război mondial, conflict ale cărui consecințe sunt vizibile și azi în organizarea sistemului internațional de state, a fost – până când războiul rece a preluat supremația în cercetare – evenimentul cel mai studiat de breasla istoriografilor de pretutindeni. Sunt cercetări devenite clasice care explorează cauzele războiului (A.J.P. Taylor), sunt istorii oficiale ale principalelor state implicate, volume de documente diplomatice, sinteze realizate pe teatre de operații sau pe ansamblul înceștării, monografii de referință (cartea lui Sir Basil Liddell Hart a fost tradusă și în limba română). S-au stabilit o serie de concluzii aproape imuabile: Hitler a pregătit minuțios războiul, înarmând Germania într-un puseu totalitar fără precedent, egalat atunci doar în U.R.S.S.; democrațiile occidentale s-au opus și s-a încheiat o alianță nefirească ideologic între ele și un stat totalitar ca U.R.S.S.; Hitler a urmărit hegemonia continentală și mondială și a generat Holocaustul; sfârșitul războiului a împărțit Europa în sfere de influență, iar alianța anti-hitleristă a eșuat în războiul rece; sistemul internațional a fost croit în conferințele „celor trei mari” (Roosevelt, Stalin și Churchill), sancționând formarea O.N.U. și a Consiliului de Securitate cu dreptul de veto al celor cinci puteri învingătoare; Europa de Est a devenit „imperiul exterior” sovietic, unde a început aplicarea experimentului comunist sub directa supraveghere a Moscovei și a structurilor pe care le plantase anterior.



Stăpânii Europei la începutul războiului...

22 Iunie 1941. RĂZBOIUL ÎN CARE AM INTRAT

Dr. MIHAIL E. IONESCU

A apărut în ultimii ani o istoriografie pe care o putem numi revizionistă (și post-revizionistă), fără vreun sens negativ. Ea nu a pregetat să conteste aceste hotărânicii. Punctul esențial al abordării revizioniste este interpretarea războiului din 1939-1945 ca o continuare a primului război mondial, ca o reglare definitivă a conturilor cu Germania, care folosise oportunitatea unui îndelungat armistițiu (perioada interbelică în istoriografia clasică) pentru a se pregăti de revanșă. Argumentele pentru o astfel de abordare sunt: primul război mondial nu a produs

un hegemon al sistemului internațional de state, lucru care va interveni abia la finele conflictului din 1945; taberele care s-au confruntat sunt, în linii mari, aceleași, iar competitorul la hegemonie este identic: Germania; distribuția de putere în sistem a fost defectuoasă la sfârșitul primului război mondial datorită retragerii S.U.A. în izolaționism, abia în 1945 intervenind o distribuție relativ echilibrată reflectată în dreptul de veto din Consiliul de Securitate al O.N.U.

Sunt desigur încă multe aspecte controversate, iar istoria revizionistă și-a



...și la sfârșitul lui

găsit și aici locul de manifestare. Între controverse sunt de citat motivațiile lui Hitler pentru faimosul „haltbefehl” (ordin de oprire), care a stopat tancurile germane în fața plajelor de la Dunkerque, în iunie 1940, salvând astfel corpul expediționar britanic; sau misterul defectiunii lui Rudolf Hess, care în mai 1941 a părăsit confortabila poziție de numărul doi în Reich pentru o închisoare din Anglia (o carte recent apărută în această țară vrea să demonstreze că el ar fi murit în 1942 într-un accident de avion în Anglia, cel decedat în 1987 fiind o sosie). Sau disputa referitoare la politica lui Roosevelt, care ar fi determinat atacul nipon de la Pearl Harbor tocmai pentru a putea să intre în război în Europa (dar ce l-a făcut pe Hitler să declare război S.U.A. după Pearl Harbor?).

Ori episodul referitor la convorbirile dintre U.R.S.S. și Germania din vara-toamna anului 1943 (se vorbește chiar de o întâlnire Ribbentrop-Molotov), care ar fi avut drept scop să ducă la o pace separată. Nu se știe încă dacă astfel de convorbiri au avut loc sau dacă ele nu au fost decât o acțiune a serviciilor secrete sovietice pentru a determina aliații occidentali să deschidă cel de al doilea front. Dar împrejurările care au determinat Japonia ca în iarna anului 1941 să fie credincioasă tratatului de

neutralitate încheiat cu câteva luni înainte cu U.R.S.S. și astfel să salveze Moscova de la o înfrângere previzibilă? Pentru că este evident că, dacă U.R.S.S. nu ar fi putut deplasa trupele dislocate în Extremul Orient în apărarea Moscovei, declanșând apoi o contraofensivă, sorții războiului s-ar fi înclinat decisiv în favoarea Germaniei.

Cum a fost posibilă înfrângerea Franței în 1940, în condițiile în care raportul de forțe îi era favorabil? Diferența între doctrina de purtare a războiului să fi departajat învingătorul? Care a fost motivația principală a deciziei lui Truman de a lansa bombe atomice asupra orașelor Hiroshima și Nagasaki? Salvarea vieților militarilor americani, care ar fi trebuit să cucerească prin lupte inima arhipelagului nipon, sau anunțul trufas al superiorității incontestabile a S.U.A. în lumea postbelică? Și întrebările ar putea continua.

Nu am trecut în rândul „misterelor” celui de al doilea război mondial problema alianței între puteri cu sisteme social-politice diferite: U.R.S.S. și democrațiile occidentale. Aici nu există vreun mister. Conflictul mondial nu a fost o încheștare ideologică, ci una a Realpoli-

tik-ului. A fost practic o înfruntare a marilor puteri ale lumii pentru stabilirea unei noi ierarhii mondiale.

Sfârșitul primului război mondial a consemnat o nouă distribuție a puterii în ansamblul sistemului internațional. Anglia și Franța au rămas, după respingerea de către Senatul S.U.A. a Tratatului de Pace, singurele mari puteri care garantau prevederile acestuia. Atât Germania, cât și Rusia sovietică aveau statutul de paria în arena internațională, ceea ce a determinat și apropierea lor la Rappalo, în aprilie 1922. Povara insuportabilă pentru Anglia și Franța de a gestiona fiabilitatea sistemului (S.U.A. fiind retrase în izolaționism) le-a determinat să încerce diminuarea ei prin asocierea altor mari puteri. Procesul a început la Locarno (1925), când Germania a fost asociată la gestionarea ordinii internaționale în vestul Europei, și s-a finalizat în scris la München, în septembrie 1938. Franța, Anglia, Italia și Germania constituiau acum un fel de „concert al puterilor”, de genul celui din secolul XIX care își asuma gestiunea afacerilor continentale, inclusiv modificarea granițelor. U.R.S.S. era exclusă ca mare putere de la vreun rol în afacerile continentale. Nistrul și Bugul deveneau acum frontiera estică a Europei, iar României și Poloniei li se accentua poziția de state de prima linie.



Molotov și Ribbentrop

Nu doar controversesele mențin încă treaz interesul pentru cel de al doilea război mondial. În cauzele care au dus la izbucnirea lui, în desfășurarea raporturilor de forțe și în modul cum s-a structurat noua ordine mondială se află una dintre cheile necesare pentru a înțelege lumea în care trăim

Din momentul München în Europa intervine o coordonată extrem de primejdioasă și de importantă pentru stabilitatea sistemului: tendința U.R.S.S. de a reveni în politica europeană, de unde fusese exclusă. Pentru a-și atinge scopul, Moscova nu va acționa ghidată de ideologie, ci se va supune calculelor de Realpolitik. Această orientare a Moscovei a constituit pentru puterile „directoratului” european o „fereastră de oportunitate”. Germania speră să obțină revanșa promisă maselor fanatizate de Hitler. Anglia și Franța credeau că se pot opune cu succes – prin crearea unui front oriental – ascensiunii Berlinului la hegemonia continentală. Rezultatul a fost desfășurarea în paralel a negocierilor tripartite la Moscova între U.R.S.S., Anglia și Franța (martie-august 1939) și a tratatelor germano-sovietice (aprilie-august 1939). Prețul cerut de Moscova în cursul negocierilor cu ambele tabere a fost reprimirea U.R.S.S. în Europa ca actor major. Germania l-a oferit prima și a câștigat, cel puțin în faza inițială.

Nici una dintre marile puteri implicate nu s-a împiedicat de „amănuntul” sistemului social-politic existent în U.R.S.S. Prioritară a fost atingerea propriilor obiective. Tratatul de neagresiune încheiat de Germania și U.R.S.S. la 23 august 1939, cu anexa secretă care stabilea prețul plătit de Germania – preț refuzat inițial de cele două democrații occidentale – a sancționat revenirea Moscovei ca mare putere în afacerile europene. Începutul războiului european la 3 septembrie 1939 – practic

Prin Acordul de la München, din 1938, U.R.S.S. i se interzicea vreun rol în afacerile continentului european. Peste numai un an, în 1939, prin Tratatul Ribbentrop-Molotov, U.R.S.S. redevenea o mare putere europeană

între cele trei mari puteri europene, Anglia, Franța și Germania – consemna declanșarea procesului de reasezare a ierarhiei marilor puteri europene.

Războiul, purtat pe baza Realpolitik-ului, a rămas european până în 1941, când Germania a atacat U.R.S.S. Cu acest atac, Germania a căutat să reexcludă prin forță U.R.S.S. din Europa și să-și consolideze hegemonia continentală. Hitler a ordonat pregătirea operației Barbarossa – atacul asupra U.R.S.S. – după ce Molotov a respins, la Berlin, în noiembrie 1940, propunerea germană ca sovieticii să-și construiască sfera de influență în afara Europei, către Golful Persic și Asia de Sud, și s-a încăpățânat să aibă un spațiu imperial din Finlanda până în Balcani.

Prin intrarea S.U.A. și a Japoniei în război (în decembrie 1941), conflictul devenea mondial. Practic, într-un anume fel, războiul a rămas în continuare regional: unul european și cel japoano-american, conexe doar datorită faptului că S.U.A. (și, în măsură foarte redusă, Anglia) luptau pe ambele teatre. Japonia nu avea resursele pentru a purta un război pe două fronturi, atacând U.R.S.S. Nici în august 1945, când U.R.S.S. denunța tratatul de neutralitate cu Japonia și o ataca, nu putem vorbi de un război mondial, pentru că celălalt război regional, cel din Europa, se încheiase de câteva luni.

Războiul mondial nu a fost lipsit de dimensiunea ideologică. Ea a fost dată în Europa de orientarea rasistă a liderilor germani, care au procedat la exterminarea unor comunități etnice. În Asia, Japonia a însoțit marșul către hegemonie

regională cu accente ideologice anti-europene și rasiste.

Ideologizarea s-a radicalizat imediat după sfârșitul războiului. Dacă așezământul de pace a stabilit o nouă ordine internațională, rezultată din aplicarea principiilor Realpolitik-ului, U.R.S.S. a început exportul propriului sistem social-politic. Că noua ordine internațională fusese croită conform Realpolitik-ului este vădit de faptul că Polonia, prima victimă a atacului Germaniei, a fost înglobată în sfera de influență a U.R.S.S. (la fel și Cehoslovacia). Aceeași concluzie o impune și acordul de împărțire a sferei de influență în Balcani între U.R.S.S. și Anglia (octombrie 1944), când Moscova a cedat Grecia (unde se dezvoltase o substanțială mișcare comunistă), precum și 50% din Iugoslavia (unde comuniștii dețineau practic puterea).

România adoptase la începutul războiului o atitudine de neutralitate. O decizie înțeleaptă, pentru că în contextul geopolitic al momentului nu se putea risca, fiindă statului. La sfârșitul lunii mai 1940, când se profila înfrângerea Franței, la București s-a decis reorientarea politicii externe către Germania. Când, la 26 iunie 1940, U.R.S.S. a adresat un ultimatum pentru cedarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, consecventă noii sale orientări, România a ascultat



22 iunie 1940; capitularea Franței.
Peste exact un an izbucnea războiul în Est

sfatul Berlinului și a cedat fără luptă. Sfatul Berlinului (adresat prin presiune de mare putere) a fost decisiv și la 30 august 1940, când România a acceptat dictatul de la Viena.

Era sfârșitul unei evoluții începute la Conferința de Pace din 1919. România se alăturase misiunii asumate de blocul anglo-francez și urma fidel politica acestuia. Potențialul și locul ocupat în echilibrul de putere continental împiedicau România să promoveze o politică proprie de anvergură. Când a încercat să o facă – în timpul războiului italo-abisinian, prin Nicolae Titulescu, de pildă – a fost sancționată (Roma a început să sprijine revendicările ungare) sau „certată” că își asumă nemotivat prerogative de mare putere. În 1939-1940 România a încercat prin neutralitate să mențină o „cumpănă dreaptă” între cele două tabere (cu favorizarea Franței și Angliei). Dar, odată ce U.R.S.S. fusese „reprimită” de Germania în Europa, Bucureștii erau obligați să ducă o politică corespunzătoare orientării marilor puteri care influențau decisiv sistemul european. O dată cu revenirea U.R.S.S. în Europa și asocierea ei cu tabăra revizionistă, principala amenințare pentru România devenea imperialismul rusesc tradițional. În consecință, înfrângerea Franței în mai-iunie 1940 a lăsat Germania și Italia drept marile puteri responsabile ale

Al doilea război mondial a însumat, în fapt, două războaie regionale: unul european și altul în Pacific, între americani (ajutați de englezi) și japonezi. Nici unul dintre ele nu avea vreo motivație ideologică

sistemului european. Încercarea U.R.S.S. de a li se asocia a fost respinsă deschis de Germania. România – stat european și, deopotrivă, amenințat direct de U.R.S.S. – avea doar soluția de supraviețuire prin încadrarea în politica Germaniei și Italiei, marile puteri europene dominante. O rezistență în fața U.R.S.S. sau un război cu Ungaria (sprijinită de Germania) în 1940 ar fi însemnat nu doar înfrângerea – e drept; momentană și poate cu urmări benefice asupra mentalului național –, dar o acțiune solitară în cadrul sistemului european, pe care nu și-o puteau permite decât marile puteri, pentru care nu exista nici vocația și nici potențialul necesar, atât militar, cât și de conducere politică și strategică.

In iunie 1941, așadar, România s-a găsit firesc alături de Germania. Nu putea acționa altfel, decât dacă și-ar fi negat propria vocație geopolitică de stat european printr-o ipotetică asociere cu U.R.S.S. sau ar fi optat pentru o imposibilă – pentru un stat de prima linie, care vroia să recupereze și Basarabia – neutralitate. Trecerea Prutului confirma voința României de a rămâne stat european și de a reuni, odată cu și prin Europa, Basarabia la patrimoniul național. Frontiera Europei a fost din nou mutată pe Nistru în august 1941.

Trecerea Nistrului, în schimb, a însemnat din nou o depășire a condiției și statutului României în ansamblul Europei. Izgonirea U.R.S.S. din Europa, dacă o înțelegem ca misiune europeană, reclama o participare simbolică și solicitată (eventual într-un cadru continental formalizat), și nicidecum angajarea „vasitotalității” armatei române. S-a adoptat, ca și în anii '30, când ministru de Externe era Nicolae Titulescu, un comportament de mare putere. El a și fost sancționat chiar atunci:



Pearl Harbor, un dezastru acceptat de președintele american?

Clasa politică din România anului 1944 nu a înțeles, spre deosebire de cea din 1916, că Basarabia trebuia cedată din rațiuni mai puternice decât dorința românilor de a trăi uniți

Germania a respins solicitarea României de a încheia o alianță militară sau politico-militară, iar Anglia și S.U.A. i-au declarat târziu război și atunci din motive juridice imperioase, socotind-o stat ocupat. Dar a fost sancționat și după încheierea războiului.

Argumentul de natură militară invocat de Ion Antonescu pentru a-și justifica acțiunea dincolo de Nistru – inamicul trebuie înfrânt chiar dacă trebuie mers „până în fundul pământului” – este nerelevant, întrucât eliminarea U.R.S.S. din Europa, urmărită de Germania, nu putea să fie un obiectiv național românesc, pentru că depășea posibilitățile țării. Iar a merge „în fundul pământului” fără o înțelegere prealabilă cu partenerii de luptă este o riscare de necrezut a țării. În octombrie 1944, depășirea frontierei cu Ungaria în lupta împotriva Germaniei s-a făcut conform unui angajament luat prin convenția de armistițiu, ceea ce transformă demisia șefului Marelui Stat Major, generalul Gheorghe Mihail, fie într-o dovadă de ignoranță, fie într-o sfidare a politicului de către militar. Acest „joc la ruletă” cu destinul țării, în 1941-1944, a fost posibil însă în condițiile unei dictaturi, când toate pârghiile deciziei statale erau concentrate în mâna unui singur om.

La 23 august 1944, România și-a reparat greșeala săvârșită la trecerea Nistrului. U.R.S.S. redevenind putere europeană învingătoare în război, aliată cu alte mari puteri europene, Anglia și Franța, și cu S.U.A., a participat la organizarea viitoare a lumii. Revenirea U.R.S.S. în Europa însemna și pierderea Basarabiei, ceea ce a fost imediat consimțit după 23 august 1944, căci nu era în puterea Bucureștilor să o împiedice. Numai că la București nu tot spectrul politic național a

înțeles acest imperativ. Și a făcut-o doar sub iminența înfrângerii militare (au existat însă și grupări politice care nu au reușit să înțeleagă acest lucru nici atunci și nici mai târziu). Este cu atât mai greu de priceput dificultatea cu care responsabili politici naționali au realizat imperativul cedării Basarabiei cu cât ei aparțineau, în linii mari desigur, aceleiași generații care în 1916 săvârșise, fără asemenea tergiversări, același lucru. În august 1916, când a fost semnat tratatul cu Antanta, Bucureștii (în principal Ionel Brătianu) au înțeles că Europa era aliata Rusiei și nu au ridicat problema Basarabiei decât atunci când Petrogradul era înfrânt. În 1944, alcătuirea taberelor beligerante era, în privința marilor puteri, aproape identică cu tabloul din 1916. Abia sub presiunea armatelor sovietice, care ocupaseră țara, și la semnalul venit din partea aliaților occidentali, România a cedat Basarabia. Convenția de armistițiu, semnată la Moscova în 12 septembrie 1944, stipula expres acest lucru. Data de 22 iunie 1941, când armata română trecea Prutul, dobânda, la 12 septembrie 1944, o imagine în „ogindă”.

Ce s-a întâmplat ulterior a fost urmarea înțelegerilor și confruntărilor de putere dintre marile state învingătoare. Ele au decis statutul României și al Europei de Est în ansamblu, fiind un reflex al ascendenței U.R.S.S. la statutul de mare putere în Europa cu forțe militare dislocate în „inima” continentului. ■



Vreme de 44 ani, tancurile sovietice s-au aflat în centrul Europei

Europa de Răsărit în anii 1939-1941, în contextul relațiilor între Germania și Uniunea Sovietică, este tema unei recente lucrări apărute la Moscova, intitulată Europa de Răsărit între Hitler și Stalin.

Capitolul despre România este semnat de o cunoscută cercetătoare de la Institutul de Slavistică al Academiei Ruse de Științe, specialistă în istoria contemporană, care a avut bunăvoința să ofere revistei noastre spre publicare un text consacrat problemei Basarabiei, întocmit pe baza amplului său studiu apărut în volumul amintit.

Ca stat est-european, România s-a aflat – în prima etapă a celui de-al doilea război mondial și într-o măsură chiar mai mare decât Polonia – în locul de întâlnire al unor influențe puternice: a Germaniei, pe de o parte, și a Uniunii Sovietice, pe de altă. Literatura istorică a dat o interpretare diferită politicii externe promovate de București încă de la sfârșitul anilor '30. În ce o privește, istoriografia sovietică a scris mult și tenace despre „jocul românesc la cele două capete” ale diplomației europene, cu accent pe orientarea antisovietică a politicii externe promovate de monarhia română, ce optase, în ajunul războiului, pentru dictatură și fascism. Analizând documentele românești și sovietice ale vremii, evident, cele accesibile, autorii ruși explică la fel antisovietismul politicii Bucureștiului: prin problema Basarabiei – piatra obstacol a nereglementării relațiilor între România și U.R.S.S., în toată perioada premergătoare războiului.



AGONIE LA DOUĂ CAPETE

MARGARITA D. EREȘCENKO (Moscova)

Clișeul foarte răspândit al „jocului românesc la două capete” se bazează pe demersurile diplomației române în sensul căutării de sprijin atât la puterile apusene – Anglia și Franța –, cât și la Germania. De fapt, versiunea „celor două capete” sau a celor două „hărți” diplomatice ale Bucureștiului ignoră, prin simplificare, factori deloc de neglijat ai politicii europene din deceniul antebelic, cum ar fi tratatele de alianță Mica Antantă și Antanta Balcanică, la care România a participat și care au asigurat

condițiile securității colective în zonă. Pe de altă parte, pentru a dovedi antisovietismul belicos al politicii românești se face în mod obișnuit apel la influența negativă a tratatului româno-polonez din 1921 asupra relației Bucureștiului cu U.R.S.S.

U.R.S.S. nu mai poate aștepta

În acest labirint de dramatice contradicții nu poate fi ignorat și un alt factor: cochetăria Moscovei cu Berlinul, tratatele sovieto-germane și strânsele

lor legături economice, chiar până în ultima noapte de pace din ajunul agresiunii germane asupra U.R.S.S.: oare pentru România nu erau toate acestea un argument convingător – în condițiile problemelor de graniță nerezolvate pe care le avea țara – ca să folosească în mod pragmatic interesul arătat de Germania hitleristă față de resursele românești?

Baza documentară scoasă la lumină în ultimii ani, ca și cele mai noi studii în problemă (aparținând istoriografilor rusă și română) îl îndrituiește pe

cercetătorul de azi să refuze clișeele ideologizante înstăpânite în analiza direcției politicii externe românești în etapele-cheie ale conflictului european.

„Pactul petrolului”, semnat de România cu Germania la 28 mai 1940, a fost un act decisiv pentru instalarea monopolului total al cercurilor economice germane asupra economiei românești.

Pornind de la acest moment, respectiv controlul german covârșitor – economic și politic – asupra politicii Bucureștiului, guvernul sovietic a declarat că este necesară o rezolvare urgentă a problemei Basarabiei. La 23 iunie 1940, Molotov i-a pus următoarea întrebare lui Schulenburg, ambasadorul Germaniei la Moscova: „Confirmă Ribbentrop ceea ce s-a discutat în timpul tratativelor din toamna anului trecut privind Basarabia, rămâne în vigoare ceea ce s-a spus atunci?” Molotov a amintit că în martie, la sesiunea Sovietului Suprem, U.R.S.S. a declarat în mod public că ar vrea să rezolve problema pe

cale pașnică. Dar România nu a răspuns acestei propuneri. Guvernul sovietic „vrea să pună din nou în discuție problema în fața României, cât de curând. Bucovina, regiune populată de ucraineni, este subsumată și ea problemei Basarabiei. România va proceda rațional dacă va ceda Basarabia și Bucovina pe cale pașnică... Dacă însă România nu va fi de acord cu rezolvarea pașnică a problemei basarabene, atunci o va rezolva Uniunea Sovietică cu forța armelor. Uniunea Sovietică a așteptat mult și răbdătoare rezolvarea acestei probleme, dar acum nu mai poate aștepta.”

Germania nu vrea haos...

În răspunsul său, Schulenburg a spus că în toamna anului trecut Germania a declarat că „ea nu are interes politic în Basarabia, ci numai interese economice, care acum, în context de război, au sporit. După opinia sa, atunci problema s-a pus în felul următor: U.R.S.S.

își va declara pretențiile asupra Basarabiei numai în cazul în care o terță țară (Ungaria, Bulgaria) își va exprima pretențiile sale teritoriale asupra României și va proceda la satisfacerea lor. U.R.S.S. nu va avea inițiativa în această problemă.” Schulenburg se temea că „rezolvarea în acel moment a problemei basarabene de către Uniunea Sovietică poate crea haos în România, or Germaniei îi sunt necesare acum, cu orice preț, petrolul și alte produse primite din România”.

Între 23 și 26 iunie 1940, prin intermediul lui Schulenburg, Molotov a avut dese contacte cu Ribbentrop, căruia i-a precizat poziția U.R.S.S. în privința Basarabiei, insistând pe faptul că „problema trebuie rezolvată fără nici o amânare”. În final, Germania a declarat că „este dezinteresată de problema Basarabiei”.

La întâlnirea lui cu Molotov, la 26 iunie, Schulenburg, primind instrucțiuni de la Berlin, a făcut trimitere la faptul că Bucovina – fiind înaintea teritoriului al coroanei austriece, dens populat cu nemți – „nu a aparținut niciodată nici măcar Rusiei țariste”, de aceea renunțarea la ea de către Soviete ar înlesni rezolvarea pe cale pașnică a întregii probleme ridicate de U.R.S.S. față de România. Ambasadorul german a subliniat insistent reprezentantului Moscovei interesul acut al Berlinului în două probleme: asigurarea intereselor economice germane în România și ca ultima, România, să nu devină teatru de acțiuni militare.

În acest sens, Schulenburg a spus că guvernul german este gata să sprijine cererile Uniunii Sovietice și problema poate fi soluționată pe cale pașnică, „dacă nu va fi prea dificilă



Stalin-Ribbentrop: înțelegere cordială

pentru România" (să menționăm că prin dificultatea problemei Schulenburg avea în vedere Bucovina). De aceea este necesar să se găsească un „modus precedendi”, adică să se realizeze o înțelegere între Germania și U.R.S.S., apoi U.R.S.S. să ridice problema în fața României, iar Germania să spună României „acceptă”.

În raportul său către Ribbentrop privind această intervenție, Schulenburg a mai informat M.A.E. german despre declarația lui Molotov că guvernul sovietic „își urmărește exclusiv interesele sale și nu are nici o intenție să împingă alte state (Ungaria, Bulgaria), să-și exprime vreo pretenție față de România”. După cum adaugă nota sovietică a aceleiași convorbiri, Molotov a făcut observația că „guvernul sovietic consideră că Ungaria și Bulgaria sunt îndreptățite să aibă pretenții față de România”, dar cât de urgente sunt pretențiile lor este deja o altă problemă.

Primind din partea Germaniei promisiunea că va spune „acceptă”, Molotov, într-o declarație către Schulenburg, pe 26 iunie, „făcând trimitere la considerentele guvernului german”, și-a dat acordul ca U.R.S.S.-ului să-i revină numai

partea de nord a Bucovinei, cu orașul Cernăuți și calea ferată Lipcani-Cernăuți-Sniatin.

...ci control total

Documentele pe care le avem la dispoziție astăzi, privind cazul Basarabiei relevă nervozitatea Comisariatului Poporului pentru Afacerile Externe atât în ce privește motivarea punerii pe tapet a problemei basarabene, cât și temeiul esenței sale: nu s-au folosit argumente istorice și de drept internațional în scopul reînnoțirii Basarabiei la Uniunea Sovietică, ci s-a subliniat superioritatea ca forță a U.R.S.S. Așadar, legitimitatea cererilor guvernului sovietic a pălit în fața unui procedeu de conjunctură: dictatul imperial al unei mari puteri față de un vecin mai slab.

La începutul lui octombrie 1940, în România au sosit deja câteva eșaloane de trupe germane, inclusiv unități motorizate. M.A.E. german a ordonat reprezentanților săi din țările în care lucrau să informeze că acțiunea „trebuie motivată prin dorința Reichului de a menține în Balcani pacea și ordinea și, în același timp, că trupele trebuie să asigure apărarea intereselor germane referitoare la petrol și cereale

în contra încercărilor de amenințare ale Angliei”. Trupele germane au supus controlului lor nu numai zonele deținătoare de petrol, importante din punct de vedere strategic pentru Germania, ci și rezervele de materii prime, șoselele, creând un cap de pod în direcția granițelor de răsărit și sud ale României.

Luând în calcul aceste evenimente și noul curs al politicii externe românești, de alianță cu blocul militar hitlerist, S.U.A. au hotărât să înghețe rezervele în aur și valute ale României, aflate în păstrare în băncile americane.

La sfârșitul lui decembrie 1940, când Antonescu a fost informat în linii mari despre existența planului „Barbarossa”, Führerul nu a cerut aliatului său român o participare activă la războiul antisovietic iminent. Pentru Germania mai important era să primească din România resursele necesare ei pentru aprovizionarea armatei, să aibă un spate al frontului liniștit, pentru trupele sale. Dar Antonescu personal a oferit serviciile armatei române și ale țării în războiul împotriva U.R.S.S., întrucât „conducătorul” român avea „misiuni înalte” – „să readucă României teritoriile sale... și să apere țara de bolșevism”.

În zorii zilei de 22 iunie 1941, când dădea armatelor române ordinul „Treceți Prutul și eliberați patria”, Antonescu vedea deja noile granițe ale României până în Crimeea, Caucaz și stepele Volgăi.

Campania din Răsărit a armatelor lui Antonescu s-a încheiat fără glorie, iar Antonescu a rămas în istorie ca un politician slab, care a târât România în al doilea război mondial. ■



Iulie 1941. Locuitorii unui sat din Bucovina întâmpină cu pâine și sare trupele române

Adăugăm mărturiilor deja existente despre anul 1941 câteva fragmente din Jurnalul politic al profesorului Ioan Hudiță (Magazin istoric, nr. 6-9/1993, 2-9/1994, 1-5/1998, 4-7/1999). Pasajele alese pentru cititorii revistei fac parte dintr-un al treilea volum (ce cuprinde intervalul 8 februarie-21 iunie 1941), care se alătură, tot la Editura Institutului European, celorlalte două (1 ianuarie 1940-7 februarie 1941).

În paginile ce urmează, profesorul Ioan Hudiță relatează, între altele, audiența la generalul Ion Antonescu, în



calitate de reprezentant al conducerii Partidului Național-Tărănesc, împreună cu doctorul Nicolae Lupu.

Ea a avut loc la 5 aprilie și a avut drept scop depunerea unui memoriu din partea P.N.Ț. exprimând îngrijorarea provocată de zvonul că România urma să atace Iugoslavia, alături de Germania. Avem posibilitatea ca – în relatarea unui fruntaș al P.N.Ț. – să cunoaștem care erau intențiile mărturisite ale lui Ion Antonescu în privința viitoarei intrări a României în război.

Academician Dan BERINDEI

DEJUN LA ION ANTONESCU

IOAN HUDIȚĂ

Vineri, 4 aprilie 1941. La ora 9 am fost la Lupu pentru a fi față când va cere audiență lui Antonescu. De la cabinetul lui Antonescu i s-a răspuns că numai la ora 6 după-masă i se va putea comunica ora când vom putea fi primiți. M-am dus la Maniu și l-am informat că nu avem încă nici un răspuns precis referitor la audiența cerută. După informațiile care le avem nu mai încapă nici o îndoială că atacul contra Iugoslaviei se va produce într-o zi-două. Maniu se arată încântat de atitudinea guvernului iugoslav și a regelui Petru. „Cartea care o joacă acești oameni

va salva Iugoslavia și unitatea ei politică; onoarea lor!”, a spus Maniu. El e foarte bucuros că mă voi duce și eu la Antonescu, întrucât nu prea are încredere în Lupu. „Lui Antonescu îi trebuie vorbit tare, atrăgându-i-se atenția asupra marii răspunderi care și-o ia, vărând țara într-un război care n-are nimic comun cu interesele noastre, a declarat Maniu; nu trebuie uitat un moment faptul că în discuția care veți avea-o, nu e vorba de relații personale, ci de interesele poporului nostru, care trebuie apărat prin toate mijloacele și cu toate riscurile.” [...]



La ora șase m-am dus la Lupu. Am telefonat la Președinție exact la șase. Ne-a răspuns Ovidiu Vlădescu, secretarul general. „Domnul general Antonescu, ne-a spus el, se află în prezență la Predeal; vă așteaptă mâine dimineață la ora 11; o mașină a Președinției vă va conduce la Predeal și vă va aduce înapoi.“ [...]

Pe la 8.30 seara a venit colonelul Mișu Marinescu să-mi spuie ce-a făcut și ce-a văzut la Timișoara, de unde s-a întors azi după-masă, la ora 6. El a găsit acolo o atmosferă de război.

Toată lumea știa că trupele noastre vor ocupa Torontalul de îndată ce Hitler va ataca Iugoslavia, care atac se va produce dintr-o zi în alta. La Timișoara, el a întâlnit delegați ai diferitelor ministere, care pregătesc măsurile necesare referitoare la administrarea Torontalului. Constat deci că tot ce ne-a spus inspectorul Stan este exact. Antonescu s-a angajat să colaboreze cu nemții și aliații lor la atacul în contra Iugoslaviei. Marinescu mai spune că frontiera noastră din lungul Torontalului este înșesată de trupe românești, în timp ce ungurii concentrează trupe imense la frontiera Croației. În Timișoara el a văzut convoiuri întregi de germani refugiați din Serbia și care se îndreptau spre Ungaria și Germania. Autoritățile din Timișoara au informații din cercurile ungurești că sinuciderea primului ministru maghiar, contele Teleki, este în legătură cu neînțelegerile dintre el și Hitler pe chestiunea dezagregării statului iugoslav. Se crede că Hitler nu admite ca Ungaria să ocupe Croația și fostele teritorii slave care au aparținut coroanei lui Ștefan cel Sfânt. Această ultimă informație nu mi se pare lipsită de verosimilitate, întrucât Hitler nu vrea în spațiul de influență germană decât stăruiele minuscule, ca Slovacia, pe care să le poată manevra la discreție. Îmi închipui numai ce haz trebuie să

facă el, în cercul prietenilor săi intimi, în fața grandomaniei maghiare, care visează după coroana lui Ștefan al lor cel Sfânt! [...]

Sâmbătă, 5 aprilie 1941. [...] La ora 9 precis a sosit mașina Președinției, condusă de căpitanul Antohi, un militar simpatic, dar foarte timorat. A ascultat, fără să scoată o vorbă, discuția mea cu Lupu referitoare la evenimintele din Balcani și din Africa. O singură dată Antohi a dat din cap în semn de aprobare, când eu am informat pe Lupu despre știrea transmisă de Radio Londra refe-

ritoare la motivele sinuciderii primului ministru maghiar. Am ajuns la vila lui Antonescu, la Predeal, la ora 11. El era afară, împreună cu soția și Ică Antonescu, supraveghind și discutând cu directorul parcului Cismigiu, Rebhun, chemat să-i aranjeze grădina de flori. Când am ajuns noi, Rebhun curăța trandafirii. Era o frumoasă zi de primăvară. Doamna Antonescu ne-a servit pe terasa vilei câte o cafea, la care a fost invitat și Rebhun cu

care, atât generalul, cât și Ică erau destul de intimi. După cafea, el a plecat, însoțit de doamna Antonescu, să continue treaba lui de grădinar; noi patru am rămas să discutăm pe terasă.

Prezentându-i memoriul, Antonescu s-a uitat la el și văzând că are trei pagini și ceva, l-a rugat pe Ică să-l citească cu glas tare. L-a ascultat liniștit, fără o singură întrerupere, dând dovadă de o mare stăpânire, cu totul neașteptată de Lupu și de mine. După ce Ică a terminat de citit, Antonescu ne-a răspuns calm, făcându-ne o expunere de aproape o oră a modului cum vedea el situația externă și pentru ce el se vede „silit, fără voia lui“ să meargă alături de puterile Pactului tripartit. Rezum cât se poate de exact argumentarea lui. „Sufletește“, e și azi un mare francofil; ca militar, a avut totdeauna „o mare stimă pentru armata franceză“ și, îndeosebi,



Demonstrație la Belgrad, 5 aprilie 1941

pentru „comandamentul francez, cel mai bun din lume”. Din nenorocire „Franța e astăzi la pământ, distrusă de comunismul clasei de jos și de miopia politică a clasei ei conducătoare, care s-a lăsat antrenată într-un război în care ea nu avea nimic de câștigat, de egoismul englez, care încearcă zadarnic să mai ție în picioare un imperiu colonial, putred deja de mult timp”. „Ca realist”, cum se socotea el, și ținând seama de realitățile din jurul nostru, Antonescu nu vede decât o soluție, aceea de a merge alături de Hitler, „chiar dacă ar avea unele îndoeli în

adâncul sufletului său”, căci altfel, dacă ne-am opune, „am fi șterși, în mai puțin de o săptămână, de pe harta Europei”. „Alături de germani, continuă el, mai putem salva ceva; mergând contra lor, ne sinucidem pur și simplu.” „Suntem înconjurați numai de dușmani din toate părțile, care nu așteaptă decât ocazia să ne sfășie.” Referindu-se la pasagiile din memoriul nostru, în care noi vorbim de

prietenia noastră veche cu sârbii, Antonescu găsește că noi greșim, întrucât ei nu ne-au fost „chiar atât de prieteni”, întrucât în 1919 ei au făcut la Paris tot felul de intrigi în contra noastră, revendicând „fără un pic de dreptate” întregul Banat și protestând violent când Aliații le-au dat numai o parte din el, Torontalul. „Cu toate că am făcut parte atâția ani din tot felul de alianțe cu ei, a spus Antonescu, Mica Înțelegeră sau Uniunea Balcanică, iugoslavii au persecutat tot timpul elementul românesc nu numai din Torontal, dar și pe cel din valea Timocului și Macedonia; domnul Maniu probabil că nu știe că, de când noi am aderat la Pactul tripartit, bunii noștri prieteni iugoslavi au concentrat forțe puternice în tot lungul frontierei cu noi.”

În continuare Antonescu ne informează că italienii sunt definitiv înțeleși cu germanii să

lichideze statul iugoslav, „o creațiune artificială” a Tratatului de la Versailles, format „din națiuni diferite, care se detestă profund între ele”. „Dacă nu luăm noi Torontalul, îl vor lua ungurii, care vor și toată Croația”, a continuat Antonescu. „Dumneavoastră pretindeți că toate acestea sunt planuri himerice, pe care le fac Hitler și Mussolini, care vor pierde războiul; din păcate azi toată lumea pretinde că se pricepe în chestiuni de război, așa cum faceți și dumneavoastră, în frunte cu domnul Maniu; aș vrea să-mi dați un singur nume de

om serios, competent în astfel de probleme și care să susțină în fața mea că Hitler va pierde războiul; de când lumea și cât va mai fi lume nu va mai exista o armată ca cea germană de astăzi, care funcționează ca un ceasornic și care a făcut praf din toți adversarii ei, în câteva săptămâni; vă repet încă o dată convingerea mea adâncă, adevăr matematic, că mergând alături de germani noi mai putem salva ceva

din țara noastră; în contra lor, noi dispărem de pe hartă; dumneavoastră conțați pe intrarea în război a Statelor Unite, ca și în 1917; de data [aceasta] vă înșelați profund; japonezii sunt destul de puternici pentru a le da de lucru în Pacific, ca să le ardă cheful de a intra în război pentru salvarea Angliei; de altfel, eu sunt convins că cercurile oficiale din Washington de-abia așteaptă prăbușirea Imperiului britanic pentru a pune ele mâna pe moștenirea lor; faptul că Roosevelt ajută azi Anglia este o simplă abilitate din partea lui pentru a câștiga opinia publică engleză la planul său de înghițire a coloniilor britanice; desigur, eu nu neglijez importanța potențialului industriei americane și a economiei ei, însă până ce se va pune în mișcare acest colos ca să devină primejdios, Hitler va fi lichidat poate chiar și Sovietele,



Aviația germană bombardează Belgradul

încât Anglia, izolată, zadarnic ar mai putea fi ajutată pentru a nu capitula."

În momentul când a ajuns la această parte a expunerii sale, doamna Antonescu ne-a invitat la masă, așa că a rămas ca noi să-i răspundem după dejun. La masă au mai fost prezenți Ică și Rebhun. Acesta n-a stat decât până la cafea. Masa a fost sobră, o supă, o friptură, brânză și fructe. Ni s-a servit un lichior italian și câte un pahar de vin. Antonescu n-a servit nici lichior, nici vin, bând numai apă minerală. Masa n-a durat decât o jumătate de oră. S-a vorbit despre vreme, despre agricultură și alte chestiuni de grădinărie, la care a participat și Rebhun.

Când a gustat lichiorul, Lupu a făcut o glumă, spunând că „atâta au bun și italienii: băuturi excelente, muzică și arte frumoase".

Antonescu doar a surâs, nefăcând nici o apreciere. Ică n-a scos o vorbă în tot timpul mesei. Eu am precizat, când s-a vorbit de grădinărit și agricultură, că stilul vechi corespundea mai bine climatului țării noastre și întregii Europe Centrale. Lupu s-a declarat de aceeași părere. Mi-a făcut o foarte bună impresie atmosfera simplă și fără pic de morgă care a domnit la masă; doamna Antonescu ne-a servit singură tot timpul cu aerul cel mai natural posibil. Antonescu a mâncat foarte puțin și a băut numai apă. Se putea citi însă pe fața lui multă neliniște și îngrijorare; arăta, în orice caz, foarte obosit. La cafea, am trecut pe terasă, unde am luat loc pe niște fotolii de paie, destul de confortabile.

Deși cam obosit și obișnuit să stea întins, la ora aceea – trei după-masă –, Lupu a respins într-o formă delicată, dar fermă, miezul argumentării lui Antonescu, susținând teza noastră cunoscută că Hitler merge la catastrofă. „Nu te supăra, domnule general, dar războiul nu e o treabă care privește numai pe militari care, în afară de lupta propriu-zisă cu armata inamică, nu pot cunoaște totdeauna și celelalte aspecte, economice, financiare și politice, mai

ales când e vorba, că în cazul de față, de un război mondial; problema trebuie văzută din toate aceste puncte de vedere, pentru a ști dacă Germania, cu toată superioritatea ei militară, de moment, și cu toți aliații ei din Pactul tripartit, poate câștiga un război cu toți ceilalți adversari, care reprezintă cea mai mare parte a globului; după cum evoluează situația politică mondială, nu este exclus un război germano-sovietic și nici unul japoano-american; în acest caz, Statele Unite vor intra sigur în război și astfel, împreună cu Anglia, cu toată lumea liberă și cu toți adversarii imperialismului german vor reprezenta o forță uriașă, în fața căreia

Germania și Japonia, țări sărace, cum ar putea ele rezista mai mult de un an, maximum doi? Nu uitați, domnule general, a continuat Lupu, că ni-



Ce a mai rămas din aviația iugoslavă

mic durabil nu se poate clădi pe vârfuri de spadă și că, la cel dintâi eșec, toate popoarele subjugate de Hitler se vor răscula ca unul; dumneavoastră trebuie să vă gândiți la toate aceste eventualități înainte de a vă decide să mergeți cu aliații din Pactul tripartit; nu uitați că Hitler stă pe un vulcan și faptul că n-a putut îngeunchea Anglia până astăzi nu este un semn sigur de putere militară; ceea ce face acum în nordul Africii și ceea ce pregătește să întreprindă în Balcani pentru a salva un aliat putred îi va zdruncina o bună parte din forța sa militară; cu ce va putea Hitler zdrobi și Sovietele, dacă se gândește serios să le atace? Personal, aș fi bucuros să întreprindă acest război pentru a pedepsi pe porcii de la Moscova pentru crima făcută semnând Pactul din august 1939, însă nu trebuie uitat că acești indivizi, în caz de atac, vor lupta pe viață și pe moarte, întrucât, ca dictatori și criminali ce sunt, ei ori înving și scapă cu viață, ori sunt înfrânți și-n cazul acesta îi așteaptă spânzurătoarea din partea contrarevoluționarilor albi; un atac din partea lui Hitler ar arunca întreg poporul rus în brațele anglo-americanilor, care numai atâta așteaptă; convingerea mea adâncă este, a

terminat Lupu, că Hitler va pierde războiul și, ca atare, dumneavoastră, domnule general, vă luați o grea răspundere, angajând țara într-o acțiune alături de un învins.”

„Dacă-mi permiteți, domnule general, aș dori să mai adaug și eu câteva considerații, am intervenit eu; teoria că Statele Unite urmăresc să pună mâna pe coloniile britanice este o invenție a propagandei germane, care datează de aproape doi ani; ea face parte din teoria lui Göbbels că minciunile gogonate prind mai ușor în opinia publică decât unele mici, cu condiția ca ele să fie repetate mereu și cu mult zgomot; antisemiții englezi, puțini, de altfel, la număr, tot la îndemnul agenților lui Göbbels, au încercat și ei, în presa lor, să răspândească astfel de bazaconii pe care nu le ia nimeni în serios, nici în Anglia și nici în Statele Unite.”

„Și cu toate acestea, m-a întrerupt Antonescu, între englezi și americani este o adevărată prăpastie.” El a spus în continuare că pe timpul când a fost atașat militar la Londra, unde l-a cunoscut foarte bine pe Titulescu și l-a întâlnit și pe Lupu, el a avut multe legături în societatea bună engleză, burghezia înaltă, aristocrația și chiar unele cercuri intelectuale și politice; în toată această lume, el a constatat „un dispreț imens față de societatea americană pentru

naivitatea, mobilismul și aerele ei ridicole de noi îmbogățite, care au profitat în mod nerușinat de pe urma războiului european”. Antonescu crede că s-ar putea scrie „un volum întreg de spirite și bancuri usturătoare pentru americani”, care circulă în societatea engleză. „Nu contest aceste lucruri, pe care le cunosc și eu; literatura umoristică engleză este plină de bancuri și de tot felul de anecdote vesele pe seama scoțienilor; înseamnă aceasta că între Anglia și Scoția este o dușmănie care împiedică buna coexistență dintre ele? Dar la noi, în România, nu este același lucru? Dacă un străin neavizat ar asista la criticile și bancurile care se spun la petreceri sau la un pahar de vin, între moldoveni, munteni, transilvăneni, olteni etc., ar putea crede că și aici există o adâncă prăpastie între aceste provincii; or, realitatea este cu totul alta, valorile spirituale românești circulă liber între toate aceste provincii, ardeleni la Iași și București, moldoveni și munteni la Cluj, Brașov sau Timișoara.” „Nu uitați, domnule general, am continuat eu, că orice carte tipărită la Londra, Dublin, Manchester sau Birmingham se găsește în librăriile din Statele Unite peste câteva zile și viceversa; peste trei sferturi din suprafața globului este răspândită limba și civilizația engleză; credeți dumneavoastră să existe vreun

O LECȚIE DE EDUCAȚIE

NICOLAE VIDENIE

La 22 iunie 1940, Franța capitula și peste trei zile ostilitățile încetau pe Frontul de Vest. Peste încă o zi, starea de neliniște care domnea în cercurile conducătoare de la București s-a transformat în panică. Guvernul U.R.S.S. a adresat autorităților de la București, la 26 iunie 1940, o *Notă ultimativă*, prin care cerea cedarea Basarabiei și a Nordului Bucovinei.

Au existat suficiente semnale prealabile, care ar fi trebuit să pună în gardă factorii de decizie români și să îi

determine să pregătească din timp și varianta retragerii din Basarabia. Chiar la 13 decembrie 1939, regele Carol II scria în *Note zilnice*: „Clodius a declarat [lui E. Urdăreanu] că Germania ne va apăra în momentul când Sovietele au trecut Prutul. Această declarație, care la început avea aerul de a fi bună, este dimpotrivă foarte rea, căci arată că în această privință trebuie să existe o înțelegere germano-rusă.”

La 23 mai, generalul Florea Țenescu, șeful Statului Major

General, a prezentat regelui un memoriu, în care s-a precizat: „Pactul ruso-german lasă Rusiei posibilitatea de a ataca Basarabia. Este ultimul moment pentru ca guvernul să comunice Marelei Stat Major dacă Basarabia trebuie apărată sau evacuată. De această alternativă depinde pregătirea dispozitivului de apărare sau evacuare în timpul util a materialului militar și a bunurilor mobile. Răspunsul impune extremă urgență.”

Retragerea s-a făcut în condiții dramatice, mulți militari,

englez sau american serios, care să aibă un cuvânt de spus în politica țărilor lor și care să poată accepta cu inimă ușoară dispariția acestui bun comun pentru a face loc limbii și civilizației germane, mai ales acum când acestea sunt puse în serviciul dictaturii și ciubotei militarismului prusac? Dumneavoastră faceți eroare, lăsându-vă înșelați de această propagandă falsă a unor smintiți ca Göbbels și alții ca el; Statele Unite nu numai că nu urmăresc coloniile engleze, așa cum vededesc de altfel și cu cele franceze asupra cărora nu au absolut nici o pretenție, deși ele au rămas azi libere, nemaifiind aparate de către guvernul de la Vichy; din contra, ele ajută din răspuțeri Anglia și aliații ei în lupta cu Hitler și sunt gata să intre și direct în luptă, când ar vedea Anglia și interesele lor amenințate de o victorie a puterilor din Pactul tripartit; aceste realități obiective formează baza politicii externe a partidului nostru și al celui liberal, care merge cu Dinu Brătianu și care ne dau convingerea fermă că Hitler merge la catastrofă împreună cu toți aliații săi.“

Ultima parte a argumentării mele se pare că a avut oarecare influență asupra lui Antonescu, pentru că, imediat ce am terminat eu, el mi s-a

adresat mie și lui Lupu pe un ton foarte blând, declarându-ne următoarele: „Eu știu că forțele care participă la acest război, cel mai mare din istoria lumii, sunt imense, ele cifrându-se, numai la combatanți, la cifre de zeci de milioane; mai știu în același timp că pe lângă toți factorii previzibili, care stau la dispoziția noastră, a specialiștilor, războiul mai depinde și de unii factori imponderabili; de aceea, eu vă înțeleg pe dumneavoastră și pe toți acei care urmează pe domnul Maniu; și, așa cum v-am comunicat și altă dată, eu sunt nevoit să închid ochii și să nu iau măsuri în contra dumneavoastră, care refuzați să vă supuneți decretului care interzice activitatea partidelor. Am și eu socotelile mele în raporturile cu Hitler și Mussolini când folosesc această toleranță față de dumneavoastră; eu vă las să existați pentru ipoteza că unu la sută s-ar putea să aveți dumneavoastră dreptate din cauza acestor imponderabili; însă să fim bineînțeleși, dacă vă permite să vă mențineți o organizație de cadre, nu pot tolera nici o activitate politică, întruniri sau orice alte manifestări, care mi-ar putea crea dificultăți în raporturile mele cu aliații din Pactul tripartit.“

îndeosebi cei care aveau familiile în zonă, aplicând principiul „scapă cine poate“. La sfârșitul lunii iulie 1940, Direcția Justiției Militare din cadrul Ministerului Apărării Naționale a întocmit un tablou provizoriu în care erau inventariate diverse infracțiuni săvârșite de ofițeri, subofițeri și trupa aflată în retragere. Cele 335 de infracțiuni erau atribuite: 35 ofițerilor, 25 subofițerilor și 275 trupe. Ele cuprindeau: omoruri (20), jafuri (11), tâlhării (26), trădare (3), părăsirea postului (3), abuz de putere (3), insultă armatei (2), insubordonări (8), dezertări în străinătate (2), dezertări (21), părăsirea comenzii (7), ofensa superiorului (10), ofensa armatei (1). Pentru comportarea avută în timpul evacuării Ba-

sarabiei, au fost trecuți din oficiu în rezervă sau dați în judecată 24 ofițeri activi: 4 coloneli, 3 locotenent-colonei, 6 maiori, 9 căpitani, 1 locotenent, 1 sublocotenent. De asemenea, au fost dați în judecată pentru că au rămas în Basarabia 30 subofițeri activi și 40 rezerviști. Tot acolo au rămas voluntari 3 ofițeri activi și 137 ofițeri de rezervă.

Despre deruta cu care s-a produs, în multe locuri, retragerea armatei române din Basarabia ne vorbește, indirect, un document elaborat de autoritățile militare o lună mai târziu. Este vorba despre un buletin special de informații, întocmit de o mare unitate (nu ni se spune care), după evacuarea Basarabiei. Documentul era difuzat prin poșta

militară, cu indicația: „conținutul rugăm a fi adus la cunoștință tuturor soldaților, fiind folosit în ședințele de educație“.

Erau citate în primul rând „regimente, unități și formațiuni de serviciu care s-au retras din Basarabia fără pierderi în materiale, armament sau soldați, deși au avut în componerea lor basarabeni și cu toate că drumurile au fost aceleași“. Urma lista unităților care reușiseră ceea ce – este evident și din acest document – altele nu fuseseră în stare să facă. Se cita și cazul Detașamentului 2 Săpători, ai cărui militari „în plus, au adunat armamentul părăsit de alte unități; s-au văzut soldați cu câte 2 mitraliere pe umăr“. La fel procedase și Batalionul

Lupu i-a mulțumit în câteva cuvinte pentru această înțelegere din partea lui și i-a promis că noi vom căuta să ne conformăm indicațiilor sale.

Ne-am plimbat apoi prin grădina de flori din fața casei, ca o jumătate de oră, discutând despre războiul din Africa. Antonescu e convins că foarte curând englezii vor pierde tot nordul Africii, inclusiv Egiptul, după care ei vor fi respinși din Somalia și Abisinia. Cât despre Grecia și Iugoslavia, el crede că în mai puțin de două săptămâni ele vor înceta să mai existe. Pe la 5, doamna Antonescu ne-a oferit un ceai, tot pe terasă. Lupu a încercat să-i smulgă lui Antonescu un răspuns precis în chestiunea dacă România va participa sau nu în acțiunea în contra Iugoslaviei, pentru a i-l comunica lui Maniu. Contrar așteptărilor noastre, el a sărit în sus, răspunzându-ne pe un ton iritat și furios că tot ce ne-a spus până acum el a făcut-o în considerație pentru noi doi și pentru Mihalache, „căci față de Maniu, a zis el, care mă înjură pe toate drumurile și mă consideră nebun nu mai am nici o considerație și în loc de răspuns ar merita să-l trimit într-un domiciliu obligator, ca și pe celălalt senil, Dinu Brătianu; dacă n-o fac încă, este că sunt mult mai cu minte și mai rezonabil decât și-o

închipuie el“. Văzând că Lupu nu protestează și nu spune nimic, am încercat să-l apăr eu pe Maniu, însă n-am putut-o face deoarece Antonescu a continuat pe un ton și mai furios. „Eu nu înțeleg cum de dumneavoastră puteți sta în jurul unui încurcă-lume, care de ani de zile bate pasul pe loc și exasperează, prin nehotărârea lui, pe toți acei care vor să ia o inițiativă oarecare; îndrăznește să se atingă de mine? Eu n-am nepoți și prieteni în jurul meu, hoți, cum are dânsul; cum de îndrăznește să se atingă de mine când el acoperă de ani de zile pungăși ca Mihai Popovici și frații Boilă, compromiși până peste cap în afacerea Skoda (*Magazin istoric*, nr. 5/1968), fără să mai vorbesc de Virgil Madgearu, care n-a scăpat de urmărire decât în urma unei înțelegeri cu ticălosul de Guță Minciună [Gheorghe Tătărescu]; dacă Hitler nu ni-ar fi făcut porcăria cu Dictatul de la Viena, i-aș arăta eu domnului Maniu ce pătește omul care vede paiul din ochiul altuia și nu-și vede bârna din ochii săi.“ [...]

La ora 6 precis ne-am despărțit într-o atmosferă cam rece. Antonescu, doamna Antonescu și Ică ne-au condus totuși până la mașină. La 6 și cinci minute eram deja angajați pe șoseaua Predeal-București. ■

32 Pionieri Gardă, de la Tighina, care a revenit cu tot armamentul și materialele din dotare, „aducând în plus 2 mitraliere, 10 [puști] mitraliere și 68 arme“.

Probabil că tot din motive de educație urma un alt punct la care se spunea: „Valoarea armamentului și materialului bolșevic este submediocră“. Erau citate câteva exemple, menite să ilustreze afirmația de mai sus. „La o încercare pe care bolșevicii au făcut-o de a ne ataca, punând în linie 40 care de luptă, ai noștri au răspuns cu 4 lovituri de tun anticar, care au răsturnat 4 care sovietice – lovitura și carul. Întreaga linie de 36 care de luptă ce mai rămăseseră au împietrit în fața acestui efect al

artileriei noastre și au fost incapabile să se mai miște timp de 12 ore nici înainte, nici înapoi, până când nu le-am dat noi voie.“ Din câte știm, este una dintre puținele mențiuni despre deschiderea focului contra trupelor sovietice.

Se insista asupra calităților inferioare a blindatelor („construite prost – țigănește – din tablă slabă, ruginită, neglijate, vechi“) și a avioanelor sovietice. „Cel mai slab avion al nostru este superior ca viteză celui bolșevic, iar curajul, priceperea și îndemânarea zburătorilor noștri sunt de neîntrecut.“

Potrivit autorilor documentului din care cităm, nici cu moralul nu stăteau sovieticii mai bine. Era citat cazul plutonierului Petre Marinescu

care, însoțit de o grupă de 5-6 ostași, nu s-au supus somației unui grup de 40 pușcași sovietici, sprijiniți de o armă automată, de a se preda. Mai mult, i-au dezarmat pe sovietici. La fel, soldați români au ripostat cu foc de mitralieră la atacul unor care de luptă sovietice. „Toți bolșevicii au ieșit din carele de luptă, le-au părăsit în seama noastră și au fugit peste câmp.“

Se prea poate ca unii dintre soldații care au asistat la ședințele de educație în cadrul cărora a fost prezentat documentul de mai sus să își fi pus întrebarea: și totuși, de ce retragerea armatei române din Basarabia s-a produs în condiții ce seamănau mai curând cu o debandadă decât cu o retragere din vreme planificată? ■



Care a fost locul României în planurile de război germane? Iată o întrebare al cărei răspuns colaboratorul nostru încearcă să-l găsească în analiza documentelor de epocă germane.

LOCUL NOSTRU ÎN RĂZBOI

Col. dr. ALESDANDRU D. DUȚU

Poziția sa geostrategică, resursele naturale, îndeosebi petrolul, evoluția operațiilor militare din Balcani și intențiile Reichului privind întregul spațiu sud-est european au fost doar câțiva factori care au făcut ca România să capete în toamna anului 1940 „o importanță neprevăzută” în planurile de război germane. Hitler nu l-a informat însă pe generalul Ion Antonescu despre intențiile și deciziile sale cu privire la România. Führerul a decis, la 12 noiembrie 1940, înaintea primei întâlniri cu Ion Antonescu, sporirea forțelor germane, care începuseră să sosească în România în octombrie 1940, și dislocarea în sudul țării a 10 divizii, care, la momentul oportun, urmau să treacă în Bulgaria, pentru a ataca apoi Grecia.

La 20 septembrie 1940, înainte ca Misiunea Militară Germană și trupele Reichului să sosească în România, feldmareșalul Wilhelm Keitel, șeful Comandamentului Suprem al Wehrmachtului, stabilise „sarcinile reale” ale prezenței militare germane, care „nu trebuia înfățișate nici românilor, nici propriilor trupe”. Dorind să prevină eventualele nemulțumiri sau conflicte cu autoritățile române, Hitler a cerut comandanților germani, la 10 octombrie 1940, să evite aparența unei ocupații militare a României. Comandamentele și trupele germane sosite în România au acordat de la început atenția necesară îndeplinirii cu prioritate a propriilor in-

terese și misiuni. Instruirea și dotarea armatei române s-au situat – așa cum avea să releve istoricul german Jürgen Förster – „pe ultimul loc și aveau mai degrabă un caracter de deghizare a forțelor”.

La 20 martie 1941, șeful Secției Operații din Statul Major al Trupelor de Uscat germane a cerut generalului Erik Hansen – șeful Misiunii Militare Germane în România – să nu comunice, deocamdată, generalului Ion Antonescu ceva „care ar depăși cadrul actual și anume, măsurile de apărare împotriva unei presupuse agresiuni în Moldova”, să nu i se spună ceva ce ar putea „să trezească bănuiele în legătură cu intențiile noastre de ansamblu”.

În timpul primei întrevederi cu Hitler, la 23 noiembrie 1940, la Berlin, generalul Ion Antonescu declarase că „nu se va mulțumi cu simplul act al aderării, ci va fi, de asemenea, gata să lupte cu arma în mână, împreună cu puterile Axei, pentru victoria civilizației”. Cu același prilej, Antonescu subliniasă, în fața feldmareșalului Wilhelm Keitel, importanța Moldovei ca „bază de ofensivă împotriva rușilor” și își exprimase convingerea că „având două divizii motorizate” el ar putea să străpungă, „dacă va fi necesar, frontul rus și să înainteze în direcția Kievului”. „Din ziua aceea – aprecia istoricul Andreas Hillgruber – Hitler a văzut în Antonescu omul de încredere pentru cauza comună a Germaniei și României”. Și

avea dreptate, pentru că în timpul celei de-a doua întâlniri cu Hitler, în ianuarie 1941, Antonescu, aflat în acel moment în conflict deschis cu legionarii, și-a exprimat din nou loialitatea față de Reich și a precizat în scris, în Memorandumul înaintat cu același prilej, că „în caz de necesitate, România este gata să treacă la acțiuni militare de partea Germaniei”. Antonescu miza totul pe cartea germană pentru a obține sprijin în vederea refacerii integrității teritoriale a țării.

Directiva nr. 21 (Planul „Barbarossa”), adoptată de Hitler la 18 decembrie 1940 prevedea „participarea activă” a României „la războiul împotriva Uniunii Sovietice” cu misiunea de „a acoperi atacul flancului sudic german și de a opera împreună cu forțele germane care înaintau în Moldova”. Armata română urma să participe la război cu „forțe selecționate”, stabilindu-i-se o misiune secundară, de imobilizare a forțelor sovietice la flancul sudic al frontului pentru a nu permite pătrunderea acestora spre zona petroliferă, căreia Hitler îi acorda o importanță deosebită. Nici de această dată însă Hitler nu s-a consultat cu Antonescu. În afara considerațiilor referitoare la păstrarea secretului, germanii au luat în calcul slaba capacitate de luptă a armatei române, în unele cercuri apreciindu-se că aceasta „nici nu putea fi

considerată ca armată”. Semnificativă a fost și concluzia generalului Franz Halder, șeful Statului Major al Trupelor de Uscă germane, că „forțele armatei române, în majoritate, nu sunt indicate pentru misiuni de luptă independente”.

La 17 martie 1941, Hitler a modificat planul de atac al Grupului de armate „Sud”, hotărând „să se renunțe deocamdată la un atac peste Prut” și să se înainteze în această zonă numai cu forțele care „sunt necesare pentru imobilizarea inamicului”, luându-se toate măsurile necesare pentru a se împiedica o eventuală pătrundere a sovieticilor spre zona petroliferă. În situația în care forțele sovietice s-ar fi retras, trupele germane și române trebuia să treacă la urmărire, însă în așa fel încât să nu pericliteze siguranța zonei petrolifere. La 30 martie, Hitler a ordonat realizarea dispozitivului de acoperire „pe trei grupări pentru a da trupelor române sprijinul de care aveau nevoie”. Cu acel prilej, Führerul și-a manifestat din nou neîncrederea în capacitatea de luptă a armatei române declarând: „Cu românii nu se poate face nimic. Poate că, în spatele unui obstacol foarte puternic (fluviu), ei ar putea asigura apărarea acolo unde nu se atacă. Antonescu și-a mărit armata, în loc de a o reduce și îmbunătăți. Soarta unor mari unități germane nu trebuie să fie dependentă de rezistența unităților române.”



Trupe germane defilează prin fața Palatului Regal



Avioane sovietice distruse la sol

Așadar, nu este surprinzător faptul că misiunea Armatei 11 a fost ascunsă românilor, generalul von Schöbert primind ordin expres să evite „un răspuns precis” la întrebările lui Antonescu în legătură cu un eventual război între Germania și Uniunea Sovietică. Ca urmare, redlocările de forțe și constituirea de comădamente germane pe

teritoriul României trebuia să fie „strict ascunse românilor și înfățișate exclusiv drept măsuri de prevedere față de o eventuală agresiune din

partea rușilor”, așa cum prevedea ordinul emis de Înaltul Comădament al Armatei de Uscat germane la 3 mai 1941. Generalului von Schöbert i s-a cerut ca, „față de români”, prezența Armatei 11 germane să apară ca „o măsură sporită de securitate, având în vedere acțiunile ofensive pe care Reichul le intenționează în vest și din cauza puterni-

celor concentrări de trupe rusești la frontiera română”.

Comentând conținutul acestor indicații, șeful Misiunii Militare Germane în România conchidea: „românii se vor amuza. Chiar atât de naivi nu sunt”. Și la 23 mai 1941, când comandantul Armatei 11 germane s-a prezentat la generalul Ion Antonescu pentru a face

cunoscute schimbările intervenite în structura de comădament germană, Hitler i-a cerut „să evite orice fel de întrebări privitoare la intenția Germaniei de

a purta un război cu Rusia sau dacă Germania, în condițiile date, va ataca Rusia”. Cuvântul „mobilizare” nu a fost pronunțat nici la 26 mai, când generalul Erik Hansen a transmis generalului Alexandru Ioanitiu, șeful Marelui Stat Major, dorința germanilor de a completa efectivele trupelor din Moldova și de a aduce în zonă rezerve, și nici la 28 mai, când trupele

Războiul în știri

În paralel cu luptele duse pe front, se desfășura o altă bătălie, a comunicatelor de război. De fapt, cel interesat să urmărească telegramele de presă dinainte de 22 iunie 1941 poate constata că se vorbea despre un atac al Germaniei împotriva U.R.S.S. încă cu două luni înainte.

Am selectat din telegramele înregistrate de Rador, Agenția română de presă – și păstrate în arhiva Rompres – câteva dintre cele care ni s-a părut că oferă cititorului de astăzi posibilitatea de a completa imaginea acelor zile de dinainte și de după 22 iunie 1941, mai ales ca atmosferă.

1 mai 1941. Agenția Reuter transmite:

LONDRA. – Trecând în revistă situația U.R.S.S. față de Germania, [ziarul] Times [...] scrie: „Ziua de 1 Mai găsește Rusia Sovietică încă în pace, în mijlocul unei lumi ce se află în război [...] U.R.S.S. și-a îmbunătățit situația tactică, împingându-și apărarea spre vest, adică obținând noi teritorii; dar acum doi ani U.R.S.S. nu avea frontieră comună cu Germania, pe câtă vreme astăzi trupele germane se află pe tot lungul frontierei cu Rusia

de aproape 2 500 kilometri, iar în dosul acestei frontiere se întind kilometri de câmpii întinse și uscate, adică tocmai terenul visat de un comandant de care de asal.

În numeroase capitale, ofițerii și propagandiștii germani spun cu glas tare că armata lor este pe punctul de a ataca Rusia, iar Hitler declară în convorbiri particulare că marele său atac contra Rusiei este iminent. Lunile de vară sunt, evident, primejdioase pentru Soviete și de aceea se poate crede că Stalin va căuta să căs-

tige timp și va face noi concesii economice, dar se va strădui să nu îngăduie a se pune piedici pregătirilor militare sovietice. Iar când va veni toamna și vor urma ninsorile cele mari, primejdia unui atac brusc va fi trecută.”

12 iunie 1941. Agenția Reuter transmite extrase din ziarele engleze:

LONDRA. – Presa engleză, care de câțiva vreme nu aducea decât știri rare asupra Sovietelor, se ocupă azi, pe larg, prin pană redactorilor diplomați, de tensiunea inter-

germane au primit ordinul pentru definitivarea pregătirilor în vederea declanșării planului „Barbarossa”, deși acesta preciza și misiunile trupelor române.

Acest tratament față de români l-a iritat până și pe șeful Misiunii Militare Germane, care declara că nu se putea pretinde Marelui Stat Major român să urmeze indicațiile Armatei 11 germane fără să se fi încheiat măcar o înțelegere cu privire la participarea României la războiul de coaliție care se pregătea. Antonescu însuși avea să declare în timpul anchetei care a precedat procesul din primăvara anului 1946: „Timpul trecând, am fost nevoit să chem pe domnul Killinger și să-l previu că este neapărat necesar să fiu prevenit cu cel puțin 10 zile înainte de data începerii acțiunii militare, fiindcă altfel voi fi surprins cu armata nemobilizată. La 9 iunie, la Predeal, domnul Killinger, într-o întrevedere pe

venită între Germania și Soviete. Într-un articol de două coloane *Times* discută relațiile germano-sovietice, scriind între altele: Din toate părțile Europei sosesc știri concordante din care rezultă că d. Hitler forțează în mod voit relațiile sale cu Uniunea Sovietelor spre a provoca o criză [...] În România, trei noi corpuri de armată au sosit la începutul lunii iunie și au fost trimise spre frontiera Basarabiei. Toate șoselele de la București spre frontieră sunt ocupate de transporturi militare. De-a lungul a 90 de mile începând de la Sibiu, șoselele străbat tabere militare [...] În același timp, frunzații germani au început să „șoptească”. Conducătorii nominali ai teritoriilor ocupate și anumiți neutri au primit comunicarea că armata germană se află în aju-

care i-am acordat-o, la cererea sa, mi-a spus, ferindu-se chiar de domnul Mihai Antonescu și de domnul Steltzer, care asistau la întrevedere: «Mi-ați cerut o dată». Și cu creionul a însemnat 22 iunie pe o foaie de hârtie. Mi-a trecut hârtia și mi-a spus: «Aceasta este data.» A doua zi am trecut la mobilizarea armatei, care s-a făcut în modul cel mai discret posibil.”

L iniile directe ale colaborării germano-române în plan militar aveau să fie stabilite abia la 12 iunie 1941, în timpul întrevederii pe care Hitler a avut-o cu Ion Antonescu la München, fără a se fi realizat nici atunci o alianță scrisă sau vreun plan concret de acțiune, ci doar o înțelegere

principală în ceea ce privește misiunile defensive ce trebuia întreprinse în Moldova, în cazul unei agresiuni sovietice. La întrebarea lui Hitler



Martie 1941. Trupele germane trec în Bulgaria

diplomate londoneze că comandantul suprem al forțelor germane din România ar fi stabilit marele său cartier general la Snagov, reședința de țară a prințului

Nicolae, situată într-o pădure deasă, cam la vreo 25 de kilometri de București. Statul major al armatei române ar fi [fost] atașat statului major german în acest loc. După alte informații, foarte numeroase trupe germane ar continua să sosească în România și mari cantități de [ilizibil] au fost aduse în regiunile Galați și Brăila. Miercuri ar fi fost chemate sub drapel încă vreo câteva contingente. Postul de radio român difuzează în tot timpul zilei marșuri militare și poeme patriotice în timp ce zările – după aceleași surse –, fac aluzii clare la „evenimente decisive și iminente.”

nul unei invazii în Uniunea Sovietelor. După unele șoaapte, „der Tag” (Ziua) ar fi fost fixată la 15 iunie, după altele la 1 iulie . 14 iunie 1941:

SOFIA. – Corespondentul Agenției *Havas* transmite o informație a ziarului *Utro* după care ministrul Sovietelor în România va părăsi capitala României zilele viitoare și va fi înlocuit printr-un însărcinat cu afaceri, care va sosi în curând. Ziarul nu dă nici o indicație asupra motivelor și a duratei absenței ambasadorului.

20 iunie 1941. Agenția *Reuter* transmite:

LONDRA 20 iunie. – Agenția *Reuter* află din surse

dacă România ar participa chiar din primele zile „la acțiunea împotriva Rusiei”, generalul Antonescu a răspuns că țara nu l-ar ierta niciodată dacă „ar lăsa armata română cu arma la picior, în timp ce trupele germane ar fi în marș prin România împotriva rușilor”. „Secretul” a fost păstrat până la 18 iunie 1941, când Hitler l-a informat, printr-o scrisoare, pe Ion Antonescu despre decizia de a ataca Uniunea Sovietică.

Hitler și-a impus de la început punctele de vedere în ceea ce privește adoptarea deciziilor de importanță strategică. La 12 iunie 1941, el i-a precizat lui Antonescu, deschis și clar, că „intenționează să-l lase să apară în fața poporului român drept comandantul suprem în acest spațiu”. În cazul României, preciza Führerul, „un stat major de legătură condus de generalul von Schöbert s-ar

îngriji de respectarea liniilor directoare operative generale”. Ignorând precizarea expresă făcută de Hitler, privind caracterul aparent al conducerii supreme românești, Antonescu a răspuns că „acceptă cu plăcere această propunere de a fi comandant suprem, nu de dragul faimei”, promițând că va face totul pentru „a îndeplini cu succes misiunile ce îi revin”.

La 18 iunie 1941, Hitler a transmis hotărârea de a concentra conducerea războiului într-o „singură mână”, care nu putea fi,

evident, decât a sa. Asigurându-l că va avea grijă ca „independența și prestigiul personalităților conducătoare ale aliaților noștri față de poporul și armata lor să fie respectate în cel mai înalt grad”, Hitler îl ruga pe Antonescu să-i îngăduie să-i transmită „din când în când” dorințele referitoare la armata română, a căror execuție, în scopul desfășurării unitare a

Germanii priveau cu scepticism capacitatea de luptă a armatei române, pe care Antonescu o mărise în loc s-o întărească

20 iunie 1941. Agenția Reuter transmite următoarele informații:

MOSCOVA. — Aci se afirmă că nu se știe nimic cu privire la svonurile că Germania ar fi făcut cereri Uniunii Sovietelor. Observatorii au motive să creadă că nici Germania, nici România nu au făcut vreun demers. Nimic nu arată în capitala Sovietelor că ar exista o criză, iar străzile sunt pline cu tineri, cari ar fi plecat în caz de mobilizare generală.

21 iunie 1941. Agenția Reuter transmite în serviciul său circular:

ZÜRICH. — Corespondentul din Berlin al ziarului *Die Tat* anunță că la Berlin circula svonul că Reichstagul va fi convocat în vederea unor „evenimente senzaționale”. Dar, adaugă corespondentul, acest svon nu este confirmat. După ce examinează diferitele știri primite din Berlin, obser-

vatorii politici din Zürich exprimă părerea că Germania nu vrea război cu U.R.S.S., ci speră să neutralizeze Rusia în mod definitiv pentru tot restul războiului, printr-un pact care a fost poate deja încheiat sau este pe punctul de a fi încheiat [...] În sfârșit, corespondentul ziarului *Die Tat* afirmă că prin atitudinea sa neprecizată, Rusia rămâne, în mod indirect, sprijinul cel mai puternic al imperiului britanic. Ceva mai mult, constituirea unui front americano-anglo-rus constituie o posibilitate teoretică de ultim plan, căreia Germania nu ar putea să-i facă față, din punct de vedere economic, după trecerea unui an, adică în 1942.

22 iunie 1941.

ROMA 22 (Rador). — Corespondentul Agenției *Havas* anunță că trupele române au pătruns în Rusia la ora 3.

Generalul Antonescu a fost numit generalisim, iar d. Mi-

hai Antonescu, președinte al Consiliului Interimar.

WASHINGTON 22 (Rador). — Corespondentul Agenției *Reuter* anunță că se pune problema imediată a ajutorului Statelor Unite pentru Rusia. Președintele comisiei de politică externă a Senatului a declarat că noile evenimente nu aduc nici o schimbare în politica Statelor Unite. Marea Britanie și Statele Unite vor avea acum timpul de a se pregăti pe deplin spre a primi sfidarea Germaniei.

23 iunie 1941. Agenția Havas transmite următoarele:

BERNA. — Impresia în cercurile militare italiene este că Înalțul Comandament German se măginește, pentru moment, să înainteze în sud, pe un front enorm, și păstrează o atitudine defensivă în centru și la nord. Sforțarea cea mai mare se face la sud, unde forțele româno-germane au pătruns în

operațiilor, trebuie considerată „ca absolut necesară“. Dorițele Führerului urmau să fie transformate „în ordine militare“ de către generalul von Schöbert, comandantul Armatei 11, ceea ce însemna interpunerea a încă unui eșalon german până la Ion Antonescu. În acest fel, Hitler a asigurat generalului von Schöbert atribuții mult mai mari decât cele impuse de funcția de comandant de armată, subordonat, așa cum se prevăzuse, generalului Ion Antonescu. În pofida acestor limitări, existența Grupului de armate „general Antonescu“ la flancul sudic al frontului germano-sovietic a fost o realitate. Evoluția favorabilă a operațiilor în faza inițială a războiului și bucuria generală cu care a fost primită refacerea integrității teritoriale a țării la granița ei estică au făcut ca prestigiul

Basarabia și se află la câțiva kilometri de Chișinău, iar mai la sud înaintează spre Cetatea Albă. Până acum rezistența rusă nu a fost prea însemnată, dar se pare că armata roșie se pregătește să apere Moldova (?) de-a lungul Nistrului.

23 iunie 1941. Agenția Reuter transmite:

LONDRA. – În ședința de marți a Camerei Comunelor [...] d. Eden [...] a dat următoarele precizări cu privire la relațiile anglo-ruse: „Sistemele politice ale Angliei și Rusiei sunt cu totul diferite. Concepțiile noastre despre viață se deosebesc radical, dar pentru moment, faptul acesta nu poate întuneca realitatea problemelor politice pe care trebuie să le înfruntăm astăzi. [...] Am urât totdeauna doctrina comunistă, dar nu aceasta interesează acum. Acum interesează că

generalului Ion Antonescu să atingă apogeul carierei sale.

În cadrul concepției generale de desfășurare a operațiilor militare la flancul sudic al frontului est-european, Hitler a stabilit la 18 iunie 1941, în scrisoarea trimisă generalului Ion Antonescu, „misiunea inițială“ a forțelor germane și române, care consta în apărarea teritoriului românesc „contra invaziei forțelor rusești“, acordându-se o importanță deosebită „pazei contra atacurilor aeriene,

contra acțiunilor parașutiștilor și a actelor de sabotaj din regiunea petroliferă, vitală pentru conducerea comună a războiului“, precum și siguranța portului Constanța și a podului de peste Dunăre de la Cernavodă. În raport cu înaintarea Grupului de armate „Sud“



General-colonel Erich von Manstein, Comandantul Armatei 11 germane și general de corp de armată Petre Dumitrescu

rușii luptă împotriva omului care vrea să domine lumea și această luptă este lupta noastră.“

24 iunie 1941:

LONDRA. – Reuter anunță că [...] cercurile sovietice din Ankara afirmă că știau de câțiva vreme că Germania va ataca probabil U.R.S.S. La Ankara se discută rezistența pe care armata roșie o va opune probabil germanilor. În general, turcii nu cred că armata roșie va putea rezista mult timp. Această tendință de a

subestima armata roșie este răspândită de la războiul împotriva Finlandei încoace. Reuter reproduce însă părerea unor observatori militari, care au părăsit Moscova de curând și care afirmă că armata roșie ar fi fost complet reorganizată de atunci, mai ales grație eforturilor făcute de mareșalul Timoscenko. Aceleași cercuri adaugă că hotărârea luată de cancelarul Hitler de a ataca Rusia acum s-ar explica prin intenția de a nu lăsa rușilor timpul să reorganizeze armata lor.

25 iunie 1941. Agenția Havas Ofi transmite:

MOSCOVA 25. Comunicatul marelui cartier general al armatei roșii declară: [...] Drept răspuns la raidul pe care aviația inamică l-a făcut contra portului Sevastopol, aviația sovietică a atacat în trei rânduri obiective militare de pe teri-

în Galiția, armatele germane și române de la flancul sudic al Frontului urmau să treacă la urmărirea inamicului și să-l împiedice „să execute o retragere ordonată spre Nistru, contribuind la distrugerea lui”. Cu numai patru zile înainte de intrarea în război, Înalțul Comandament Român nu cunoștea deci misiunile precise ale singurei armate pe care avea să o conducă nemijlocit până în octombrie 1941.

La 22 iunie 1941, în ordinul nr. 28, generalul Ion Antonescu, comandantul forțelor româno-germane, a

***Cu două săptămâni înainte de atacul
contra U.R.S.S., von Killinger i-a scris lui
Antonescu data, pe un petec de hârtie***

sintetizat astfel misiunile inițiale ce trebuiau îndeplinite: „Armatele aliate germano-române din România au deocamdată misiunea de a constitui pivotul manevrei strategice și a fixa maximum de forțe inamice. În cazul în care forțele inamice de pe frontul român ar încerca retragerea, armatele germano-române le vor urmări cu vigoare în scopul de a dezorganiza manevrele de retragere ale inamicului și de a

nimici cât mai multe forțe inamice, înainte ca ele să treacă la est de Nistru, a împiedica instalarea inamicului pe Nistru și a trece acest râu odată cu inamicul.”

În scrisoarea din 29 iunie 1941 Führerul îi cerea lui Antonescu, sub formă de rugămintă, să pună „sub ordinele” generalului von Schöbert diviziile române prevăzute și să întreprindă cu celelalte forțe românești „o ofensivă care

să aibă drept scop siguranța spre sud-est a flancului ca și protecția României de sud, inclusiv a terito-

riului petrolifer”. Prevăzută ca o „protecție a flancului de sud al Armatei 11”, ofensiva Armatei 4 române trebuia să asigure eliberarea părților centrală și de sud ale Basarabiei. Cu același prilej, invocând necesitatea punerii de acord a ofensivei Armatei 11 germane „cu ansamblul operațiunilor” desfășurate de Grupul de armate „Sud”, Hitler a mai precizat că feldmareșalul Gerd von Rundstedt trebuia să emită

toriu român, bombardând Constanța și Tulcea. Constanța este în flăcări. [...] Atacurile armatelor germano-române contra orașului Cernăuți și pe malul Prutului au fost respinse, forțele rusești făcând prizonieri germani și români.

26 iunie 1941:

MOSCOVA. — Agenția Reuter transmite: Într-o telegramă din Tiraspol, trimisul special al ziarului *Izvestia* descrie luptele în cursul cărora cavaleria sovietică a respins trupele germane și române, care trecuseră Prutul și pătrunseseră în Basarabia [...] Trimisul special scrie: „Grănicerii noștri au făcut eforturi eroice spre a împiedica trecerea râului, dar nu au putut rezista presiunii inamicului, care dispunea de o enormă superioritate numerică. După ce a concentrat puternice forțe de infanterie și de care de asalt pe malul rus al râului, inamicul a

început ofensiva. Trebuia să i se dea imediat o lovitură formidabilă. Avioanele de vânătoare și de bombardament sovietice s-au năpustit asupra inamicului aruncând o ploaie de bombe în clipa când trecea frontiera. Un anumit număr de care de asalt inamice au fost imediat distruse, iar infanteria a suferit pierderi grele. Acest atac aerian a pricinuit dezordinea în rândurile inamicilor.

Profitând de această stare de lucruri, cavaleria sovietică a șarjat liniile inamice și, folosindu-se de săbii, a respins pe inamic spre pod. Cavaleria a izgonit pe inamic de pe pod și a reușit să ocupe Fălciu, puțin după aceea”.

28 iunie 1941. *Iată comunicatul sovietic publicat sâmbătă dimineața în textul transmis de Agențiile Havas. Ofițerul Reuter: (în emisiunea TASS de la ora 12 comunicatul nu a fost dat):*

În lupta de la frontiera română, unitățile unei divizii de infanterie au luat prizonieri 600 de germani și români.

Flota noastră din Marea Neagră, cooperând cu aviația, a atacat baza navală germană din Constanța.

3 iulie 1941. *Correspondentul diplomatic al Agenției Reuter scrie:*

[...] Se pare că România ar fi neliniștită în urma intrării Ungariei în război, deoarece românii cred că, în eventualitatea unei victorii germane, nu se va mai ține seama de revendicările lor vitale cu privire la Transilvania. Informații venind din București afirmă că nici evreei, nici comuniștii nu sunt responsabili de focurile trase asupra soldaților germani din România, aceste atacuri fiind făcute de foști membri ai Gărzii de Fier, care vor să răzbune așa-zisa trădare a Germaniei

„cu oarecare condițiuni, în termenul cel mai scurt, directive generale“. Încercând să evite o eventuală reacție din partea lui Antonescu, Führerul a transmis că „dorințele“ feldmarșalului von Rundstedt fuseseră, în prealabil, aprobate de el și îl ruga, prin urmare, să le dea curs, „în interesul unei conduceri unitare și energice“. Cu același prilej el transmitea că nu se hotărâse încă „momentul precis și direcția atacului ce se va da din România“.

Prin urmare, atât concepția de ansamblu, cât și misiunile concrete ale armatelor române au aparținut Înalțului Comandament German, generalul Ion Antonescu, comandantul frontului româno-german, și generalul Alexandru Ioanițiu, șeful Marelui Cartier General român, intervenind, împreună cu generalul von

din ianuarie trecut, când germanii au ajutat pe generalul Antonescu să suprimă revoluția gardistă. Guvernul român a făcut cunoscut că oricine va fi găsit vinovat de asemenea fapte va fi executat împreună cu familia sa. [...]

17 iulie 1941. Agenția telegrafică ungară transmite telegrafic:

BUDAPEȘTA 17 iulie. În Transilvania, lângă frontieră, mai mulți parașutiști sovietici au aterizat. Populația a avertizat imediat autoritățile și s-au luat grabnic măsuri în vederea capturării parașutiștilor sovietici. Aceștia au angajat o luptă cu soldații însărcinați cu capturarea lor. Urmărind pe sovietici, soldații unguri au reușit să-i prindă. Uniforma parașutiș-

Schöbert, doar pentru transpunerea în practică a directivelor lui Adolf Hitler. În acest context, pregătirea militară a României în vederea angajării în război nu s-a făcut în condiții corespunzătoare. Factorul surpriză, vizat de germani, nu a compensat total neajunsurile provocate de lipsa de informare în legătură cu obiectivele și misiunile concrete care trebuia îndeplinite de armatele române. Realizarea dispozitivului inițial de luptă s-a făcut pentru varianta apărării, în cazul unui atac sovietic, apreciat ca iminent, ceea ce a provocat neajunsuri în faza ofensivă a acțiunilor militare. Consecințele negative asupra desfășurării operațiilor aveau să se facă sim-

țite încă din primele zile de război. Realitatea câmpului de luptă, pierderile mari de la Țiganca și apoi de la Odessa s-au datorat tocmai acestor carențe. ■



Ion Antonescu și Wilhelm Keitel

tilor sovietici seamănă foarte mult cu uniforma soldaților români. La perchezițiile făcute, s-au găsit asupra lor bilete (de bancă) de un leu (?), din care reiese că parașutiștii sovietici au voit să aterizeze pe teritoriul român.

1 august 1941. Agenția Havas Ofi transmite:

BUCUREȘTI. – Înaintarea trupelor germano-române continuă dincolo de Nistru și Bug. Forțele românești așteaptă, pentru a urmări forțele sovietice dincolo de Basarabia, ca frontierele românești să fie complet garantate contra oricărei

invazii posibile. Deocamdată nu se știe care vor fi frontierele definitive ale României spre răsărit.

O recentă campanie de presă a cerut anexarea regiunii de dincolo de Nistru, adică a teritoriilor cuprinse între Nistru și Bug, fiindcă în aceste teritorii se află populație românească. Unii vorbesc chiar de o extindere a frontierelor naționale românești până la Nipru. Totuși, unii sunt ostili unei prea mari extinderi a României și țin ca ea să se mărginească să reia provinciile pierdute anul trecut. Un mare ziar din București, sub semnătura prof. Ion Conea, susține între altele că Nistrul este frontiera naturală și istorică dintre România și Rusia. ■



Col. ALEXANDRU OȘCA

La scurtă vreme după ce devenise președinte al Consiliului de Miniștri (4 septembrie 1940) și la numai o zi după proclamarea „statului național-legionar” (14 septembrie), proaspătul Conducător se întâlnește cu generalul-locotenent von Tippelskirch și colonelul Gerstenberg, atașatul aero. Potrivit raportului întocmit de partea germană după întâlnire, generalul Ion Antonescu și-a început expunerea cu prezentarea situației militare a țării. „Armata avea un foarte scăzut nivel moral. Îi lipsea încrederea în conducerea statului, inclusiv în generalii care au instalat această conducere. Prin schimburile pe care le-am întreprins, moralul armatei s-a restabilit. De acum înainte garantez pentru puterea și disciplina acestei armate.”

Să vedem în ce măsură afirmațiile de mai sus sunt confirmate de documente de dinainte și de după intrarea României în război la 22 iunie 1941. Și mai ales să vedem în ce stare au trecut soldații armatei române Prutul. Nu este un secret, încrederea soldaților depinde de calitatea comandanților, a armamentului și a logisticii.

În cadrul întrunirii, din 15 septembrie, generalul Antonescu prezenta un tablou sumbru: „Nu avem avioane și nici piloți. Ne lipsește organizarea teritoriului... Nu avem unități motorizate și mecanizate... Nu avem apărare antiaeriană, ceea ce avem este incomplet, absolut insuficient... A fost creată o industrie de război, dar și aici s-a lucrat superficial. Lipsește materia primă, astfel că producția va înceta curând și șomajul-amenință.”

Peste câteva luni, la 13 ianuarie 1941, generalul Ion

Antonescu se întâlnea cu colonelul doctor Spalcke, în prezența altor ofițeri germani și a generalului Dobre, secretar de stat la Ministerul Înzestrării. Colonelul german preciza chiar de la început rostul prezenței sale la București: „Întrucât pot prezenta la Departamentul Economic-Înzestrare de la Berlin numai acele dorințe ale României pe care ea nu le poate împlini prin puterile-i proprii, v-aș fi recunoscător pentru o informare privind capacitatea de producție a industriei de înzestrare ro-

mânești.” În replică, Antonescu îi spunea: „S-a menționat că industria de înzestrare românească nu atinge capacitatea de producție teoretic posibilă. Multora dintre aceste fabrici le lipsește materia primă necesară. În câteva ramuri ale acestei industrii lipsesc specialiștii, astfel că se poate lucra numai într-un schimb.”

Colonelul Spalcke arăta că „pentru ca armata română să devină aptă pentru îndeplinirea unor misiuni operative, 20 de divizii române trebuie aduse la nivelul de dotare corespunzător”. Antonescu îl asigura că

„în aprilie 1941 vor sta deja pregătite 28 de divizii”. Și adăuga: „Din păcate, trebuie să constat că promisiunile de livrare pentru dotarea diviziilor noastre, promisiunile făcute de firme germane nu sunt întotdeauna respectate... Führer-ul a declarat în cursul prezenței mele în noiembrie, la Berlin: «România trebuie să fie ajutată de Germania». De atunci nu s-a întâmplat nimic.”

In discuție a intervenit și generalul Dobre. „Avem nevoie de completarea dotării pentru 26 de divizii, atât la nivelul armamentului, cât și în ceea ce privește motorizarea. Intenționăm însă să soluționăm și dotarea celorlalte 12 divizii [câte erau prevăzute pentru starea de război].” Germanii considerau că armata română putea îndeplini misiuni operative având 20 de divizii

dotate corespunzător, iar secretarul de stat care răspundea de înzestrare arăta că nu exista nici o divizie care să corespundă criteriilor.

Colonelul Spalcke ținea să precizeze: „Pentru a nu trezi nici o speranță eronată, trebuie să accentuez încă o dată că misiunea mea înseamnă colaborarea la dotarea în primul rând a 20 de divizii (pe timp de pace). Măsura în care mai târziu va fi posibil și va trebui să se extindă acest ajutor, este necesar s-o clarifice Berlinul.”

In ce măsură se schimbă situația până în momentul intrării României în război? Putem afla acest lucru dintr-o *Dare de seamă* redactată de colonelul E. Borcescu, șeful Secției I din Marele Cartier General, și șeful Biroului 3 Mobilizare și Control vatră, locotenent-colonelul C. Verdeș. Documentul sintetiza rezultatele unei anchete întreprinse în cadrul unităților care participaseră la primele luni de război.

O primă concluzie era aceea că „nu s-a putut realiza integral dotarea, în special cu armament greu.” Crearea unui comandament al artileriei divi-

zionare la marile unități „prin improvizarea în această calitate a unuia dintre comandanții de regimente nu a dat rezultate, din lipsa mijloacelor de comandă.” O altă problemă constatată: dotarea insuficientă cu camioane auto a comandamentelor marilor unități, obligate să facă apel la mașinile care trebuia să transporte muniție sau alte materiale.

La unitățile de infanterie și la cele de artilerie mijloacele de transmisiuni au fost insuficiente. Înzestrarea cu armament — mai ales cu armament automat — era deficitară. La nivelul plutoanelor s-a „simțit nevoia unui armament cu tragere curbă (Brand 60 mm), a unor arme automate individuale și puștilor cu lunetă”. Companiile de mitraliere nu dispuneau de „material special antiaerian pentru a se acționa contra aviației zburând la mică înălțime”. La nivel de batalion s-a resimțit lipsa unor aruncătoare de mine de calibru 81 mm și a tunurilor antitanc de 45 mm sau un calibru superior. În general, piesele de artilerie erau insuficiente și de calibre inferioare; „materialul de 75 mm nu mai corespunde nevoilor câmpului, obuzierul



22 iunie 1941, duminică dimineață



Mitraliere grele transportate pe cai de vânători de munte

de 100 mm dovedindu-se superior prin bătaie și efectul de țință". Și la nivelul serviciilor se simțea acut lipsa mijloacelor auto. „Trenurile de luptă și regimentare au căruțe multe cu capacitate mică de transport; motorizarea lor ar reduce efectivele în oameni, cai și trăsură și ar mări capacitatea de transport.” Animalele de tracțiune „au fost în mare parte în condiții fiziologice așa de precare, încât nu erau capabile de nici un efort; de altfel, au și căzut după puțin timp de la intrarea în acțiune... Harnașamentul – vechi – răscopt sau chiar putred, s-a distrus de la primele încercări... Trăsurile au fost sau prea grele și tracțiunea s-a făcut cu dificultăți sau vechi și șubrede și s-au rupt de la primele marșuri”.

Darea de seamă constată și multe deficiențe în ceea ce privea încadrarea cu ofițeri și subofițeri: „unitățile au intrat în luptă fără să-și fi putut realiza efectivele... subofițerii au fost suplițiți numeric prin sergenți... pregătirea de specialitate a acestor sergenți a fost nulă”. „În ceea ce privește trupa, s-a reușit în cea mai mare parte ca la decretarea mobilizării să avem în unități o încadrare omogenă, atât sub raportul vârstei, cât și al instrucției. Sunt de făcut rezerve asupra instrucției de specialitate a trupei din unitățile care au primit materialul chiar pe câmpul de luptă, cu care ocazie s-a făcut și instrucția oamenilor.”

Documentul sublinia și un alt aspect cu efecte negative asupra moralului celor chemați să lupte. „Scutirile de mobilizare, acordate personalului de la vatră, au îngreuiat

în mod simțitor mobilizarea armatei, deoarece acest personal a fost luat în majoritate dintre oamenii cei mai buni ce îi aveau unitățile înscrși în lucrările de mobilizare (gradați, specialiști etc.)... Aceste numeroase scutiri acordate elementelor tinere au influențat mult în rău oamenii de sub arme, întrucât cei scutiți nu s-au mulțumit să treacă sub tăcere avantajul de a fi scutiți de mobilizare, ci au avut o atitudine de ironie față de cei plecați și familiile acestora.”

Lipsa de instruire se datora și faptului că „cei care au făcut concentrările au fost întrebuințați în perioada 1938-1939 mai mult la lucrări de organizarea terenului și la activități de gospodărie, iar din cauza unor anume economii nu s-au afectat fondurile necesare materialelor de instrucție. Muniția alocată pentru instrucția tragerii nu a fost suficientă pentru a da trăgătorilor deprinderile și reflexele necesare... Comandanții lor (ofițeri și subofițeri) au venit fiecare din straturi sociale diferite, cu idei și idealuri de viață în ciocnire cu spiritul de jertfă pentru colectivitate, mereu cu grija de a se aranja și a se strecura cu cât mai puține eforturi. Cu astfel de elemente disparate, ca suflul și ca instrucție a fost normal să nu se poată încheia unități omogene capabile la nevoie de dăruire totală, pentru un ideal superior”.

O explicație a lipsei de combativitate era și faptul că „oamenii au fost neinstruiți și n-au cunoscut materialul și armamentul dat spre folosință sau au fost instruiți pentru alte specialități decât acele unde au fost

numiți... Acest fapt le-a prilejuit o stare psihologică de inferioritate și scăderea facultăților necesare unui luptător lucid și conștient de rolul său. La cea mai mică reacțiune a inamicului au părăsit poziția și armamentul, fără să fi schițat măcar o cât de slabă rezistență; materialul a fost lăsat pe poziție, fără să se fi tras un glonte.”

Autorii *Dării de seamă* identificau și o altă deficiență: „Intrarea pe front făcându-se în noaptea precedentă atacului, comandantul nou sosit nu putea să-și recunoască zona de acțiune a unităților sale, a poziției inamicului, a obiectivelor de bătăut, a liniei de atins. Când ofițerul nou sosit lua sub ordine și grupe sau plutoane răzlețe rămase pe front, el nu avea posibilitatea, într-o noapte, să cunoască oamenii din acele unități. Pentru ei, ofițerul nou sosit era un străin și la ora H putea să dea orice comandă, nu i-o lua nimeni în seamă, orice îndemn era de prisos.” În plus, ofițerii, purtând la vedere însemnele gradului și agitându-se pe linia tranșelor, erau ținte ușoare pentru trăgătorii de elită ai sovieticilor.

„După primele pierderi, reînnoțirile s-au făcut cu oameni aproape neinstruiți, care nu puteau scoate din armamentul lor, atunci când au fost introduși în luptă, decât un randament scăzut. O neîncredere în puterile lor și în valoarea armamentului a început să-i stăpânească... Pe lângă instrucția tehnică și de luptă, a lipsit acestor oameni și educația național/patriotică și însușirea către un ideal superior în slujba neamului.” ■

ALBUM ISTORIC

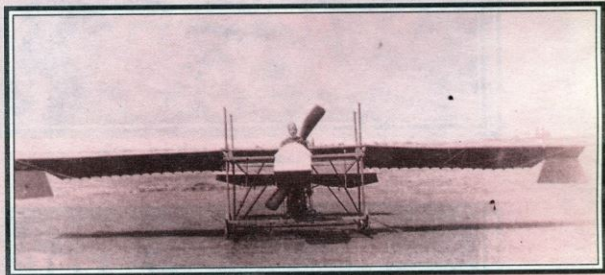


Avionul Bristol-Coandă, monoplan cu motor de 50 CP; s-a aflat în dotarea Școlii de pilotaj Căroceni (1912)

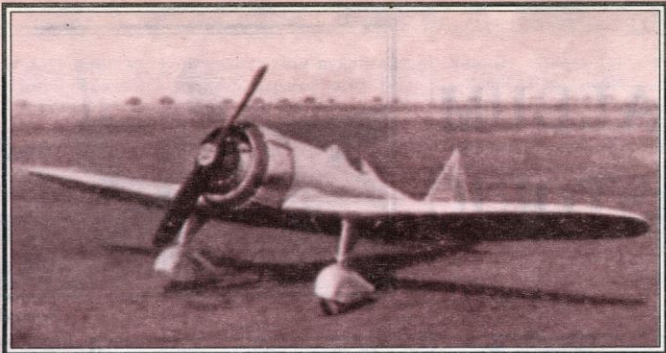


Avionul militar Farman III, fabricat sub licență la Centrul Aeronautic de la Chitila, în 1910-1911

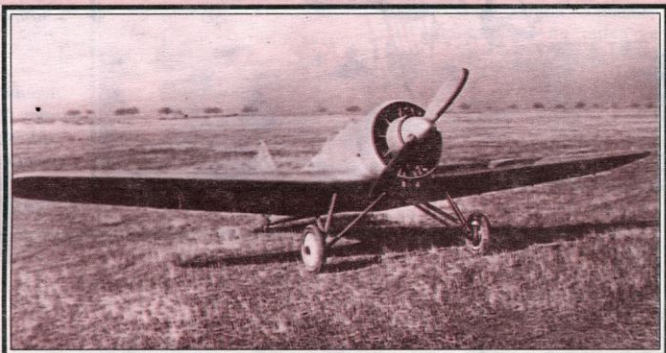
Avionul original realizat de Ion Paulaf, din Galați, în 1910-1911



Avionul SET 31 G (1932)



Avionul de vânătoare IAR 15, fabricat la Brașov (1933)



IAR 16 (1934)



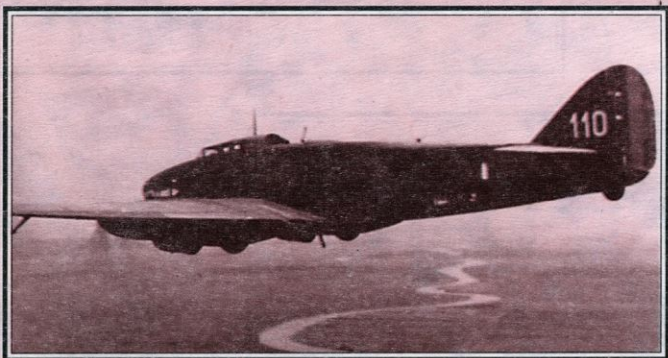
ICAR Universal, avion de școală și turism (1934)



ICAR Comercial, avion de transport pasageri, realizat în 1934



Avion IAR de școală și antrenament



Aviòn de bombardament Savoia Marchetti, fabricat sub licență la IAR Brașov

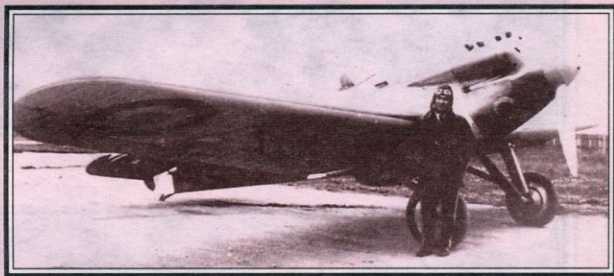


*Hidroavionul SET 31
(1931)*

*Hidroavionul RRS 1,
realizat în 1925*



*IAR 14 și
Atanasie
Rotaru, pilot
de încercare*



*Avionul de școală Fleet
F10G (1936)*



MĂRTURISIREA VALORILOR EVANGHELICE

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, a efectuat o vizită în zilele de 4-9 noiembrie 2000 în Polonia, la invitația Prea Fericitului Părinte Sava, Mitropolitul Bisericii Ortodoxe a Poloniei, a Eminenței Sale Josef Glemp, Cardinalul Primat al Poloniei, și a Arhiepiscopului Josef Zycinski, în numele Universității Catolice din Lublin. Este o vizită înscrisă în tradiția istorică a Bisericii Ortodoxe Române de a păstra legături frățești cu toate Bisericile surori și de a promova ecumenismul.

O dimensiune ecumenică importantă a constituit-o acordarea, la 7 noiembrie 2000, Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist a titlului de Doctor Honoris Causa al Universității Catolice din Lublin. Cuvântarea, Laudatio, de prezentare a personalității Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a fost rostită de profesorul Wacław Hryniewicz.

După primirea titlului, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezentat două expuneri, în cuprinsul cărora s-a referit la momente din istoria controversată a Românilor din ultimii 50 de ani și la rolul Bisericii în acea vreme. A fost evocat, în acest context, Patriarhul Justinian Marina, de la a cărui naștere s-au împlinit, în februarie 2001, 100 ani.

Publicăm, în exclusivitate pentru Magazin istoric, textul cuvântării rostit de Prea Fericitul Părinte Teoctist în Aula Magna a Universității Catolice din Lublin, cu titlul Mărturisirea valorilor evanghelice în contextul sistemului totalitar din România.



Catedrala Patriarhală, înainte de restaurarea din 1960-1961



Istoria poporului român, format în spațiul carpato-pontico-danubian, ca rod al îngemănării unor rodnice neamuri, cel geto-dac și cel roman, dă mărturie despre originea latină a acestui popor, despre identitatea și permanența lui pe aceste meleaguri, despre valorile lui moral-religioase, spirituale și culturale, care îl așază la confluența civilizațiilor latină, bizantină și slavă, într-un loc inconfundabil în civilizația mondială și în creștinismul european și universal. Vetrele de formare ale acestui nou popor romanic au fost străbătute de valuri succesive de migratori și, în ciuda acestor vitregii și vârtējuri ale istoriei, populația daco-romană și-a păstrat ființa, unitatea de neam, de limbă și, mai ales, de spirit creștin, primit încă din veacul I apostolic, odată cu *Evangelia Domnului Hristos*.

Crezul creștin, împărtășit prin propovăduirea Sfântului Apostol Andrei, a evanghelizat mai întâi Dacia Pontică – Dobrogea de azi – și s-a răspândit repede și de timpuriu într-un spațiu ai cărui locuitori nu erau străini, prin religia lor getică, monoteistă, de credință în nemurirea sufletului, de idealul jertfirii pentru binele comun și de principiile viețuirii înțelepte și drepte, ceea ce i-a făcut să se apropie și să îmbrățișeze noua credință creștină, semănată de misionarismul apostolic în întregul Imperiu Roman.

Mulțimea și varietatea vestigiilor arheologice de proveniență creștină, descoperite în diverse provincii și locuri din România de azi, datând din primele veacuri de după Hristos, dau mărturie despre valorile neasemuite și perene ale *Evangeliei* pe care străbunii noștri

îndepărtați le-au primit încă din timpurile apostolice și imediat după aceea.

Urmele de bazilici paleocreștine, obiectele de cult, inscripțiile creștine, numele de episcopi, ca al Sfântului Bretanion, al lui Gherontie, Teotim I sau Timotei, din secolul IV, unii dintre ei participanți la primele Sinoade Ecumenice, numele unor Sfinți, Martiri și Mucenici din aceeași perioadă, sunt suficiente mărturii despre structura eclesastică bine organizată cu preoți, episcopi și despre vigoarea Bisericii creștine la Pontus Euxinus, Danubiu și în regiunile intracarpătice.

De-a lungul mileniului I de viață creștină, Biserica și Poporul român au avut de întâmpinat și de luptat cu valorile de popoare migratoare, fiecare dintre ele lăsând urme și influențe resimțite în viața spirituală și culturală românească, dintre acestea cel mai mult resimțindu-se influența slavă, dar fără să-i schimbe latinitatea și romanitatea.

Evul Mediu definitivează procesul de unificare a formațiunilor politico-statale

existente la români și formarea celor trei Țări Românești: Muntenia (Țara Românească), Țara Moldovei și Țara Transilvaniei (Ardealul), urmate în mod firesc de organizarea Mitropoliilor acestora, la conducerea cărora se succed mari ierarhi și mitropoliți cărturari, apropiați colaboratori și sfinți ai voievozilor și domnitorilor, viața bisericească împletindu-se strâns cu viața poporului; se înmulțesc mănăstirile, iau ființă școli și tipografii mănăstirești în care se imprimă cărți de cult și pravile, se scriu cronici



Patriarhul Justinian

și letopisește, se copiază manuscrise etc. Reforma bisericească din Apus va avea ecouri și în România prin organizarea Bisericii Reformate și Luterane, iar stăpânirea austro-ungară asupra Transilvaniei va da naștere Bisericii Române Unite cu Roma.

Periada modernă, caracterizată în viața popoarelor europene prin revoluții și mișcări cu caracter național-social, aduce schimbări și în Statul român, devenit regat, precum și în viața Bisericii Ortodoxe Române prin unificarea organizației Bisericii din Țara Românească și Moldova și unificarea sinodală, care se încheie cu recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de către Patriarhia Ecumenică în anul 1885.

Încheierea primului război mondial și constituirea statului național unitar român, în 1918, sunt urmate, pe plan bisericesc, în țara noastră de ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie (1925), de așezarea acesteia în rândul al VII-lea al diptichului Bisericii Ortodoxe și de *Legea și Statutul* pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.

Biserica Ortodoxă Română va cunoaște în această perioadă o organizare administrativă bisericească fără precedent în istoria sa, precum și o activitate pastorală, misionară, culturală, de asistență religioasă și socială pe măsura necesităților și vocației sale într-o desăvârșită colaborare cu Statul român, care-i va respecta și garanta toate drepturile sale pentru

formarea cadrelor preoțești, pentru asistență socială în mijlocul poporului pe care-l slujește, pentru educația religioasă în școli, armată, penitenciare, spitale, azile, orfelinate etc. și pentru întreținerea relațiilor interortodoxe, intercreștine și cu forurile religioase mondiale.

Acesta este contextul și acestea sunt realitățile în care a fost surprinsă Biserica Ortodoxă Română la vremea instaurării în România a regimului totalitar și ateu și a abolirii monarhiei. Atât Țara, cât și Biserica, erau nepregătite să întâmpine dezastrul și ororile din lumea sovietelor pe care presa vremii le prezenta camuflat de teama eventualelor urmări și amenințări care se întrezăreau.

Era unanim recunoscut faptul că regimul totalitar este ateist, că nu are nimic comun cu doctrina creștină ortodoxă și nici cu alte religii,

pe care le consideră „opiu” pentru popor și pe care, fără deosebire, le tratează ca atare, mai ales pe cele care le consideră primejdioase și cu influență în rândul populației.

Se cunoșteau ororile, persecuțiile și restricțiile la care a fost supusă Biserica Ortodoxă din țara vecină de la Răsărit: confiscarea averilor bisericești, desființarea instituțiilor teologice de pregătire a clerului, scoaterea învățământului religios din școală, limitarea sferei de activitate a Bisericii pe tărâmul activităților sociale și educațional-religioase, închiderea bisericilor și transformarea lor în săli de spectacole, depozite,



Biserica Mănăstirii Ciorogârla



birouri, spații de utilitate publică, limitarea serviciilor religioase în bisericile încă păstrate, execuția, deportarea, înmormântarea clerului care manifesta opoziție față de aceste măsuri, interdicția săvârșirii cununilor sau botezurilor religioase, fără a se încheia aici șirul restricțiilor și al ingerințelor în viața Bisericii.

A fost voia lui Dumnezeu ca la cârma Bisericii Ortodoxe Române, la aceste momente de răscruce, să fie ridicat ca Patriarh *Justinian Marina*, fost preot în mediu rural, apoi într-un oraș de provincie, reședință de Episcopie, cunoscător bun al cerințelor sociale din parohiile secătuite de urmările războiului, apropiat ca preot de inimile credincioșilor, bun organizator al caselor de sprijin din viața satelor, devenit director al Seminarului Teologic Eparhial, apoi Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Iașilor și, în cele din urmă, Mitropolit al Moldovei.

Dotat de Dumnezeu cu perspicacitate, cu simț politic bisericesc, cu deosebită înclinații gospodărești, curajos, drept și categoric, devotat slujitor al Bisericii și credincioșilor, precum și al lucrării sociale, calități care l-au făcut cunoscut și în rândurile celor aflați la putere, tânărul Patriarh *Justinian*, ajuns Întâistătător al Bisericii, și-a pus fără preget toate darurile sale în slujba Bisericii.

Mai întâi, împreună cu Sfântul Sinod, a gândit și elaborat o strategie de evitare, cu tact deosebit și răbdare, a tuturor acțiunilor și provocărilor la adresa Bisericii, care ar fi putut genera dezastrul și suferințele pe care le-a avut de îndurat Biserica din țara vecină.

Preoții au fost sfătuiți ca la slujbele religioase din duminici și sărbători să respecte rânduielile tipiconale, să pomenească autoritatea de stat și să se roage pentru ea, potrivit îndrumărilor liturgice, care sunt îndatoriri ale clerului, pentru a nu-și atrage consecințe și urmări.

În vremea celor trei Patriarhi, *Nicodim*, *Justinian* și *Iustin*, care au avut de înfruntat rigorile ateiste, în toate bisericile și mănăstirile din țară s-a slujit și s-a predicat cu regularitate.

Preoții și-au îndeplinit îndatoririle de păstori și îndrumători ai credincioșilor.

Pentru a feri pe preoți ca în predica zilei pe care sunt îndatorați s-o țină în duminici, la Sfânta Liturghie, să fie învinuiți că aduc invective la adresa conducerii de Stat, Patriarhul *Justinian* s-a ostenit personal cu diortosirea cărții de predici a lui Nichifor Teotoche, pe care a pus-o la îndemână tuturor preoților, care, astfel, citind-o, nu puteau fi acuzați de lipsă de respect față de autoritatea de Stat.

La vremea când toată lumea a trebuit să se înscrie în gospodăriile agricole colective cu terenul și cu uneltele de lucru, preoții au fost sfătuiți să nu facă opoziție. De asemenea, la realizarea acțiunilor obștești, inițiate de Stat, preoții au fost îndrumați să fie împreună cu credincioșii lor, ca la slujbele religioase, iar catehizarea credincioșilor de toate vârstele să se facă în Biserică, potrivit îndrumărilor și hotărârilor Sfântului Sinod. Preoții au fost îndrumați ca în administrarea bunurilor bisericești să respecte disciplina financiară, făcându-se exemplu pentru credincioșii lor. Prin sfatul și rânduielile bisericești s-a reglementat modalitatea contribuției benevole a credincioșilor pentru nevoile de reparații, restaurări, pictări, întreținerea locașului de cult, a caselor parohiale și a personalului bisericesc.

A doua mare operă a Patriarhului *Justinian* menită să dea stabilitate, identitate și personalitate instituției Bisericii a fost elaborarea unui cod de legi format din *Statutul* pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, aprobat de Sfântul Sinod în anul 1948 și a celor 12 Regulamente bisericești care reglementează și asigură activitatea și funcționalitatea fiecărui sector al vieții religioase din Biserică. Acest cod de legiuri, fundamentat pe spiritul Sfințelor Canoane, pe învățătura dogmatică, pe disciplina de veacuri și pe tradițiile liturgice ortodoxe, a asigurat autocefalia și autonomia Bisericii, a întărit-o în interior și i-a dat impuls, care a făcut-o să reziste la toate



atacurile, restricțiile și opresiunile dictaturii ateiste și comuniste, timp de peste patru decenii.

Pentru a răspunde măsurilor ateiste de scoatere a învățământului teologic din Universitățile de Stat și de reducere a numărului școlilor de teologie, Biserica a păstrat două institute teologice universitare și șase seminarii teologice pe care însă le-a așezat direct sub oblăduirea Bisericii, în cadrul cărora a pregătit un cler pătruns de spiritul misiunii și dedicat slujirii în această atmosferă de secularizare ateistă, tot mai mult resimțită.

Cu scopul de a pregăti personalul monahal din mănăstiri s-au înființat două seminarii pentru călugărițe și unul pentru călugări, iar pentru acoperirea cerințelor de preoți la parohiile rurale s-a înființat un seminar special cu rezultate excepționale pentru menținerea valorilor evanghelice în rândurile poporului drept-credincios.

Pentru a răspunde evlaviei credincioșilor și a-i păstra în unitatea credinței, cu eforturi deosebite, s-a reușit în anul 1955, pentru prima dată în istoria Bisericii noastre, canonizarea unor sfinți români.

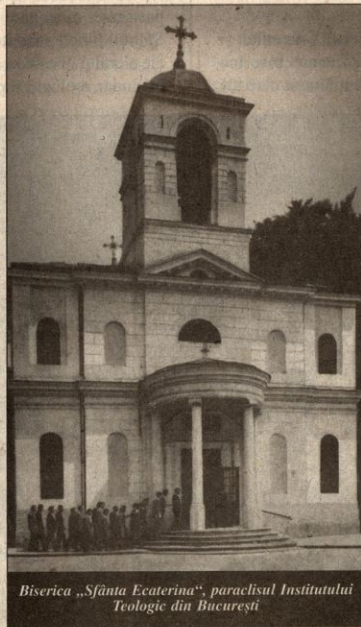
Deși depozată de averile bisericești, cu opreliști și îngrădiri pentru viața religioasă și pentru cea monahală, cu unele mănăstiri și schituri desființate sau închise și cu personal monahal exclus din așezămintele monahale, printr-un decret ateist special (nr. 410/1959), Biserica, în timpul

Patriarhului *Justinian*, a reușit, totuși, să consolideze viața monahală în mănăstirile care i-au rămas și să păstreze un monahism de vocație.

Cu toate dificultățile în obținerea autorizației de construcții, anual, datorită stăruințelor ierarhilor și preoților și cu sprijinul material al credincioșilor, se terminau și se sfințeau în țară zeci de biserici noi și erau restaurate sute de locașuri de cult. Din evidențele care se țin la Patriarhia Română, în perioada 1948-1966, s-au construit 269 de biserici noi, iar în anii 1967-1989 s-au înălțat încă 773 de biserici. Alte 4 924 biserici au fost restaurate în perioada anilor 1948-1989. O comisie de pictură bisericească alcătuită din cca 300 de pictori calificați, prin grija Bisericii, au pictat, repictat și restaurat mii de biserici, capele, mănăstiri, multe dintre acestea fiind monumente istorice și de artă bisericească.

Toate acestea nu pot aduce mângâiere pentru durerile suferite din pricina demolărilor de biserici în Capitală, unele dintre ele monumente de artă și arhitectură religioasă, căzute pradă valurilor de prigoană împotriva Bisericii, fără a se ține seama de protestele Bisericii.

În tot acest răstimp, ierarhii, mitropoliții, arhiepiscopii și episcopii, în frunte cu Patriarhii lor, au stat de veghe la cârma eparhiilor, sfătuind, îndrumând și apărând pe preoți, ori de câte ori autoritatea de Stat găsea motive să înfrâneze



Biserica „Sfânta Ecaterina”, paraclisul Institutului Teologic din București



zelul unora dintre preoți și spiritul lor de jertfă. Exceselor de autoritate și legalism din partea autorităților ateiste, în ce privește construcția de biserici noi, catehizarea copiilor și tineretului, strângerea de fonduri pentru acțiunile sociale și alte activități ale clerului considerate prohibite, au căzut victime mii de preoți ortodocși, profesori de teologie, monahi, care au suferit detenție, lagăre și închisori, mulți dintre ei pierzându-și viața, în rândurile cărora se înscriu și peste 20 de ierarhi, care au fost scoși din scaunele chiriarhale.

Intreaga lucrare a ierarhilor, clericilor și credincioșilor, în perioada totalitară din România, a însemnat jertfă și jertfa este adevărata valoare evanghelică, pe care o subliniem în cuvântul nostru.

Cu grijă și cu jertfă, în perioada ateistă, n-a rămas comună și sat fără biserică și fără preot.

Cu eforturi materiale și jertfă s-au editat și tipărit cărți de cult pentru fiecare biserică parohială sau mănăstire, calendare și cărți de

rugăciuni pentru fiecare familie, ca și *Sfânta Scriptură*, cartea de căpătâi a fiecărui credincios.

Cu eforturile și jertfa profesorilor de teologie, a clerului cu pregătire superioară teologică și a ierarhilor au apărut în cele 4 decenii de ateism, trimestrial, cele trei reviste teologice ale Facultăților de Teologie și alte 5 reviste teologice ale Centrelor Mitropolitane, însumând zeci de mii de pagini, 12 volume de Apostolat Social ale Patriarhului Justinian, colecțiile de *Părinți* și *Scriitori Bisericești*, *Filocalia* etc., precum și cursurile și manualele de teologie necesare miilor de studenți teologi și elevi seminariști, care au frecventat școlile teologice de-a lungul celor patru decenii.

În grija sa deosebită pentru pregătirea continuă a clerului, pentru a răspunde cerințelor pastorale, misionare și de instruire teologică, Sfântul Sinod a instituit conferințe trimestriale ale clerului în care se dezbăteau teme de interes misionar, teologic și pastoral și cursuri speciale



Patriarhii Justinian al Bisericii Ortodoxe Române și Vasken, Catolicosul armenilor, împreună cu Înalț Prea Sfințitul Mitropolitii Iustin al Moldovei și Sucevei și Vasile al Banatului, vizitând reședința Patriarhiei Armene de la Ețimiazdin, în mai 1958



de îndrumare misionară și pastorală, organizate pe serii, frecventate de către toți preoții și finalizate cu examene de definitivare și promovare.

Profund ancorată în viața țării și structural legată de viața poporului român, pe care l-a slujit, împletindu-și idealurile și aspirațiile, petrecând împreună necazurile și vitregiile vremurilor, Biserica s-a dovedit cea mai rezistentă instituție care a înfruntat valorile dictaturii ateiste și comuniste timp de peste patru decenii.

Pe plan intern, în relațiile dintre culte, în vreme ateistă, Biserica Ortodoxă Română a reușit să cultive o atmosferă de ecumenism religios confesional, recunoscut și trăit de toate cultele religioase din țară, concretizat în conferințele teologice interconfesionale de trei ori pe an, cu participarea profesorilor și cadrelor de conducere ale cultelor.

Pe plan extern, cu multe restricții și îngrădiri, Biserica Ortodoxă Română a reușit să poarte grija diasporei ortodoxe române, să înființeze parohii și să trimită preoți ortodocși români pentru asigurarea asistenței religioase a românilor desprinși vremelnice de țară.

Cu multe eforturi materiale, Biserica a reușit, de asemenea, să fie prezentă la întâlnirile organismelor ecumenice internaționale, intercreștine și interreligioase, să participe la dialogul pe plan general cu Biserica Catolică și, pe plan bilateral, cu Bisericile Ortodoxe Orientale sau Bisericile Evanghelice.

Astăzi, în condițiile sociale, politice și religioase, după evenimentele din decembrie 1989, Sfântul Sinod a socotit că este necesar să procedeze prioritar la eliminarea din legiuirile sale bisericești a tuturor prevederilor care îngrădeau și limitau libertatea și autonomia, activitatea și lucrarea Bisericii noastre. Așa a fost posibil să avem în prezent facultăți de teologie cu profil pastoral, litere, patrimoniu, în 14 centre universitare din țară, să avem 39 de seminarii teologice, școli de cântăreți bisericești și școli sanitare teologice postliceale pe măsura trebuințelor Bisericii

noastre, să înființăm și să reînființăm mănăstirile închise în perioada ateistă.

Așa a fost posibil să înființăm și să organizăm noi eparhii la nivel de Episcopii și Arhiepiscopii, atât în țară cât și peste hotare, să organizăm învățământul religios în școală, să avem clerici în unitățile militare și penitenciare, spitale, azile, orfelinate și să inițiem la Patriarhie și Eparhii activitatea de caritate și asistență religioasă, iar Biserica să-și reîntre deplin în atribuțiile și slujirile sale. De asemenea, spre slava lui Dumnezeu, ne aflăm în dialog frățesc cu Biserica Catolică de Rit Bizantin (Greco-Catolică) din România.

Toate acestea reprezintă valorile evanghelice ale Bisericii și Poporului român pe care ierarhii, clerul și credincioșii le-au slujit și în perioada totalitară și ateistă, dar pe care, acum, le cultivă și le împlinesc în libertate și autonomie religioasă deplină.

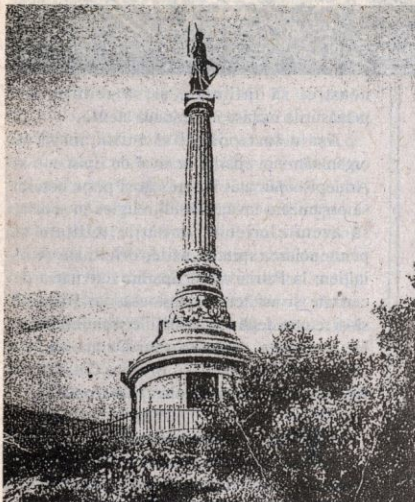
Expunând cele de mai sus, mărturisim că face aceasta în duhul Adevărului lui Hristos, căci Adevărul Lui ne face liberi (Ioan 8, 32).

În încheiere, mulțumind din toată inima Senatului Universității, Prea Sfințitului Mitropolit Sava, Primatul Bisericii Ortodoxe din Polonia, pentru invitație și prezența Prea Fericirii Sale în această sală și Eminenței Sale, Cardinalului Josef Glemp, pentru onoarea acordată astăzi, să-mi fie îngăduit să îndrept această cinstire către credincioșii, slujitorii sfintelor altare de la mănăstiri și parohii și către frații mei episcopi și mitropoliți, cu care am împărțit, de-a lungul a șapte decenii de slujire a Bisericii Ortodoxe Române, bucuriile și greutățile inerente ale chemării lui Hristos, de la vârsta de patrusprezece ani.

Din parte-mi, datorez tuturor dragoste și rugăciune. ■

†**TEOCTIST**

PATRIARHUL BISERICII
ORTODOXE ROMÂNE



● Loviți de trăsnet în capelă, în fața altarului ● Suvenir de la un general rus ● Comisia permanentă cere lămuriri, refuză orice răspundere și întreabă cine va sta pe coloană ● Nu era pentru cine credea domnul ministru ● „Câțiva sași sălbatici” stau deoparte ● Cine a împușcat statuia? ● Aventurier bulgar, spion rus sau far dător de direcție?

MUNTELE TÂMPA ȘI SIMBOLURILE SALE

BOGDAN FLORIN POPOVICI

„Orașul de la poalele Tâmppei” este o formulă care s-a impus pentru a defini Brașovul. Tâmpa, „muntele” (960 m) care domină orașul, are o istorie mai puțin cunoscută, legată de simbolurile pe care oamenii le-au ridicat acolo.

Cele mai vechi informații despre o construcție pe Tâmpa sunt cele legate de cetatea Brașovia. Nu se cunosc foarte multe date despre ea; se presupune că ar fi vorba despre o fortificație ridicată în a doua jumătate a secolului XIII, după marea invazie mongolă.

Pe harta întocmită de Giovanni Morando Visconti la 1699, deasupra Brașovului, pe vârful Tâmppei, se poate observa o cruce. Acest lucru este confirmat de autorul sas Thomas Tartler, care precizează: „...era o cruce mare cu un crucifix, deoarece papistașii au numit Tâmpa Dealul Crucii”. Ulterior, pe la 1712, senatorul brașovean Johann Draudt, trecut la catolicism, a ridicat pe Tâmpa o capelă. După edificarea acesteia, niște hoți au pătruns noaptea în capelă, au jefuit-o și

au aruncat în vale ușa acesteia. Altă dată, niște „băieți lipsiți de Dumnezeu” au pătruns în capelă și au pângărit-o. Unul ar fi scris pe pereți: „Domnul Luther a sfătuit ca papa de la Roma să fie prăjit”. Cu toate eforturile preoților catolici de la capelă, vinovații nu au fost găsiți. La 10 iunie 1737, a doua zi de Rusalii, la ora 3 după-amiaza, „trăsnetul a lovit în capelă, în fața altarului, pe un croitor german papistaș și pe soția lui, care se refugiaseră acolo... A fost trăsnit și câinele lor”. În timp, capela s-a ruinat.

În 1849, după ce armata țaristă venită în ajutorul Curții de la Viena a „pacificat” Transilvania, ea nu a vrut să părăsească Brașovul fără a lăsa un semn care „să poată fi văzut de la distanță” și să arate „forța lor prezentă”. La 21 octombrie 1849, un căpitan

rus a transmis magistratului orașului un comunicat: „Spre memoria vizibilă a legăturii prietenești între Imperiul cezaro-craiesc austriac și Imperiul rus, excelența sa domnul general-locotenent... von Hassfort a pus să se ridice pe Dealul Capelei [Tâmpa – B.F.P.] un monument zidit în formă de piramidă, cu inscripția «Rusia et Austria unita MDXXXII»“. Acest monument a existat până în 1869. Distrugându-se din cauza intemperiilor, la 7 aprilie, comunitatea centumvirală cere magistratului „să fie înlăturate dărâmăturile monumentului rusesc prăbușit de curând“.

Să fie agreată de toți

În anul 1896 statul maghiar a sărbătorit 1000 de ani de la venirea triburilor maghiare în Pannonia. Cu această ocazie – rămasă în istorie drept Sărbătoarea Mileniului – s-au desfășurat o serie întreagă de festivități, s-au ridicat monumente comemorative etc. La Brașov, alături de alte manifestări, s-a ridicat un monument pe Tâmpa: „în legătură cu sărbătoarea ocupării patriei... în șapte puncte istorice importante ale țării vor fi ridicate monumente, din care unul urmează să fie înălțat la Brașov“. După ce magistratul a hotărât să permită ridicarea statuii, comisia permanentă a comunității centumvirale propune prin Friedrich Stenner, membru al comisiei, „respingerea propunerii magistratului și totodată recomandă elaborarea

unui memorii către... prim-ministru, prin care să se ceară lămuriri: pe cine reprezintă figura care va sta pe coloană, dacă e o figură considerată istorică sau ideală, ce inscripție va fi pusă pe coloană și în ce limbă și în ce loc al Tâmpai, astfel încât să se prevadă accidente“. Se cere ca primul ministru să precizeze expres că „orașul nu preia nici o răspundere pentru îngrijirea sau eventuala întreținere a monumentului“. Se mai cere ca piatra să nu fie în nici un caz luată de la ruinele vechii cetăți Brașovia și, în final, ca alegerea figurii reprezentate să se facă astfel încât „să fie agreată în același fel de toate naționalitățile ce trăiesc aici“. Pe 30 septembrie 1895, este respinsă această propunere și se aprobă hotărârea magistratului de ridicare a monumentului, dar cu restricțiile menționate. Ca urmare, se va pune la dispoziție terenul și se va asigura exploatarea pietrei necesare.

Înălțarea monumentului a avut de depășit o serie de dificultăți tehnice: panta accentuată a muntelui, lipsa unui drum de acces până în vârf, condițiile de teren de pe vârful Tâmpa etc. Pentru aducerea pietrelor necesare s-a construit un fel de funicular, care pornea din Valea Cetății și aducea niște vagonete până pe culme; mecanismul era pus în mișcare prin forță animală. După unele informații neverificate prin documente, vârful Tâmpai a fost puțin „înălțat“, pentru a putea primi monumentul. De asemenea, a fost luată în considerare probabilitatea unor intemperii,



Brașov, așa cum apărea într-o litografie din anul 1847

fixându-se în spatele statuii din vârf un paratrăsnet. Monumentul, ridicat în memoria lui Árpád, conducătorul triburilor maghiare de la 896, avea în final un soclu circular de 9,90 m înălțime, peste care era așezată o coloană de 6,5 m. În vârful acesteia a fost poziționată o statuie, de 3,5 m, reprezentând un războinic. Statuia de pe Monumentul Mileniului nu îl înfățișa pe Árpád, ci pe un războinic din vremea sa, cum scria în *Brassoi Lapok*, din 5 martie 1896. În memoria colectivă s-a impus însă drept „statuia lui Árpád”. Așadar, construcția avea în total 20,3 m, iar costul final pentru înălțare s-a ridicat la 22 585 florini.

Din prea multă dragoste

Monumentul a fost definitivat la 15 octombrie, iar în ziua de 18 a avut loc inaugurarea oficială. La eveniment a participat, ca delegat al guvernului maghiar, ministrul de interne, Perczel Dezső. Un eveniment ilar s-a petrecut la coborârea de pe Tâmpa a participanților la inaugurarea monumentului. În oraș, s-au întâlnit cu o „cavalcadă de 80 de juni albi și curcani români brașoveni, îmbrăcați în costumele lor frumoase”, urmați de o lungă coloană de trăsură, pline cu români. Aceștia îl întâmpinau pe noul preot al bisericii Sf. Nicolae din Șchei, dr. V. Saftu. Însă „oaspeții milenari au privit cu surprindere, zicând că alaiul este în cinstea ministrului de interne...”.

Ridicarea monumentului și festivitățile nu au fost bine primite în oraș de către sași și români. Trebuie precizat că sașii aveau două „aripi” politice, una conservatoare (negrii) și alta liberală (verzii). Aceștia din urmă s-au opus ridicării monumentului și nici nu au participat la dezvelirea statuii. Ziarul *Budapesti Hirlap*, reflectând punctul de vedere maghiar, consemna: „numai câțiva sași sălbatici au stat deoparte”. Ziarul *Kolozsvár* scria, la rândul său: „Că românii au lipsit de la sărbători, pentru aceea ei să răspundă. S-au separat; ba din incidentul instalării noului preot român brașovean, fixată pentru aceeași zi, s-a încercat să se aranjeze chiar și o contrademonstrație...”.

Cu ironie, Sextil Pușcariu remarcă: „[Árpád], desigur, nici nu știa de existența acestui încântător colț de țară. Din punct de vedere artistic, nu mi se pare fericită ideea de a pune într-un vârf de munte o coloană înaltă... dar ea e destul de caracteristică pentru sentimentele care stăpâneau autoritățile vremii.” Într-o perioadă a trăirilor naționale radicale, monumentul a devenit repede un simbol: fie al puterii unei națiuni, fie al unei politici detestate de mulți și ținta unor atacuri, în spiritul vremii.

O primă acțiune pe care am identificat-o împotriva monumentului s-a produs din prea multă... dragoste. La 1899, o asociație de industriași maghiari au depus flori la monument. Un îndrăzneț s-a cățarat până sus și a pus un buchet de flori pe sârma ce servea de paratrăsnet. Aceasta s-a îndoit până sub nivelul de sus al statuii, expunând astfel monumentul eventualelor trăsnete.

În primăvara anului 1901, cineva a... împușcat statuia, mai precis pana de șoim de pe căciula statuii monumentului. S-au găsit urmele de gloanțe, dar autorul nu a putut fi identificat.

Cel mai serios atentat s-a produs, după datele noastre, în 1913. Sâmbătă, 27 septembrie 1913, la ora 6 după-amiaza, „s-a auzit pretutindeni în Brașov, cu deosebire în părțile Șcheului, o puternică detonătură pricinuită de o explozie, care a pus în mișcare geamurile și obiectele din casele oamenilor”. Albert Frigyes, comandantul adjunct al poliției, a trimis o patrulă pe Tâmpa să cerceteze cauzele exploziei. Ajunsă sus la ora 20.00, patrula a constatat că „soclul statuii lui Árpád și îngrăditura de fier stăteau în fața lor distruse prin explozie”. Date fiind dimensiunile monumentului, „atentatul a fost săvârșit cu o dinamită care a fost așezată cu ajutorul unei prăjini la o înălțime de 6,5 m pe soclul de piatră, pe care se înalță figura lui Árpád. De-a lungul acestei prăjini a fost legat un fitil condus de pe pământ până la bucata de dinamită care a făcut explozie”. Explozia nu a afectat statuia, în schimb a spart o parte a soclului. Despre făptași nu se știa nimic sigur. În schimb, ziarul *Brassoi Lapok* susținea că „abia suferă îndoială faptul că scandalosul atentat a fost săvârșit de români”. În ciuda speranțelor *Gazetei*

Transilvaniei că poliția îi va prinde în scurt timp pe atentatori, care „tulbură liniștea acestui oraș aruncând sămânța urii“, nu s-a putut afla nimic despre identitatea făptașilor.

De la Árpád la Stalin

La interval de 5 luni însă, un alt atentat din cuprinsul monarhiei dualiste aducea noi indicii. La 11/24 februarie 1914, palatul episcopului de Hajdudorog – Miklossy István – din Debrețin a fost aruncat în aer. Explozia a fost produsă de o bombă primită într-un pachet prin poștă. Ancheta poliției s-a desfășurat rapid și în scurt timp s-a descoperit că în spatele atentatului stăteau doi indivizi: Ilie Cătărau-Orhei și Timoftei Kirilov. Cercetările făcute de poliția de graniță de la Predeal au dus la descoperirea faptului că „atentatorul de la Debrețin a fost anul trecut de trei ori la Brașov (30 mai-6 iunie, 3-4 septembrie, 21 septembrie - până în ziua atentatului). A treia oară a locuit la Grand Hotel și a avut un însoțitor cu un pașaport pe numele de Coțofan Eliad, dar a cărui descriere personală este identică cu cea a celui de-al doilea atentator de la Debrețin – Kirilov“. Date fiind o serie de elemente (pașaport fals, comportament deosebit de misterios), ziarul *Brassoi Lapok* anunța

cititorii că „după analiza condițiilor nu poate fi altfel decât că atentatul de pe Tâmpa a fost săvârșit de Cătărau și complicele său“.

Persoana lui Ilie Cătărau a făcut obiectul unor cercetări asidue în epocă din partea poliției și a ziariștilor. Ziarul *Gazeta Transilvaniei* îl prezenta ca fiind „un aventurier politic. Bulgar de origine, a stat câțva timp în Rusia, unde nu se știe din ce a trăit“. Sosise în România cu câțiva ani înainte și s-a dat drept student român basarabean silit să se refugieze în România din pricina persecuțiilor îndurate din partea autorităților rusești. Peste două zile, în urma unor noi cercetări ale poliției, s-a descoperit că numele real este „Katarov“, iar în atentatul de la Debrețin „acționase și sub impulsivitatea cunoscutei societăți teroriste rusești «Camera Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril» din Kiev“. Ziua următoare poliția rusă confirmă că era un „spion rus“. Tot pe 21 februarie, studenții în Litere de la Universitatea București – teoretic, colegii lui Cătărau – dau un comunicat în care precizau despre Ilie Cătărau: „«român basarabean», judecata publică e încheiată: un aventurier, lipsit de orice umbră de disciplină morală, care în transformările sale succesive a luat, întâmplător, un timp, și ipostaza de student universitar...“.

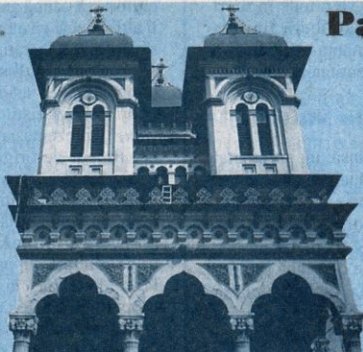
(Continuare în p. 47)



Piața centrală a orașului, la 1848: pe Tâmpa se zărește crucea

S.O.S.

Patrimoniul



CATEDRALA DIN ALEXANDRIA

GEORGETA DONE, STELUȚA CHEFANI-PĂTRAȘCU

„Domnule primar,

Înainte de a vă spune ce am de făcut și cât vă costă zugrăvitul bisericii dumneavoastră voi căuta a vă da câteva detalii care interesează de aproape adevărata artă decorativă la noi în țară. De câte ori se prezintă ocaziuni de felul acesta, de obicei decoratorii de case sunt cei dintâi care se prezintă cu cererile lor, crezând în naivitatea lor că este același lucru a zugrăvi o casă și o biserică. Biserica a fost pentru artă și va rămâne câmpul cel mai larg unde artistul să-și poată așterne cugetarea, concepția și forța talentului său.

În biserică găsim viața lui Christ, nașterea, crucificarea, lucruri atât de mari de care nu știu cum și-ar da seama un simplu decorator.

Dacă nu avem nici un monument decorat după cerințele artei decorative (afară de două-trei excepții), cauza sunt numai acești zugravi de ocaziune.

Biserica din orașul dumneavoastră iese din cadrul ordinar al bisericilor din țara noastră. Este un adevărat monument care se prezintă prin măreția și simplitatea liniilor sale.

Pentru ca totul să fie în armonie voi căuta să fac:

I. Toate figurile din compozițiuni vor fi originale.

II. Decorațiunile în stil bizantin, pentru care voi aduce de la München artiști buni, absolvenți de școli decorative.

III. Atât figurile cât și decorațiunile se vor face cu ulei.

IV. Pe unde d-l arhitect va cere, voi face cu aur.

V. Mă oblig și cu executarea icoanelor pentru tâmplă și cele pentru interior.

VI. În exterior pe panourile rezervate, care sunt 12, voi face pictură cu ulei. De asemenea toate lemnăriile decorative, iar restul cu apă și aur.

VII. În sfârșit mă oblig de a zugrăvi în întregul ei atât interiorul cât și exteriorul, cuprinsă fiind și poleirea crucilor de la cupole.

Ținând seama, d-le primar, întâi că decorațiunile sunt minuțioase și cer mult de lucru, al doilea că nu voi uza de mijloace meschine de a copia o gravură după Correggio, Tițian sau Raphael, care nu se potrivesc cu tradițiile noastre ortodoxe, voi cere pentru executarea ei 42 000 (patruzeci și două mii) lei.

Vă asigur, d-le primar, că suma este minimă pentru a face o lucrare artistică, cu atât mai mult cu cât doresc să fac din biserica catedrală din Alexandria un monument de artă, care să servească la stabilirea definitivă a reputației mele de artist.

Reputații, vă rog, asigurarea stimei ce vă păstrează.

Ș.D. Luchian“

Această scrisoare, adresată de Ștefan Luchian primăriei Alexandriei, confirmă acceptul pictorului, încă tânăr și puțin cunoscut la acea vreme. Cărând o sumă mai mică, a făcut concurență mult mai cunoscutului pictor din epocă Napoleone. Și-a format o echipă cu Constantin Artachino și Constantin Pascali în vederea pictării catedralei.

Orașul Alexandria luase naștere în urma semnării decretului domnesc *Ekstrucția*, în 4 septembrie 1840, de către domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica. Planul de sistematizare poartă semnătura inginerului Moritz von Ott și avea ca principiu spațial rețeaua tablei de șah. Idee puțin pusă în aplicare în zona de câmpie, aici s-a mers după principiul copierii vecinilor noștri de la răsărit. Modelul Sankt Peterburg cu piața centrală și străzile pornind radial a fost în mare vogă. Alexandria este primul oraș înființat după Regulamentul Organic și în consecință s-au aplicat toate prevederile lui cu privire la normele de igienizare și sistematizare. Aceasta a făcut ca orașul născut din perimetrul celor patru sate să fie cel mai modern oraș românesc al epocii.

Ridicarea unei catedrale într-un oraș de câmpie a necesitat eforturi extraordinare și timp îndelungat. Istoria construcției o putem împărți în trei etape: biserica de lemn ridicată într-o săptămână, imediat după înființarea orașului; biserica de zid, de dimensiuni reduse, realizată cu materiale inferioare calitativ; și biserica-catedrală – cea pe care o vedem și astăzi. Toate aceste reluări s-au datorat problemelor fi-



nanciare cu care s-a confruntat orașul micii pături negustorești.

Construcția catedralei a început în 1869 și a fost finalizată după 30 de ani. La început, problemele au fost dezbătute îndelung de orașeni. Un punct nevralgic în discuții l-a reprezentat locul de amplasare a bisericii. O parte dintre cetățenii orașului au



cerut autorităților ca „reeditarea acestei biserici să se facă în centrul pieței vis-a-vis de primărie căci ar da un mai frumos aspect centrului orașului, iar locul unde se găsește astăzi biserica să se facă piață de zarzavaturi”. Alți cetățeni adună multe semnături și într-o petiție adresată primăriei justifică cererea de anulare a proiectului mai sus menționat prin fraza: „pe mormintele părinților noștri nu voim a se vinde zarzavaturi”. Dreptatea a fost acordată ultimilor.

Biserica a fost înzestrată cu lucruri de valoare înainte de a fi pictată. Vitraliile (în total 21) au fost realizate la firma Rudolf Ziegeler din București. Nouă vitralii erau decorate cu scene biblice în stil bizantin, iar restul cu ornamente. Sfinții au fost realizați în mărime naturală. Cromatica vie îmbină culori puternice făcând ca razele ce pătrund în interior să sporească atmosfera de taină a bisericii. Stranele, jilțurile, un oratoriu, un scaun regal, un scaun episcopal au fost executate din lemn de stejar de meșterul Ion Schmindinger din București. Policandru de bronz aurit în formă de coroană regală și policandru mic poartă semnătura firmei „Weilekamp Kettling A.C.” prin reprezentanța „Hans-Herzog” din București. Pardoselile din mozaic și planșe verticale din marmură albă de Carrara erau opera lui Donala Leambu în stil italian cu motive florale și geometrice.

Clopoțele bisericii, cumpărate de la atelierul meșterului Alexandru Spiroiu din București, au fost confiscate de

nemți în timpul celui de-al doilea război mondial spre a fi topite și transformate în tunuri. Bunul Dumnezeu nu a vrut ca această împietate să aibă loc și ele au fost găsite și redată catedralei. Clopotul cel mare, datorită inscripției „Orașul Alessandria“, a ajuns după război în orașul cu același nume din Italia. A fost readus acasă mai târziu. Clopotele mici au fost găsite în docurile din Galați, de unde urmau a fi trimise în Germania, dar unde nu au mai ajuns. Cei care trec prin Alexandria pot vedea clopotele fără însă a le auzi, deoarece turnul necesită reparații majore.

Adevărata valoare a catedralei a fost dată de pictura realizată de Ștefan Luchian, Constantin Artachino, Constantin Pascally. Pictorul Ștefan Luchian face parte din triada pictorilor moderni alături de N. Grigorescu și I. Andreescu, cei care au ridicat pictura românească la valoare europeană. Pictura lui se caracterizează printr-o mare sensibilitate, execuție viguroasă și un colorit fără pereche. Este cel mai inspirat și mai fermecător pictor de flori de la noi.

Pentru că pictura religioasă se plătea destul de bine, se hotărâște, să o practice fără plăcere. Pictează în Tulcea, după care în Alexandria. În luna aprilie 1898 Luchian și Artachino au mers la Curtea de Argeș pentru a se documenta în vederea zugrăvirii bisericii din Alexandria. La 1 mai cei trei pictori au semnat contractul, care prevedea un termen maxim de șase luni. Nevoia de bani l-a determinat pe Luchian să



Curând „cel mai genial dintre pictorii noștri” este silit să picteze din nou pereții unei biserici, de data aceasta la Alexandria. Se asociază cu Pascally, mai mult om cu relații decât pictor. Acesta, prieten cu Victor Antonescu, moșier și politician liberal de prin partea locului, obține comanda și o lasă pe seama lui Luchian și Artachino, după ce își încasează, fără a lucra nimic, „partea” din onorar, vreo 6 000 de lei, cu care se duce să petreacă la Viena.

Sosiți la Alexandria, Luchian și Artachino s-au pomenit în toiul unor aprige lupte politice. Guvernul liberal nu ședea deloc pe roze, slăbit de conflictul între fracțiunea lui P.S. Aurelian și fracțiunea lui Mitiță Sturdza, atunci prim-ministru. Pentru a duce cu mai multe șanse lupta împotriva conservatorilor, liberalii se înțeleseseră cu social-democrații la alegerile comunale din acel an. Junimistul Titu Maiorescu ataca pe liberali pentru această înțelegere. În orașelul unde poposiseră cei doi pictori luptele erau mai aprige și ele s-au abătut asupra lor.

Petru Comarnescu,
Luchian

accepte această lucrare imensă într-un timp atât de scurt. Este greșită ideea că pictorul a fost sărac toată viața. De fapt, a provenit dintr-o familie înstărită. Filmele despre viața lui au scos în evidență ultimii ani ai acestuia, când atât probleme de sănătate cât și cele financiare erau acute.

Din mai multe motive contractul nu a fost respectat. În prima lună Luchian a cunoscut-o pe fiica primarului, Cecilia Vasilescu, căreia a început să-i dea lecții de pictură. Între ei s-a legat o pasionantă idilă. Vreme de peste un an au corespondat.

Au început repede neînțelegeri în cadrul echipei de pictori. După o lună, C. Pascally a plecat. Rămânând în doi și pe deasupra având de suportat șicanele unor membri ai partidelor de opoziție, realizarea picturii a mers foarte greu. În memoriile lui, Luchian notează: „duminica venea opoziția să controleze câți sfinți am mai lucrat: îi măsura cu bățul. Ne găsea vină că nu punem poleială adevărată, se ducea cu ea pe degete, în piață, pentru a demonstra că nu e aur.”

Pictura finală este departe de a fi bizantină: Maica Domnului seamănă cu o femeie purtându-și gingaș fiul în brațe. Sfinții sunt pictați în medalion, nu în mărime naturală. Toată pictura este realizată într-o manieră realistă. Pereții abundă în spații încărcate cu ornamente florale și geometrice. Ele au fost realizate de italianul Giuseppe Cavalcadi, adus special de către Ștefan Luchian.

Imaginea de ansamblu a picturii a fost bine primită în

epocă. Cei prezenți la sfințirea bisericii, 8 noiembrie 1898, au fost încântați. În acea atmosferă de încântare generală însuși Mitropolitul l-a sărutat pe obraji pe Luchian, după mărturia pictorului. Un efect aparte îl dădea și poleiala de aur folosită din abundență la aura sfinților, la ornamente, la catapeteasmă.

În anul următor, 1899, Luchian era dat în judecată de noua primărie a orașului Alexandria, în legătură cu refuzul de a termina cele 12 fride ale picturii exterioare, operațiune ce fusese stipulată în contract. Pictorul nu a mai pus piciorul în Alexandria. Și

astăzi catedrala arată așa cum a lăsat-o înainte de sfințire. Nici pe plan sentimental nu a fost mai norocos. La sfârșitul lunii iunie au eșuat definitiv încercările de a se căsători cu Cecilia Vasilescu. Aceasta a fost exilată de către tatăl ei la Câmpulung-Muscel.

La cutremurul din 1940, s-a prăbușit turla cea mare a catedralei. După refacerea ei, a fost invitat să o repicteze C. Artachino, care ajunsese deja la vârsta de 80 de ani. Se urcă acum pe schele numai unul dintre cei trei artiști ce au pornit la drum cu 55 de ani în urmă. El a realizat o

pictură foarte frumoasă, definitivând opera începută în tinerețe.

Se fac demersuri în prezent pentru refacerea picturii, deocamdată fără succes. Fără un studiu de specialitate, nu putem ști cât din pictura originală a mai rămas. Catedrala, devenită Episcopală prin înființarea Episcopiei Alexandriei și Teleormanului în anul 1997, a beneficiat în ultimii ani de sprijin material. S-au efectuat intervenții privind infiltrațiile de apă, s-au efectuat reparații la acoperiș și turla. Dar biserica necesită în continuare mari fonduri pentru finalizarea reparațiilor. ■

Muntele Tâmpa...

(Urmare din p. 43)

Ulterior, personajul a cunoscut o totală metamorfoză. Astfel, Vasile Bianu spunea, la 1926: Ilie Cătărău este „unul din avangarda războiului sfânt de întregire a neamului, ca un far dătător de direcție și numele trebuie să fie binecuvântat și păstrat cu sfințenie în fiecare suflet românesc”.

Indiferent de părerile asupra presupusului autor al atentatului de pe Tâmpa, după informațiile noastre, poliția nu a reușit să soluționeze acest caz și să trimită în fața justiției pe cineva ca vinovat sigur de acțiunea din 27 septembrie.

După dinamitarea din toamnă, statuia lui Árpád de pe Tâmpa a mai fost afectată – într-un mod mult mai brutal – de intemperii. Astfel, în articolul *Furtună pustiitoare în Brașov și în comitat*, ziarul *Brassoi Lapok* scria, la 31 decembrie 1913: „Cine azi dimineată, la primele raze de lumină ale soarelui curat de iarnă, a privit spre Tâmpa, a văzut stupefiat că de pe coloana mileniului a dispărut de pe soclu statuia războinicului contemporan din timpul lui Árpád.” De asemenea, ziarul precizează că

„vântul pustiitor de azi-noapte l-a prăbușit, neputând fi vorba de nici un atentat”. Statuia „a fost luată de vânt de pe soclu și trântită la pământ, sfărâmându-se în bucăți. A căzut spre Brașov și s-a sfărâmat de grilajul de fier, care înconjoară monumentul”.

O parte a soclului statuii (care mai rămăsese în picioare) a fost aruncată în aer de armata română, la 1/13 septembrie 1916. Cu aceea ocazie, ziarul *Gazeta Transilvaniei* scria: „acum zace în ruine, deplâns de cei care credeau că prin statui de piatră și alte artificii milenare se pot cuceri țări și subjugă popoare”.

Socul a rămas în picioare jumătate de veac, servind pentru escalade și chiar ca punct de observație militar, până când a fost complet desfăcut în anul 1966.

În fine, o ultimă încercare de folosire a muntelui Tâmpa drept element de simbol politic s-a petrecut în perioada anilor 1950-1959, când Brașovului i se schimbaseră numele în Orașul Stalin. Aproape de centrul orașului s-a înălțat o statuie a lui I.V. Stalin, care arăta cu mâna spre centrul istoric al orașului. Pe partea nordică a masivului se „decupase” pădurea, inscripționându-se în vegetație cuvântul STALIN... ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ



● **Luchian Deaconu - MORMÂNUL DIN CER. ION N. ROMANESCU - AVIATOR ROMÂN CĂZUT PENTRU LIBERTATEA FRANTEL.**

Editura Sitech, Craiova, 2000, 149 pp.



● **Theodor Damian - DIMINEAȚA ÎNVIERII.**

Editura Axa, Botoșani, 1999, 119 pp.



● **Florica Dobre, Alesandru Duța - DISTRUGEREA ELITEI MILITARE SUB REGIMUL OCUPAȚIEI SOVIETICE ÎN ROMÂNIA. VOL. I - 29 AUGUST 1944-28 DECEMBRIE 1946.**

Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2000, 339 pp.



● **Ileana Căzan - HABS-BURGI ȘI OTOMANI LA LINIA DUNĂRII. TRATATE ȘI NEGOCIERI DE PACE 1526-1576.**

Editura Oscar Print, București, 2000, 297 pp.



● **Eugen Simion - FRAGMENTE CRITICE. IV. CIORAN, NOICA, ELIADE, MIRCEA VULCĂNESCU.**

Editura Univers enciclopedic, București, 2000, 407 pp.



● **Ático Vilas-Boas da Mota - ROMÊNIA. POEMÁRIO TE-LÚRICO.**

Editora Thesaurus, 1998, 62 pp.



● **Anne-Marie Thiesse - CREAREA IDENTITĂȚILOR NAȚIONALE ÎN EUROPA. SECOLELE XVIII-XX.**

Editura POLIROM, 2000, 220 pp.



● **Dorin Teodorescu - CARTEA VECHĂ ROMÂNEASCĂ DIN JUDEȚUL OLT. STUDII ȘI CERCETĂRI.**

Editura Fundației „Universitatea pentru Toți”, Slatina, 2001, 96 pp.



● **Anatol Petrencu - ROMÂNIA ȘI BASARABIA ÎN ANII CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL.**

Editura Epigraf, Chișinău, 1999, 175 pp.



● **Jean Bérenger - ISTORIA AUSTRIEI** (traducere, cuvânt înainte și note: Radu Păun).

Editura Corint, București, 1999, 157 pp.



● **Eugen Negrici - LITERATURE AND PROPAGANDA IN COMMUNIST ROMANIA.**

The Romanian Cultural Foundation Publishing House, Bucharest, 1999, 127 pp.



● **Maria Duța, Aurel Duța - MANUFACTURA DE TUTUN „BELVEDERE”.**

București, 2000, 52 pp.

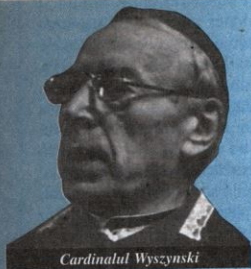


Wojciech Jaruzelski



Stanisław Kania

Colaboratorul nostru – care, așa cum anunțăm în numărul trecut, pregătește pentru tipar volumul *Tentația tranziției: o istorie a prăbușirii comunismului în Europa de Est, ce urmează să apară la Editura Corint* – ne prezintă în paginile ce urmează modul în care autoritățile poloneze au instaurat legea marțială în decembrie 1981.



Cardinalul Wyszyński



Cardinalul Glemp

POLONIA APLICĂ LEGEA MARȚIALĂ, CU CALM ȘI ÎNȚELEGERE

ADRIAN POP



Pentru regimul comunist polonez anii '70 au însemnat un șir de greve. După protestele muncitorești din 1970 și 1976, o nouă grevă declanșată la Gdańsk, în februarie 1980, a generat rapid replici în alte zone ale țării. În pofida încercărilor regimului de a le circumscrie și a le anihila local, după anunțarea, la 2 iulie, a unei noi creșteri a prețurilor la alimente, în iulie-august valul grevist a devenit practic cvasigeneral.

Când conducerea șantierelor navale „Lepin” din Gdańsk a decis concedierea liderii sindicale Anna Walentynowicz, o nouă grevă s-a declanșat spontan (14 august 1980). Principalele revendicări vizau reangajarea Annei Walentynowicz și a electricianului Lech Wałęsa — conducătorul comitetului de grevă —, ridicarea unui monument în memoria victimelor protestelor din decembrie 1970, garanții că greva nu va fi reprimată, mărirea salariilor și acordarea de alocații familiale similare cu cele ale poliștilor. Obținând promisiunea verbală din partea conducerii șantierelor navale că va mări salariile (16 august), comitetul de grevă, condus de Wałęsa, a declarat protestul încheiat.

Cu toate acestea, circa 1 000 de muncitori au rămas în grevă. În timpul nopții, la șantierul naval din Gdańsk au sosit delegațiile a 21 de întreprinderi, ce au pus bazele unui Comitet de grevă inter-fabrici (MKS). Numărul întreprinderilor ce se vor alia Comitetului din Gdańsk va spori rapid, la 18 august, când un Comitet similar s-a creat la Szczecin. Lista celor 21 de revendicări înaintate de către Comitetul de grevă inter-fabrici din Gdańsk

(MKS) guvernului polonez, la 23 august, făcea din cea dintâi dintre ele — acceptarea înființării de sindicate libere, independente față de autoritățile de partid și de stat — garanția realizării tuturor celorlalte 20.

Misiunea Lato-80

Inițial, regimul a fost tentat să soluționeze criza prin forță. După ce ordonase mobilizarea a trei regimente în apropierea zonei și tăierea comunicațiilor cu Gdańskul, Stanisław Kania, responsabil cu problemele de securitate națională în Biroul Politic, a solicitat, la 14 august, reunirea într-o sesiune de urgență a înaltului forum de partid. Prezentarea alarmistă a situației create, pe care Kania a făcut-o a doua zi primului secretar, Edward Gierek (revenit la Varșovia dintr-un concediu întrerupt în Crimeea), a determinat crearea la 16 august, sub egida Ministerului de Interne, a unei forțe speciale denumite Lato-80 (Vara-80). Aflată sub conducerea ministrului adjunct de Interne, generalul Bogusław Stachura, ea avea misiunea să lanseze din elicopter comandouri militare, asupra șantierelor navale „Lenin”. Din fericire, planul nu a fost aplicat, cu toate că Lato-80 a continuat să ființeze până la începutul anului 1982. Membrii Biroului Politic au avut opinii divergente privind gestionarea crizei. Ceea ce nu a împiedicat constituirea, la 24 august, a unei celule mixte de criză partid-guvern, prezidată de noul prim-ministru, Józef Piłsudski, care a elaborat o serie de măsuri „administrative” de curmare a tulburărilor.

Între timp, guvernul a trecut la negocieri, motivate față de

sovietici prin necesitatea unei retrageri tactice, care să permită regrouparea forțelor partidului și pregătirea acțiunii ofensive.

După două săptămâni, negocierile au condus la recunoașterea primului sindicat independent dintr-o țară comunistă și a dreptului său la grevă. La 30 și 31 august 1980, prin încheierea acordurilor dintre guvernul polonez și Comitetul de grevă inter-fabrici (MKS) din Szczecin și Gdańsk, se puneau bazele unor noi raporturi contractuale între stat și societatea civilă. Performanța n-ar fi fost posibilă dacă *Solidaritatea* și-ar fi limitat cererile la revendicări de natură economică și socială. MKS din Gdańsk a inclus între revendicările sale, pe lângă chestiuni menite a reglementa raporturile salariale și de muncă, cereri cu adresă politică directă (eliberarea deținuților politici, investigarea motivelor arestării acestora), precum și a celor pe baza cărora fuseseră concediați greviștii din 1970 și 1976, relaxarea cenzurii și instituirea libertății deplină de exprimare în viața publică și profesională, reglementarea accesului la mass-media a organizațiilor și asociațiilor religioase, care să includă și obligația guvernului de a asigura difuzarea la radio a liturghiilor duminicale, selecția cadrelor pe baza aptitudinilor și meritelor, nu pe criteriiul apartenenței politice, sau accelerarea pregătirii unei reforme economice centrate pe modul de operare autonom și participarea la conducere a consilierilor muncitorești. Toate acestea au conferit încă de la început *Solidarității* — care avea deja zece milioane de membri —, pe lângă statutul

oficial de mișcare sindicală, pe acela neoficial, dar nu mai puțin real, de largă mișcare socială și națională. În raport cu tentative anterioare vizând schimbarea politică în societatea poloneză, programul *Solidarității* s-a dovedit a fi deopotrivă mai pragmatic și mai moderat. Asimilând constructiv lecțiile momentelor '56 și '68, el a îmbinat preocuparea de a evita antagonizarea sovieticilor și a partidului-stat polonez cu aceea de a smulge o sferă cât mai mare de autonomie acestuia din urmă. Aplicarea programului ar fi însemnat „finlandizarea” Poloniei și edificarea unei „republici auto-guvernante”, centrate pe existența unei societăți civile puternice, pluraliste și independente.

Principalul țap ispășitor a fost Edward Gierek, aspru criticat de către ambasadorul sovietic Aristov, pentru a fi pierdut controlul asupra partidului. La 5 septembrie 1980, el era înlocuit, din funcția de prim-secretar al partidului, de Stanisław Kania.

Legea marțială – unica soluție

Confruntat cu adâncirea crizei, regimul a adoptat o tactică triplă: față de sovietici a căutat să justifice amânarea impunerii legii marțiale, în vreme ce în raport cu principalele două forțe de opoziție – sindicatul liber *Solidaritatea* și Biserica Catolică – a încercat, pe de o parte, infiltrarea lor cu elemente fidele, pentru a le controla, iar, pe de alta, instrumentarea manevrelor militare ale Tratatului de la Varșovia, ca element de presiune, în speranța obținerii de concesi. Astfel, manevrele

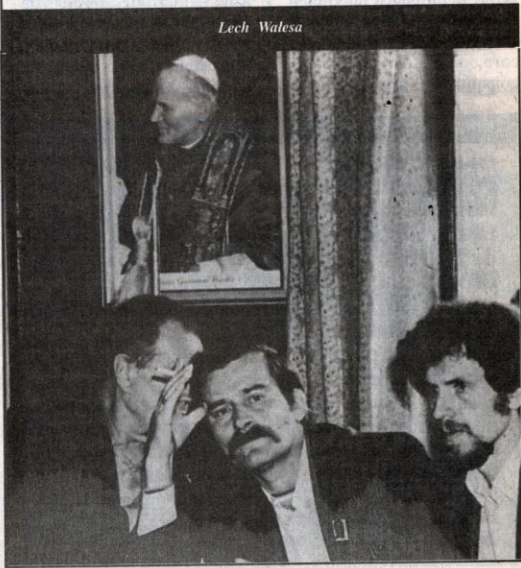
militare Soiuz-81, programate a se desfășura între 23-31 martie 1981, au fost extinse până la 7 aprilie, la solicitarea expresă a liderilor polonezi, doar opoziția comandanților militari sovietici împiedicând ca ele să fie prelungete și după această dată, cum ar fi dorit Kania și Jaruzelski.

Spre deosebire de tactica penetrării cu agenți SB (Securitatea poloneză) a Bisericii Catolice, care a dat rezultate, folosirea intervenției externe ca „sperietoare”, precum și încercarea de infiltrare a *Solidarității* nu au avut efectele scontate, mulți dintre cei „infiltrați” devenind suporterii sinceri ai *Solidarității* – asemenea majorității membrilor de partid, ce s-au înscris în primul sindicat liber din Polonia (între o treime și două treimi din întregul efectiv).

Încununată de succes a fost și tactica temporizării. În discuțiile cu liderii sovietici, Jaruzelski și Stanisław Kania au folosit constant ca pretext inexistența unor proceduri explicite privitoare la introducerea legii marțiale. Chiar și după ce, la jumătatea lunii septembrie 1981, autoritatea supremă în materie de securitate, Comitetul de Apărare a Patriei (KOK), a aprobat toate documentele legal-administrative privind impunerea legii marțiale, liderii polonezi au continuat să se prevaleze de acest argument.

Legea marțială era însă unica soluție agreată de Kremlin pentru a răspunde crizei, așa încât rolul armatei și al internelor deveneau tot mai importante. La 9 februarie 1981, la presiunile sovieticilor, ministrul Apărării, Wojciech Jaruzelski, devenea și prim-

Lech Walesa



ministru al Poloniei. În a doua jumătate a lunii august, fostul șef al Informațiilor militare, generalul Czesław Kiszczak, prelua Ministerul de Interne. În sfârșit, la sesiunea plenară a Comitetului Central al partidului, din 18 octombrie 1981, la insistențele Kremlinului, hotărât a se debarasa de indecisul Kania și a determina o și mai mare concentrare a puterii în perspectiva impunerii regimului militar, Jaruzelski era numit conducător suprem al partidului.

Moartea cardinalului Wyszyński și înlocuirea sa cu Józef Glemp, cunoscut pentru poziții mult mai moderate decât predecesorul său, în funcția de primat al Bisericii Catolice poloneze, a atras după sine o nuanțare a strategiei regimului față de opoziție, în general, și biserică, în special. La 4 noiembrie 1981, Jaruzelski le propunea lui Glemp și Walesa participarea la un Front de înțelegere națională care, deși doar cu funcții consultative, ar fi urmat să

mențină deschis dialogul dintre stat, biserică și sindicate.

La începutul lunii decembrie preparativele pentru introducerea legii marțiale s-au accelerat: 157 de agenți ai Ministerului de Interne – dintre care o bună parte aparțineau SB-ului – au fost trimiși în provincie, în grupuri de până la cinci persoane, pentru a supraveghea pregătirile pentru izolarea și arestarea liderilor *Solidarității*. Șeful rezidenței poloneze a KGB-ului, Vitali Pavlov, putea raporta astfel centralei moscovite că SB-ul are agenți „la toate nivelurile *Solidarității*”. După declararea legii marțiale, misiunea lor era de a-i induce în eroare pe muncitori: trecând drept activiști sindicali arestați, trebuia să-i împiedice pe aceștia din urmă să intre în grevă și să iasă în stradă. Potrivit planului de instaurare a legii marțiale, enunțat de Jaruzelski în fața mareșalului Kulikov, în noaptea de 8 spre 9 decembrie, circa 80 000 de persoane urmau a fi mobilizate

pentru arestarea a aproximativ 6 000 de activiști ai *Solidarității*, fie în noaptea de 11 spre 12, fie în cea de 12 spre 13 decembrie. A doua zi dimineată, începând cu orele 6, unități ale armatei urma să fie scoase în stradă.

Pe data de 12 decembrie, Jaruzelski a telefonat lui Brejnev, secretar general al P.C.U.S., și lui Suslov, secretar al C.C. al P.C.U.S., cerându-le să primind aprobarea de a declanșa „operația X” – cum era denumită introducerea legii marțiale – din seara aceleiași zile. În conformitate cu cele convenite, începând de sâmbătă, 12 decembrie, orele 11.30 p.m., liniile telefonice din întreaga țară trebuia decuplate, conexiunile terestre ale ambasadelor blocate, legăturile cu străinătatea întrerupte, granițele închise, iar reporterii străini fără acreditare permanentă expulzați. La miezul nopții urma să înceapă arestările: 4 200 de persoane fiind reținute pe timpul nopții, iar alte 4 500 plasate în „custodie protectivă”, începând cu 13 decembrie. Lui Walesa i se cerea să intre în discuții cu guvernul, în caz de refuz fiind arestat. La orele 6 dimineată Jaruzelski declara legea marțială anunțând crearea Consiliului Militar de Salvare Națională. Pentru a împiedica populația să iasă în stradă, slujbele religioase urma a fi televizate și, la nevoie, ziua de luni, 14 decembrie, declarată nelucrătoare.

Comunicate pe muzică de Chopin

În pofida minuțiozității cu care a fost elaborat planul de instaurare a legii marțiale, nici Jaruzelski, nici Kiszczak nu

Imagine din timpul grevei de la șantierul naval din Gdańsk



aveau certitudinea reușitei sale. Mai mult decât atât, până în ultima clipă, Jaruzelski continua să se întrebe dacă pierderile de vieți omenști ce ar fi urmat să însoțească – în opinia sa – inevitabil instaurarea legii marțiale, puteau fi justificate de împiedicarea transformării țării într-un „stat burghez”.

Moscova avea pregătită și varianta sprijinirii unei lovături de stat, conduse de promotorul aripii conservator-dure din partid, Stefan Olszowski. Planul lui Olszowski includea impunerea legii marțiale pe întreg cuprinsul țării, arestarea liderilor *Solidarității*, interzicerea grevelor și protestelor, confiscarea proviziilor alimentare din zonele rurale și închiderea granițelor Poloniei.

Din fericire pentru Jaruzelski, impunerea legii marțiale s-a desfășurat mai ușor decât crezuse el. Când forțele de Securitate au venit să-i ridice, majoritatea liderilor *Solidarității* dormea. Difuzat la ora preconizată, 6.00 a.m., comu-

nicatul lui Jaruzelski a fost reluat de mai multe ori în timpul zilei, în combinație cu „polonezele” lui Chopin și alte piese muzicale cu conținut patriotic. Concomitent, dis-de-diminează, Walesa a fost preluat sub escortă militară și condus la o vilă guvernamentală din împrejurimile Varșoviei. Cât îl privește pe cardinalul Glemp, el a reacționat cu calm și chiar „cu un anumit grad de înțelegere”, nemăni-festând nici o intenție de a declanșa un „război sfânt” împotriva puterii și a se metamorfoza – așa precum se temuse Jaruzelski – într-un „al doilea Khomeini”. Mai mult chiar, predica de duminică a primatului Bisericii Catolice poloneze atrăgea atenția populației asupra riscurilor la care se expunea aceasta în caz că ar fi încercat să se opună deciziilor autorităților. Transmisă de televiziune, publicată de oficiosul partidului și lipită pe pereții cazărmilor, ea a contribuit mai degrabă la

potolirea, decât la atățarea spiritelor.

Cu toate acestea, instaurarea legii marțiale n-a fost lipsită de incidente violente. Pe 15 decembrie, la o mină de cărbuni de lângă Katowice, unde circa 2 000 de mineri au intrat în grevă, a fost necesară intervenția trupelor speciale ale Ministerului de Interne – ZOMO – care au tras gloanțe de cauciuc, au aruncat din elicopter gaze lacrimogene și i-au bruscat pe medicii și șoferii ambulanțelor sosite pentru acordarea unui prim-ajutor răniților.

În general însă, dificultățile întâmpinate au fost cu mult mai mici decât cele anticipate de către serviciile secrete poloneze și sovietice. Așa se face că, pe parcursul unui an – până în decembrie 1982, când legea marțială a fost suspendată – Ministerul de Interne polonez a reușit să anihileze toate posibilele nuclee opoziționiste. ■

ROMPRES - 80 de ani de activitate neîntreruptă

Agencia Națională de Presă „ROMPRES” – „vocea” oficială a statului român în domeniul informației de presă, instituție publică de interes național – marchează, în luna iunie a acestui an, opt decenii de activitate neîntreruptă. Stau mărturie impresiunile arhive documentare, cu aproape 10 milioane de telegrame de presă și foto, cu circa 8 milioane de fotograme alb/negru și color, care fac din ROMPRES una din cele mai mari și mai valoroase bănci de date de presă și fotografii din România.

Documentele consemnează, la 16 iunie 1921, autentificarea de către Tribunalul Ilfov a actului de constituire a Agenției „Orient-Radio” – RADOR societate de informații telegrafice în care statul român deținea, prin Ministerul de Externe, totalitatea acțiunilor.

La 20 mai 1949, agenția RADOR, fondată în 1921, era transformată în „Agenția Română

de Presă - AGERPRES”, iar aceasta, la 7 ianuarie 1990, prin decretul Frontului Salvării Naționale, devenea Agenția Națională de Presă ROMPRES.

La 80 de ani de existență, ROMPRES oferă clienților săi, zilnic, peste 400 de știri din actualitatea internă și internațională, imagini foto de la principalele evenimente interne, un flux național și două fluxuri internaționale de fotografii prin Internet, 14 buletine tipărite, un serviciu de știri despre România în limbile engleză și franceză și altul în limba maghiară. Rompres are acorduri de colaborare și face schimburi de informații și fotografii cu peste 45 de agenții de presă din întreaga lume și este membră a Alianței Agențiilor Europene de Presă și a Asociației Agențiilor de Presă din Balcani.

NOTI CONSTANTINIDE - AMINTIRI



L-am părăsit pe tânărul Constantinide - în numărul trecut al revistei - dezgustat de asprimea internatului german și bucuos de a-și fi convins părinții să-și continue studiile în afara țării, în „străinătate“ cum spune el. Erau ani hotărâtori în formarea ziaristului și diplomatului ce avea să devină nu peste foarte mult timp. Să-l urmărim depănându-și observațiile, cu același talent, creator de situații și portrete.

Munca mea la delegație era destul de absorbantă. Nu numai că trebuia să fiu la curent dimineața cu tot ceea ce scriau 70-71 de ziare franceze, dar să mă și întâlnesc cu toți ziariștii cărora trebuia să le transmit știri. De altfel, plecarea premierului Brătianu de la conferință a provocat în rândurile noastre o vie senzație. Era un gest teatral și inutil, întrucât singurul său rezultat a fost de a-i indispune pe aliați și de a lăsa teren liber sârbilor în problema Banatului.

Pentru România existau la conferința de la Paris două probleme de rezolvat: problema Transilvaniei și cea a Banatului. Pentru Transilvania, poziția noastră era destul de ușoară. Această provincie, unde marea majoritate a populației era românească, s-a detașat de Ungaria și și-a proclamat unirea sa cu România. Conferința nu avea decât să constate această decizie și a făcut-o destul de prompt.

Eforturile Ungariei de a împiedica această unire au fost fără rezultat cu tot sprijinul britanic și chiar francez. Aristocrații unguri aveau mari relații la Londra și la Paris. În Franța, de exemplu, existau anumite cercuri de dreapta care cereau destul de ferm menținerea fostei monarhii austro-ungare. Ungurii cereau să păstreze Transilvania în virtutea dreptului istoric și foloseau aceleași argumente de care se servise și Talleyrand la Congresul de la Viena. Ei l-au adus la Paris și pe Talleyrand-ul lor, contele Apponyi, care ducea o amplă campanie în saloane și în rândul oamenilor politici în favoarea țezelor ungurești.

În calitatea mea de șef al serviciilor de presă, am obținut ca unele ziare franțuzești să reproducă câteva pasaje ale unui discurs pe care același contele Apponyi l-a ținut în timpul războiului în Germania și în care a spus că dacă un om de pe Lună sau de pe altă

planetă l-ar întreba unde poate să găsească cea mai înaltă cultură de pe pământ, i-ar indica Germania și poporul său, cel mai civilizat din lume. Aproape în același timp, am reușit să public în presa franceză știrea că un ofițer ungur a fost arestat în România și s-a găsit la el o întreagă colecție de tablouri ale prinților Sagan, pe care le-a furat din Belgia.

La Paris, propaganda ungurească era stângace. Am studiat cursurile celebrului profesor vienez Mataja, privind propaganda, precum și câțiva autori americani și, potrivit principiilor lor, i-am putut convinge pe liderii noștri să răspândească un mic număr de broșuri și un atlas etnografic. Ungurii au adus la Paris aproape un vagon de manifeste, broșuri, și cărți, care au umplut o cameră la Quai d'Orsay și pe care nimeni nu a avut curajul să le combată. Argumentele noastre erau simple:

1. Românii formau majoritatea zdrobitoare a populației din Transilvania.

2. Transilvania nu era o veche provincie ungurească. Ea a aparținut Ungariei doar din 1866. Înainte de asta era provincie austriacă și înainte fusese independentă și apoi principat autonom sub suzeranitatea sultanului, iar apoi a împăratului austriac. Prinții săi fuseseră de diverse naționalități: unguri, români, italieni și alții. Limba sa oficială fusese totdeauna latina, până în 1866. Chiar în momentul când ea s-a detașat de Ungaria proclamând unirea cu România, codurile legislative în vigoare erau încă codurile austriece. Deci, nici vorbă de drept istoric! În ce privește însă dreptul legitim de posesie învocat de unguri, noi nu-l puteam nega pentru că de fapt Transilvania a fost cedată pur și simplu Ungariei de către Austria în 1866. Însă la conferința de la Paris nu exista un Talleyrand pentru a reaminti drepturile omului în vigoare în secolul al XVIII-lea, nici legile de strictă legitimitate.

Transilvania ne-a fost acordată. Lupta nu a fost prea dură. Natural, a trebuit să pledăm din nou și din nou punctul nostru de vedere și trebuia să repetăm de mii de ori sloganul celor trei principate românești (și nu două!), adică Valahia, Transilvania și Moldova, și să repetăm aceleași argumente luni și luni de zile; însă Transilvania ne-a fost acordată.

Altfel stăteau lucrurile în ce privește Banatul. E drept că aliații

ne-au garantat întregul Banat în momentul intrării în război, însă la Conferința de pace au cedat la insistențele sârbilor și au propus împărțirea Banatului sau chiar cedarea lui în totalitate sârbilor. Brătianu s-a supărat și a plecat. Cel care avea să susțină acum problema acestei provincii era Alexandru Vaida-Voevod, șeful delegației transilvănene. Sârbii au obținut sprijinul câtorva ziare, însă dacă în ziarul *Debats*, Auguste Gaurain susținea revendicările sârbilor, noi eram în schimb susținuți de *Le Temps*, *L'Éclair* și altele. Polemica era dură și penibilă. Eu am avut atunci ideea să invităm șefii serviciilor de presă ale delegațiilor sârbă și cehoslovacă și după o lungă discuție am căzut de acord să încetăm orice polemică în ziarele franțuzești, care ne-ar fi compromis în ochii publicului. Discuția noastră a avut o notă atât de amicală, încât

am decis să colaborăm și să ne întâlnim în fiecare săptămână pentru un schimb de vederi. În fapt, toți eram moștenitorii Austro-Ungariei și aveam interesul comun să ne apărăm. Unul chiar a lansat formula „mica antantă a presei”. De aici a pornit mai târziu denumirea de „mica antantă”.

O dată aranjată problema polemicilor, i-am propus lui Vaida-Voevod să cheme din Banat o delegație de cetățeni pentru a cere conferinței unirea cu România. Cum în Banat existau mulți descendenți ai coloniștilor francezi originari din Lorena, am cerut să vină la Paris persoane care aveau nume franțuzești. Această delegație a fost primită de Clemenceau, de Tardieu, de marii șefi ai publicațiilor și aceste nume franțuzești ne-au ajutat mult să câștigăm, cel puțin parțial, cauza noastră. Acești oameni vorbeau prost franțu-

Suveranii României în vizită la Paris



SUVERANII ROMÂNIEI LA PARIS

Regele Ferdinand I și Regina Marie

zește, însă numele erau nume și se reclamau din pătri largi ale populației franceze venită cândva din Lorena, sub Maria Tereza, în calitate de coloniști și apoi un pic germanizați, un pic maghiarizați cu forța de preoții catolici unguri. Am fost însărcinat de a redacta memoriul lor și Vaida a fost invitat într-o zi să susțină punctul de vedere românesc în fața lui Clemenceau, a lui Wilson și Lloyd George.

Clemenceau era așezat în mijloc, între Wilson și Lloyd George. Vaida-Voevod stătea în fața lor, iar eu alături de Vaida, în calitate de interpret, adică chemat să-i ofer imediat cuvântul franțuzesc pe care nu și-l amintea în focul pledoariei. De altfel, nu am avut niciodată o asemenea ocazie în decursul întrevederii. Între noi nu exista nici o masă. În timp ce Vaida-Voevod pleda și cita cifre și argumente, Clemenceau își mișca în spate scaunul astfel încât, fără să fie văzut de Wilson sau Lloyd George, să-i poată face lui Vaida-Voevod semne de încurajare și de susținere a unui argument sau pentru a-l opri când argumentul nu-i părea bun. La plecare am avut impresia că am câștigat. În fapt, Banatul a fost împărțit, însă România a primit cea mai mare parte, cu marile orașe Timișoara și Lugoj.

După plecarea lui Brătianu, noul șef al delegației române a fost profesorul doctor Ioan Cantacuzino. Fără a fi un om politic, prin

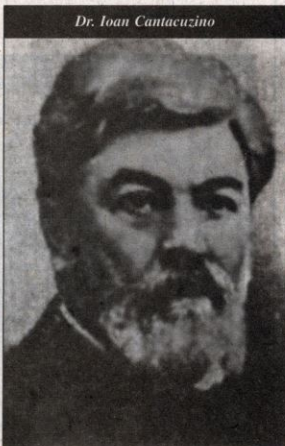
gloria sa de savant și prin marea șarm al personalității sale a obținut o mare influență în toate cercurile franceze. Înalt, bărbos, vorbind mai bine franceza decât româna, trăind o mare parte a anului la Paris în apartamentul său împodobit cu tablouri și gravuri splendide, simplu ca un foarte mare boier ce era, era o figură tipic pariziană. Pentru a obține simpatii la Paris, nu puteam alege ceva mai bun.

La un anumit moment, ziarele românești au început să publice anumite informații potrivit cărora delegația franceză la conferința a dat Bulgariei provincia românească Dobrogea. Am fost chemat într-o dimineață la o foarte mare personalitate franceză, André Tardieu, de mai multe ori ministru și membru al Comitetului celor 10.

Mi-a spus că aceste zvonuri erau complet false și, pentru a-mi dovedi acest lucru, mi-a dat un pachet mare de dări de seamă secrete, imprimate, ale ședințelor celor 10, spunându-mi să le citesc și să i le înapoiez a doua zi. Din aceste protocoale rezulta clar că de fapt delegații unei alte puteri (Italia) erau cei care cereau atribuirea Dobrogei Bulgariei și că francezii totdeauna s-au opus. Am copiat imediat toate pasajele care ne interesau și am cerut permisiunea să public în România extrasele interesante. Ministrul mi-a cerut doar să nu divulg maniera în care am intrat în posesia lor și să nu-i citez numele. Am trimis imediat extrasele lui Take Ionescu, care le-a publicat în presa românească, ceea ce a provocat retragerea propunerii de cedare. Problema Dobrogei nu s-a mai pus.

Mai târziu am înțeles că teza acestei mari puteri era de a da bulgarilor Dobrogea în compensația faptului că României i s-ar atribui Transilvania și Basarabia. Acest lucru amintea de sistemul de negoț care a dominat Congresul de la Viena și unde nu s-a ținut deloc cont de populația unei provincii. Trebuie totuși să recunosc că la conferința de la Paris din 1919 s-a urmărit cu o oarecare rigoare principiul dreptului naționalităților și că s-au făcut mari eforturi pentru a se

Dr. Ioan Cantacuzino



ajunge la rezultate bune în acest sens.

Un alt incident destul de caracteristic pentru maniera în care se fabrica pacea s-a produs în cursul dezbatărilor asupra Transilvaniei. Locuiam încă la Hotel Clarence, pe strada François I, unde se afla și delegația noastră, când am fost chemat la ora trei dimineața la telefon. Un prieten, un ziarist francez, care se afla la Londra, m-a anunțat că în aceeași zi, delegația italiană a depus la conferința primilor miniștri o propunere care cerea ca frontiera românească de la vest, dinspre Ungaria, să fie fixată mult mai la est decât se hotărâse și să lase astfel ungurilor marile orașe Arad, Oradea și altele. A doua zi, m-am dus la șeful biroului de presă italian și am spus ce mi s-a comunicat. I-am cerut să se informeze și dacă lucrurile erau adevărate, l-am prevenit că voi fi obligat să public această știre în toată presa românească cu rezultatul inevitabil de a provoca în țara noastră o mișcare formidabilă de opinie ale cărei consecințe ar fi o ostilitate care va dura ani mulți și probabil nu se va stinge niciodată și care va comporta, în mod firesc, o pierdere totală a influenței politice și economice a Italiei în țara

noastră. A doua zi, am fost chemat la biroul de presă italian și mi s-a spus că ministrul de Externe al acestei țări dorește să vorbească cu mine la telefon. Îl cunoșteam pe acest ministru de mulți ani și aveam chiar relații personale cu el. Am vorbit la telefon la ora 11 și ministrul mi-a reproșat cum am putut crede asemenea lucruri. Seara, adică pe la 3 noaptea, prietenul meu francez de la Londra m-a anunțat la telefon că propunerea de reducere a teritoriului nostru fusese retrasă în aceeași zi.

A doua zi de dimineață mi s-a întâmplat un lucru destul de curios. În cursul nopții am fost chemat la telefon de la Londra de șeful delegației noastre, Alexandru Vaida-Voevod. Mi-a făcut o savuroasă dojană diplomatică pentru că am dat crezare unor intrigi josnice și că am creat aproape o tensiune între țara noastră și respectiva putere. În timp ce mă

certa aruncându-mi reproșuri, a presărat în discursul său franțuzesc câteva propoziții românești: „ai făcut bine“, „tipul este alături de mine“, „vorbesc așa pentru el“. Ajuns la Paris, Vaida m-a felicitat.

La un anumit moment, în 1921, după retragerea rușilor din Polonia, ziarele franțuzești au început să vorbească despre o nouă alianță între Polonia, Cehoslovacia, România, Iugoslavia și Grecia. Câteva dintre aceste ziare s-au arătat destul de sceptice privind scopul acestei alianțe. Știam că Quai d'Orsay, și în special secretarul general Maurice Paleologue, avea multă simpatie pentru austrieci și pentru unguri și că acest proiect de alianță era destul de prost văzut. Exact nu se prea știa în ce consta el și unele ziare ne atacau. Știam că în câteva zile trebuia să vină la Aix les Bains noul ministru român

de Externe Take Ionescu și am rugat redacțiile să aștepte sosirea sa în Franța înainte de a lua poziție. M-am decis atunci să mă duc să-l avertizez despre starea de spirit din Franța, să-i cer direct instrucțiuni și lămuriri. În calitate mea de șef al serviciilor de presă aveam dreptul și datoria să fac acest lucru.

Take Ionescu



Ministrul nostru la Paris era prințul Dimitrie Ghika, un mare domn, destul de trufaș, care se mulțumea cu partea mondenă și reprezentativă a delegației noastre și arăta o indiferență suverană pentru funcțiile și relațiile mele cu ziaristii. Era o persoană cu un fizic distins, înalt, slab, cu părul grizonat, cu cap de marchiz francez din secolul XVIII, încă tânăr, extrem de

instruit, vorbind admirabil franceza și destul de vag româna, dar cu toată această aparență de indiferență era un diplomat foarte bun și abil care știa să se facă plăcut și a câștigat multă prietenie. Indiferența sa reală sau aparență pentru serviciile de presă era atât de mare, încât mi-a părut inutil să-i explic atmosfera pe care am remarcat-o în redacții.

M-am dus deci mai întâi la Elena Văcărescu și i-am cerut o recomandare pentru Take Ionescu, lucru pe care l-a făcut dându-mi câteva rânduri pe o carte de vizită și în aceeași seară am plecat spre Aix les Bains. ■

(Va urma)

Selecție de
Florica VRÂNCEANU

Fotografii de la cititori

N. IORGA LA CHICAGO

În iunie, acest an s-au împlinit 130 ani de la nașterea lui Nicolae Iorga.

Dl. prof. ION BOCIOACĂ, de la liceul ce poartă numele marelui istoric, din orașul Vălenii de Munte, ne trimite o fotografie **inedită**, realizată în 1930, cu prilejul primei

vizite făcute de 'Nicolae Iorga în America. Corespondentul nostru ne trimite și transcrierea coloanei sonore a unui film realizat în grădina casei savantului de la Vălenii de Munte. Nu știm când și cu ce prilej s-a făcut filmul.

„Tara noastră are, înainte de toate, o datorie. Aceasta de a munci. S-a muncit prea puțin, s-a muncit prea răzlet. Munca adevărată și spornică, nu se poate face decât prin solidaritate națională. Orice încercare de a rupe solidaritatea națională este un păcat față de această țară și acest neam.

Schimbările mari, revoluțiile, se fac după ce o națiune a îndeplinit rostul ei istoric.

Noi suntem însă numai la începutul acestui rost. Și foarte multă vreme nu ni se cere altceva decât unirea tuturor puterilor pentru a face isprava care se așteaptă de la noi.

Să nu confundăm anumite greșeli, păcate, ale clasei de sus cu datoria de a răsturna împreună cu dânsa și țara și neamul.

Munca este cel mai potrivit dezinfectant al tuturor neajunsurilor morale.

A atunci când toată lumea muncește, prin muncă se face osebirea. Între acela care înțelege a se ridica și a se

menține fără muncă și între aceia a căror muncă aduce după dânsa totdeauna o răsplătă.

Munca, buna înțelegere, acesta este programul de astăzi și de oricând pentru nația noastră“.



Aspect din timpul banchetului oferit în cinstea istoricului român

Vechi conace boieresti



DULCEA AMINTIRE A POIENEI

SANDA TĂTĂRESCU-NEGROPONTES

De la primele fraze ale convorbirii noastre telefonice, imediat după ce i-am enunțat rugămintea redacției de a ne vorbi despre Poiana, reședința din Gorj a familiei sale, doamna Sanda Tătărescu-Negropontes mi-a precizat, deopotrivă ferm și extrem de amabil, că este, de altfel, singurul subiect pe care ar fi dispusă – cu bucurie chiar – să-l abordeze.

Politica nu-i mai trezește defel interesul, a adăugat distinsa doamnă. Legile ei sunt mult prea întortocheate pentru a-i sta în putință să le stăpânească.

Așadar, rubrica noastră Vechi conace boieresti are privilegiul să găzduiască un martor direct al aceluia tip de reședință, cu amintirile sale, autentice și sincere în nostalgia lor.



- De obicei, conacele, palatele boierilor noștri se transmiteau din tată în fiu. Poiana a aparținut bunicilor sau străbunicilor dumneavoastră?

- Pentru părinții mei, Gheorghe și Aretia Tătărescu, povestea conacului de la Poiana începe în anul 1920, când el a fost pus în vânzare de către moștenitorii familiei Carabatescu, o rudă a tatei: el și mama au răscumpărat părțile verilor lui.

Poiana este o veche culă. Culele sunt construcții specifice Olteniei: case întărite cu mai multe caturi. Din păcate, la noi, la Poiana, cătut al treilea fusese bombardat în timpul primului război mondial, iar părinții mei nu au mai găsit necesar să îl repare. Li se părea că devenea o casă mult prea impozantă. Rămăseseră deci două caturi, cu foarte frumoase acoperișuri de șită, păstrând complet sistemul vechi al culei, dar modernizată în interior. Devenise astfel un loc de locuit foarte plăcut.

Când au răscumpărat-o părinții mei, era într-o stare jalnică. Nu numai cula căzuse pradă bombardamentelor, ci și biserica. De acolo, oamenii din sat salvaseră o parte

din icoanele iconostasului și le adăpostiseră. Din culă, un singur lucru rămăsese întreg: o cadă de baie, găsită în parcul de la Poiana, despre care mama povestea cu mult haz. Localnicii întrebați de ea îi răspunseseră că bătrânul Carabatescu obișnuia să facă baie în acea cadă și că focul i se punea direct sub ea. Iar el cerea să fie mișcată de colo-colo în parc. Ardea puternicul blat de cărbune din Roșinari. Cu melancolie și premoniție, tata spunea uneori că acel cărbune ne va distruge și pe noi într-o zi.

Când părinții mei s-au instalat la Poiana, eu aveam un an. M-am născut la Târgu Jiu, printr-o întâmplare. Trebuia să mă nasc la București, dar mama, pasionată de Poiana, a cam încurcat datele și a părăsit Bucureștiul, îndreptându-se spre locul ce-i plăcea atât de mult.

Așadar, pentru noi, ca familie, cam din anii aceia a început să existe Poiana. Mama s-a ocupat cu multă dragoste de toată partea artistică, adunând, cu o migală pe care o admir și astăzi, fiecare fragment de broderie, de covor, orice țesătură, pentru a reface cât de cât tot ce era oltenesc. O mare influență asupra ei în acei ani a avut Sarmiza Alimănișteanu, care pe lângă faptul că era prima femeie avocat din lume, cu un doctorat în Drept la Paris, era îndrăgostită de tot ce reprezenta trecut autentic, tradiție a locului, cu tendința de a se pierde încet-încet.

De aceea, de la bun început, mama a rugat pe toate doamnele care veneau la Poiana să se îmbrace în costum național. Am multe fotografii de atunci. Nu era nici urmă de snobism în gestul ei și al lor, ci dorința

de a arăta că acel costum reprezenta efectiv ceva, că el făcea parte din viață, că nu era purtat numai la ceremonii.

Mai mare păcatul că aceste costume, strânse cu atâta râvnă și migală, au fost distruse sau pierdute. Era un întreg ritual pusul lor în lăzi de zestre toamna, cu multă sulfină și levănțică, și

Pe prispa de la Poiana



scoaterea și aerisirea primăvara.

Ce a însemnat Poiana în viața soților Aretia și Gheorghe Tătărescu? O mare pasiune. Când avea prea mari răspunderi sau era obosit, tata se refugia acolo. Iar mama toată viața ei s-a concentrat în a face să renască tot ce era oltenesc, gorjenesc, deși ea nu era gorjancă. Tata era gorjanul, mama doar elementul dulce, bun, extrem de atașat de Gorj. Îmi amintesc că prin '39, peste tot se simțea că vine războiul și deodată cineva i-a atras atenția că multe cupluri soț-soție din sat nu erau căsătorite la primărie și nici la biserică și că s-ar putea ca soții, plecând la război, copiii să rămână fără o identitate clară. Atunci mama a decis ca pe una dintre pajiștile de lângă conac, unde de obicei era o nedeie întotdeauna de Sfântul Pantelimon, în iunie, în acel an să fie o mare nuntă. Și a fost. Au venit vreo 1 500 de cupluri. Fratele meu și cu mine nu puteam duce lumânările, de grele ce erau. Se instalaseră mese întinse și – ceea ce pe mine m-a impresionat – multe femei aveau părul cărunt, dar își pusese rămăniță și voal pe cap.

Primarii erau toți de față, ca să facă actele, și soborul de

preoți a oficiat o nuntă ca în povești. În ultima vreme mergând mai des în Gorj, am întâlnit tineri care îmi spuneau: „Știți, bunicul meu a fost căsătorit la Poiana.“ Această nuntă a fost o mare bucurie a mamei. Ca și refacerea unor biserici. Părinții mei au refăcut 11 biserici. Când a fost întrebat de ce n-a făcut el o biserică, tata a răspuns că era prea umil ca să înalțe una din temelii, dar datoria lui era să refacă acolo unde ceva se stricase.

– Trebuie să fi văzut în acei ani, cu fireasca curiozitate a copilului, apoi a adolescenței care erați, multe personaje ce aveau să intre în istoria României...

– Încet-încet, Poiana a devenit un centru de ospitalitate, dar și un punct de reazim, pe drumul celor ce veneau din străinătate. Filiașul se afla la doi pași. Pentru noi, era însă un centru

al familiei. Frații, surorile tatei, care pierduseră legătura cu zona, s-au reîntors și s-au reînălțat, grație culei noastre, în Gorj.

Primele mari întâlniri erau, așadar, de ordin familial. Era o mare bucurie când se aduna tot clanul la Poiana, pentru că tata era unul din cei 11 fii și fiice ale generalului Tătărescu.

Am primit la Poiana și foarte multe vizite, unele chiar îndelungate: oameni politici, pentru că tata făcea politică, și artiști, pentru că mama era un spirit artistic. Veneau la noi oameni care au lăsat un nume în istorie, în literatură, în artă, în politică.

Pentru noi, copiii, eu și fratele meu, spațiul era puțin cam auster. Nu prea aveam prieteni de vârsta noastră, în afara verilor noștri. Dar dacă eram cuminți, ni se permitea să asistăm la mese, la întâlniri și festivități, ceea ce m-a îmbogățit pentru toată viața; am avut la ce mă gândi și la ce mă referi.

Printre primii ne-a vizitat la Poiana I.G. Duca. El avea o foarte frumoasă culă la Măldărești, în Vâlcea, aproape de noi. Între tata și el a fost chiar un fel de rivalitate. Când veneam de la București, de cum intram în Vâlcea, I.G. Duca ne anunța că aerul s-a

Nisa Cămărășescu, Gabriela Tătărescu, Mariuța Pillat și Aretia Tătărescu



schimbat, iar când intram în Gorj, tata adăuga mândru: „da, dar aici e și mai bun“.

Viața a vrut ca după asasinarea lui I.G. Duca, tata să-i ia locul ca președinte al Consiliului de Miniștri, iar el a suferit multă vreme din cauza asta. I se părea nedreaptă înlocuirea. N-ar fi trebuit să fie. Mama a ținut foarte mult ca Nadia Duca să vină la noi și să locuiască o vreme la Poiana. Contrar multor soții de oameni politici asasinată, Nadia Duca a păstrat cu evlavie amintirea soțului ei, a fost o văduvă care și-a respectat doliul cu cucernicie.

Dar după ce ea pleca la Măldărești, la Poiana reîncepeau primiriile. Veneau prieteni ai tatei, ca să stea de vorbă cu el, și invitați ai mamei. Milița Pătrașcu, o bună prietenă a mamei, și-a adus la Poiana și prietenii; așa a venit Brâncuși, prin ea, iar prin Ionel Brătianu și I.G. Duca ne-au vizitat toți prietenii lor politici. Cu părere de rău o spun, Argetoianu n-a venit la noi niciodată. Am mers noi la el. Era foarte îndrăgostit de locul lui de baștină, de Breasta.

De câte ori venea în țară, Elena Văcărescu se oprea și la Poiana. Într-una din dățile când ne-a vizitat Martha Bibescu, a

venit soțul ei să o ia și a aterizat în porumbiște. A fost un adevărat eveniment. Tata chiar era îngrijorat că George-Valentin o să facă vreun accident, dar totul s-a sfârșit cu bine. Contrar Marthei, Elena Văcărescu era o femeie urâtă. N-avea nici pe departe frumusețea teatrală a Marthei Bibescu. Însă când începea să povestească, când declama sau recita, era o încântare. Uitai urățenia, uitai tot și vedeai omul de rară cultură. Seri cu lună plină cu Elena Văcărescu recitând din opera ei, în miresmele de petunii și regina nopții, sunt încă vii în memoria mea.

Cât despre Martha, ea era înconjurată de o aură de teatru, cum spuneam. Se știa frumoasă, admirată, cu talent și sigur că ținea foarte mult la decorul pe care-l impunea. Personal, am fost fermecată de Martha Bibescu. Știu că, la vremea ei, câteodată, nu toată lumea a apreciat-o și a înțeles-o. Dar eu îi găseam un

farmec al ei. Nu și cumnatului ei, Antoine Bibescu, care și el avea o moșie frumoasă, în Oltenia, nu în Gorj, la Corcova. Și Antoine Bibescu a jucat un rol în viața mea, căci soția lui era englezoaică, iar mama ei, Lady Asquith, a fost nașa mea la Curtea Londrei.

Modul nostru de viață la Poiana era aparte. Mama, în ciuda imenselor ei calități, avea o lipsă: dorința de a găti. Habar n-avea ce înseamnă o masă bună. Așa că eu, mai târziu, ca domnișoară și tânără soție, mi-am dat seama că ceea ce a lipsit la Poiana a fost tocmai acest lucru. Dar iarăși, ca să o dezvinovățesc pe mama sau poate pentru că eu, la rândul meu, nu prea mă pricepeam la bucătărie, așa spune că era atât de pasionată de ceea ce era frumos, artistic, încât considera statul mult la masă și pierderea de timp cu gătitul un nonsens. Trebuie să recunosc că mesele nu erau foarte importante pentru ea.

Nuntă în fața bisericii din Poiana



– Ar fi fost și păcat într-o zonă atât de pitorească.

– Da, oamenii veneau la Poiana și ca să cunoască frumusețile din jur. Ca într-un ritual imuabil erau duși într-o excursie sau la un picnic. Ca o premoniție, nu lipsea din destinațiile noastre încă-

tătoarea insulă Ada Kaleh. Cât a fost prim-ministru, tata a obținut ca locuitorii insulei să fie scutiți de impozit pe țigări și lukum (rahat), iar ei îi purtau o recunoștință infinită, îl primeau frumos întotdeauna, fără mofturi, dar cu decența și delicatețea oamenilor simpli, care știu să primească. Iar Ada Kaleh era o adevărată minune.

De la Dunăre se mergea la Tismana, iarăși un loc sfânt în itinerarele noastre; la Crasna, Novaci, în locuri frumoase din Parâng. De altfel, de pe prispa de la Poiana se vedeau în zare munții Parâng. Două imagini mi-au rămas vii până astăzi: înflorirea grădinii primăvara și muntele Parâng, acoperit de zăpadă până foarte târziu în vară.

Tata era foarte atașat de Novaci, de Crasna, de zona de munte a Gorjului. Făceam, de aceea, dese excursii la Novaci. Atunci i-a venit ideea să taie ceea ce se numea atunci „drumul regelui“, care lega Novaciul, peste munte, de Sibiu. Era o frumusețe, o încântare acel drum. O legătură între Vechiul Regat și Transilvania. Nu știu astăzi în ce stare o mai fi.

Aș vrea să povestesc puțin și despre capetele încoronate care au

venit la Poiana. Domnița Ileana, mezina familiei regale, era foarte legată de o vară a tatei, Nisa Cărmărescu, șefă cercetașă și, mai târziu, șefă a străjerelor lui Carol II. Se organizau multe jamboree, tabere, cum le-am spune azi. Îmi amintesc că o foarte frumoasă jamboree a fost la Horezu, din care am făcut și eu parte, ca tânără cercetașă. Regina Maria venea împreună cu principesa, stăteau la Poiana, apoi plecau în jamboree.

Elisabeta, sora regelui Carol II, era la 23 august chiar la Poiana, apoi s-a refugiat la Tg. Jiu. Regele Carol II, care a venit de mai multe ori în Gorj, făcea întotdeauna escală la Poiana.

Din nou, o spun fără snobism, fără mofturi, aceste capete încoronate făceau parte din viața noastră, nu le așteptam cu un ritual special. Nu era ceea ce văd eu astăzi, bodyguard și alte dichisuri.

Un rege, o domniță, o regină sau o simplă doamnă, cu un cap bine luminat, pur și simplu veneau la noi și locuiau la Poiana.

– Străini ați cunoscut atunci la Poiana?

– Dintre personalitățile care ne-au vizitat și au avut o mare înrăurire asupra tatălui meu, de fapt, un prieten foarte drag al lui a fost ambasadorul Franței la București, dl. Jean d'Ormesson, tatăl actualului academician Jean d'Ormesson. Noi eram prieteni mai buni cu fratele cel mare, Henri d'Ormesson, care era cam de vârsta noastră. Jean d'Ormesson, academicianul, este mai tânăr decât mine cu mulți ani. În 1963 a venit în țară, a vrut să o vadă pe mama, dar, din păcate, ea era într-un stadiu foarte avansat de senilitate, nu-și amintea nimic din trecut și d'Ormesson n-a putut-o vedea.

Familia lui era însă foarte atașată de Poiana. Cu toate palatele franțuzești, cu toată „la vieille France“, pe care o reprezintă această familie, lor le plăcea la Poiana. Cu domnul și doamna d'Ormesson și amândoi copiii lor și cu soțul lor, Anisson du Perron, am făcut o minunată excursie

Autoarea cu bunica (din partea mamei)...



pe Dunăre. Am plecat de la Cazane și am mers până la Orșova... O excursie de aproape o săptămână, de-a lungul acestui minunat fluviu, oprindu-ne în diferite locuri.

Prietenia dintre tata și ambasadul d'Ormesson i-a adus puțină alinare tatei, când a fost numit, la rândul lui, ambasador la Paris. Pentru el, această numire a reprezentat, paradoxal, un surghiun. Să fiu bine înțeleasă: tata avea o mare dragoste pentru Franța, și-a făcut studiile la Paris, și-a luat doctoratul la Paris, dar plecarea din țară pentru un an de zile și părăsirea Poienii au fost pentru el o dramă. Ca probă este că a stat la Paris puțin timp, apoi a cerut regelui Carol să fie rechemat în țară.

- Dar a venit și ziua nefastă când ați pierdut această oază de liniște...

- Ani și ani așa a decurs viața la Poiana, refugiul acesta atât de drag părinților mei. Până la sfârșitul anilor '48-'49, când a trebuit, într-o noapte, să o părăsim. Ca și toți ceilalți care aveam o așa-zisă moșie, un conac. Părăseam, de fapt, tot ce reprezenta trecutul acestei țări.

Tatăl meu primise domiciliu obligatoriu

la Poiana. Aveam voie - o lună mama, o lună eu - să stăm cu dânsul, bineînțeles, sub paza Securității. A vrut soarta ca în acel 2 martie să fiu eu cu tata. Îmi amintesc că în dimineața aceea soțul meu și cu mama ne-au anunțat prin telefon de la București că s-a înăsprit garda și că, probabil, se întâmplă ceva. Tata planta, împreună cu un om din sat, forșiția. M-am dus și i-am spus: „Tată, cred că nu mai e cazul să plantezi forșiția, pentru că se întâmplă ceva.“ „Nu, o voi planta până la capăt“, mi-a răspuns. Și așa a făcut. Seara însă, simțind că cei ce ne păzeau deveniseră mai agresivi, că nu ne mai părăseau deloc, nu ne-am mai dezbrăcat și, la 2 noaptea, au venit și l-au

obligat pe tata să semneze că predă Poiana. Ultima imagine, tristă, pe care o rețin este cea a plecării: tata și cu mine, într-un camion, păziți de Securitate, într-o ninsoare, neașteptată pentru 2 martie.

La ora actuală Poiana este într-un stadiu pe care l-am admis cu durere în suflet, dar cu înțelegere. Trebuie să explic de ce am acceptat. Bineînțeles că am dreptul, ca unică moștenitoare, să restăpănesc Poiana, așa cum era, cu aspectul ei selenar, fără căi de acces spre ea, ca o oază, fără posibilitatea de a o mai locui. Mi-am dat seama însă că blatul de exploatare a cărbunilor se împiedică de această oază și atunci am renunțat la toate drepturile mele, rugând

exploatarea minieră de la Rovinari să o strămute; să respecte pe cât se poate construcția, care să fie mutată în Muzeul etnografic de la Curtisoara, unde gândesc eu că va rămâne. Sigur că spațiul nu mai este același, sigur că vederea de pe prispă a Parângului nu mai este, dar poate într-o cărămidă, într-o cahlă, într-o bârnă mai dăinuie încă sufletul părinților mei. ■

**A consemnat
Florentina DOLGHIN**





CEA DINTÂI ZI LA CAPȘA

VALERIU RÂPEANU

Apariția recentă a masivei culegeri Rezistență până la capăt, cuprinzând editorialele publicate de N. Carandino în principalul ziar al opoziției românești, Dreptatea, între 1944-1947, era firesc să stârnească uimire. Cu o dăruire rar întâlnită, Paul Lăzărescu, ziaristul și istoricul literar, colaborator al ziarului Dreptatea, când acesta se afla sub conducerea lui N. Carandino, a copiat sute de articole din colecția aflată la Biblioteca Academiei (din care nu puține numere se află într-o stare avansată de degradare).

Am scris pentru această ediție o postfață, intitulată Nicolae Carandino înainte de a-l fi cunoscut, Nicolae Carandino așa cum l-am cunoscut, și mă gândesc acum la ceea ce ar mai fi trebuit spus. Pentru că N. Carandino (1905-1996) nu a fost doar o persoană pe care să o poți „prinde” dintr-o unică trăsătură, mai ales atunci când l-ai cunoscut ani și ani de zile, când ai fost alături de el, când i-ai refăcut viața din memoriile lui, din ceea ce ți-a spus el dincolo de litera cărții, din ceea ce ai citit despre el, din ceea ce alții ți-au spus legat de el.

Aș vrea să plec de la o afirmație din postfață, cea privind bruscă schimbare intervenită imediat după 23 august 1944, când cronicarul de teatru, cel care îi prilejuise lui Camil Petrescu atâtea nopți albe și momente de enervare paroxistică, devine luptător politic. Atunci N. Carandino se angajează – nu numai cu ceea ce se scria zi de zi, ci cu întreaga orientare

a ziarului *Dreptatea* – într-o bătălie ce se va dovedi, după câteva luni, inegală. Firavele asigurări pe care le-a primit din Apus n-au fost, în fond, decât iresponsabile îndemnuri la sinucidere. Astfel este cel din partea unui pion al politicii externe americane, Averell Harriman, în acea vreme ambasador al Statelor Unite ale Americii la Moscova.

Cu Carandino despre Harriman

După ce, împreună cu colegul său sovietic și britanic, instalase cei doi miniștri P.N.T. și P.N.L. în guvernul dr. Petru Groza, în decembrie 1945, la recepția ce consfințea, în clinchetul cupelor de șampanie, victoria Aliaiilor, Harriman îi spune lui Carandino că ziarul *Dreptatea*, interzis după 6 martie 1945, va putea – în sfârșit – să reapară și că există toate libertățile.

Am discutat mult cu Nicolae Carandino despre acest moment. Nu pentru că i-aș fi pus la îndoială memoria, ci pentru că mi se părea din cale afară de cinic să dai asemenea asigurări unor oameni, știind că sunt lăsați singuri. Singuri să ia drumul închisorilor și al morții. Eram la Athénée Palace (Hiltonul de astăzi), la celebra braserie, unde, după ora 11.00, îl întâlneam cu regularitate. S-a oprit, s-a uitat la mine și m-a întrebat cu vocea sa răsunătoare: „Domnule, știi cine a fost Harriman?” „Știu, coane Nicule!” „Cum, că erai copil pe vremea aia?” „Știu și tocmai de asta te întreb. Dacă asigurările ți le dădea un atașat oarecare de ambasadă, mai treacă meargă. Dar Harriman?” „Da, și eu până la un moment dat am crezut.”

Dar chiar când speranțele s-au spulberat, N. Carandino n-a părăsit lupta. A mers până la sfârșit. Și chiar dincolo de sfârșit. Pentru că anii săi de închisoare au fost ani eroici, când a înțeles că lupta nu se încheiea odată cu interzicerea ziarului *Dreptatea* și cu trimiteră în închisoare a frunzătorilor Partidului Național-Tărănesc. Acolo, în închisoarea de la Sighet, s-a devotat lui Iuliu Maniu, omul politic față de care a avut o nemărginită admirație și ai cărui ultimi ani, luni și zile au fost vechete (în ce condiții!) cu un

devotament, o dăruire de sine și o putere de sacrificiu fără margini.

Detractorii care s-au ivit după ce el a ieșit din închisoare, cei ce l-au acuzat pe Carandino că a... colaborat cu regimul, cei ce contestă anumite episoade relatate de el, așa cum le-a trăit în negura temniței de la Sighet, ar trebui să aibă cel puțin decența și să-și imagineze ce a făcut N. Carandino vreme de șase ani pentru Iuliu Maniu: un om fără un minimum de îngrijire, fără un medicament, un om ale cărui puteri diminuau cu fiecare zi.

N. Carandino a rămas și după ce a intrat în circuitul vieții normale același caracter dărz: vorbea fără teamă despre Iuliu Maniu în termeni superlativi, aducând argumente probatorii pentru consecvența morală a celui pe care îl considera nu numai un mare om politic, ci și un reper spiritual.

Vijeliosul Ion Barbu și ...

Din 1965, când a revenit în București, și până în 1988, când sănătatea l-a ținut la pat, Nicolae Carandino și-a trăit viața cu aceeași febrilitate. Seria de la cronici la amintiri, participa la simpozioane, la conferințe. Această reînserție – ca să folosim un termen la modă – l-a ajutat să-și revină, să fie cel de altădată, Și a fost.

La Uniunea Scriitorilor în jurii, la ședințe și, mai ales, la restaurant, unde se strângeau alături de el grupuri de confrăți, mai ales tineri,

cărora le povestea cu farmecul său inegalabil întâmplări din România „dinainte de Yalta”, N. Carandino devenise un liant între generații, o prezență fermecătoare.

Cel care a vorbit de atâtea ori despre epoca braseriei „Capșa”, cel care a contribuit la transformarea ei într-un adevărat



De la stânga la dreapta: N.D. Cocca, Ion Vineu și N. Carandino (1938)

arhetip al vieții noastre culturale interbelice a fost și cel care avea să o încheie. La sfârșitul anilor '80. Adică până la începutul anului 1989. Nu la Capșa, ci la Athénée Palace. Pentru că, după 1950, Capșa încetul cu încetul se mutase la braseria Athénée Palace și la cofetăria Nestor (dispărută la cutremurul din 4 martie 1977, pe locul căreia se află astăzi Hotelul București).

La Capșa, prin 1954, îl puteai întâlni pe Ion Barbu, zburlit și încruntat, acoperit de fumul cafelelor, cufundat în calcule, oprindu-se cum s-a oprit odată văzându-l pe Paul Georgescu intrând. Paul Georgescu lucra atunci în aparatul de propagandă al C.C. al P.C.R., era conferențiar la Facultatea de Litere și eminența cenușie – se zicea – a celor mari, I. Chișinevschi și Leonte Răutu.

Dat fiind că dintre studenții anului IV al Facultății de Filologie ce urma să aprobe în 1954 eram ceva mai răsărit, George Macovescu și Tudor Vianu mă propuseseră să lucrez la nou înființata *Gazetă literară*. Paul Georgescu a vrut să stea de vorbă cu mine. Nu într-un birou, ci într-un mediu literar. Și cum Facultatea de Filologie se afla în imediata apropiere a cofetăriei Capșa, mi-a spus, înainte de a începe orele, să-l aștept la terminarea cursului. Așa am și făcut.

Am mers la Capșa, unde intram pentru prima oară. De cum am pășit în braserie – la ora aceea, patru după-amiaza, aproape goală – m-a izbit figura celui ce stătea singur la o masă. Scaunul era lipit de peretele opus intrării. Figura îmi părea cunoscută. De unde? Poate dintr-o fotografie. Nu puteam spune cine este.

Paul Georgescu a ales o masă destul de îndepărtată, în colțul din dreapta cum intri, practic în unghiul vitrinei cu peretele dinspre restaurant. Nici nu ne așezasem bine pe scaune, când bărbatul a cărui figură

mă străduiam să o caut prin amintiri, care părea că nu vede pe nimeni, într-atât era de cufundat în hârtiile răvășite pe masa plină cu componentele serviciului de cafea, se scoală și se îndreaptă către Paul Georgescu.

Abia așezat pe scaun, acesta îmi spune: „E Ion Barbu.“ Se ridică și face doi pași spre el, îl salută, dau mâna și rămân în picioare. Pentru că imediat ce și-au strâns mâna a început monologul lui Ion Barbu. N-am tras cu urechea. Ion Barbu era practic rezemat de spătarul scaunului meu. N-a strigat, dar nici n-a vorbit în șoaptă. Nu-l vroia drept unic interlocutor pe Paul Georgescu. Era evident că îi avea în vedere și pe cei doi-trei necunoscuți, printre care mă număram, de la mesele apropiate.

„Cine – și a urmat o expresie neaoșă, fără perdea – este Tertulian care mă înjură în *Viața Românească*?“ A început brusc și n-a acceptat nici un răspuns. „Domnule Paul Georgescu, eu am publicat acum treizeci de ani un volum de poezii în trei sute de exemplare. De atunci am mai tipărit câteva poezii. Cine credeți că mă ține minte? Câți oameni mai au cartea mea sau revistele în care am publicat după aia? Cine mai știe că a existat un poet Ion Barbu? Știți ce faceți dumneavoastră, comuniștii? Faceți ca părinții care seara își întreabă băiatul dacă n-a observat ceva suspect la colegii lui când merg la W.C. în recreație. Copilul îi răspunde nu. După câteva seri tatăl revine. Răspuns negativ. După alte seri îl întreabă din nou dacă nu cumva colegii lui nu l-au îndemnat să facă

onanism. Răspunsul este din nou negativ. Și apoi seri de-a rândul îi atrag atenția: vezi, tu să nu faci onanism. Până când copilul bătut la cap se interesează cum e când ești onanist și atunci se apucă și el de onanism. Așa faceți și dumneavoastră comuniștii, tot spunând poeziilor să nu-l imitați



N. Carandino și Paul Lăzărescu în 1980

pe Ion Barbu, să nu urmați poezia lui Ion Barbu, să fiți atenți la faptul că e o poezie decadentă, or să înceapă să o caute și or să mă citească. Îți mulțumesc. La revedere.”

Cu acestea Ion Barbu i-a strâns mâna lui Paul Georgescu, s-a dus la masa lui și s-a cufundat în hârtii. Paul Georgescu s-a așezat cam încurcat la masă și mi-a spus: „Ai auzit?” Nu puteam să nu aud.

... temătorul Mihail Sorbul

Ion Barbu a fost un capșist convins. Nu s-a mutat în altă parte. Prin 1956-1957 „bătrânii” se întâlneau, cum am spus, la Athénée Palace sau la cofetăria Nestor. Veneau pe la 11 dimineața Mihail Sorbul, Alexandru Cazaban, I. Peltz, câteodată Adrian Maniu, Petru Nove, caricaturistul Silvan. Consumau puțin. Chelnerul se apropia ceremonios. Spunea tot ce avea. Și avea. Ca apoi I. Peltz să-i spună grav: „Tomiță, o cafea.” „Am înțeles, maestre.” Și când Tomiță se îndepărta, îl striga: „Tomiță.” „Da, maestre.” „Mică.”

Se trăia în trecut. Se povestea despre câte se întâmplaseră de-a lungul unei vieți. Erau oameni de peste 60-70 și chiar 75 de ani. Unii – Mihail Sorbul, Alexandru Cazaban – aveau din anul 1955 „pensii de merit” de 2 000 lei, o sumă importantă pe atunci. Le apărea – rar – și câte un volum. Lui Mihail Sorbul chiar două, de teatru. Abia mai târziu, prin 1959, i s-a jucat pe scena Teatrului Național, sala „Studio” din Piața Amzei, *Dezertorul*. Spectacol clasic, temeinic.

După vizionare, la care participau „forurile”, toți împreună cu autorul s-au retras în cabinetul directorului Zaharia Stancu. Nimeni n-avea nimic de obiectat. Și atunci cel mai mare din cei veniți din afară i s-a adresat lui Mihail Sorbul: „Vă mulțumim, maestre, pentru această piesă patriotică.” Biețul Mihail Sorbul, știind că după 1948 patriotismul devenise un delict, se ridică și spune alarmat, temându-se că piesa are să fie interzisă... „Nu, eu n-am scris o piesă patriotică.” Toți au înțeles. Zaharia Stancu, directorul Teatrului Național, i-a sărit în ajutor: „Maestrul Sorbul are dreptate, n-a scris o piesă naționalistă.” Mihail Sorbul s-a apărut și mai tare: „Nu, nu, eu niciodată n-am scris piese patriotice.” Până când altcineva a intervenit, laudând spectacolul.

Era înduioșător să-i vezi pe acești oameni cum își aduceau aminte de timpurile când fuseseră cineva, deși niciodată nu ocupaseră primul loc al scenei literare. Când câte o doamnă în vârstă trecea, împovărată de ani și de farduri, păstrând vagi urme ale frumuseții de altădată și ale unei garderobe care fusese la modă cu ani dacă nu cu decenii în urmă, o recunoșteau și începeau poveștile: a fost soția lui... dar mai ales a fost amanta cutăruia... care i-a cum-părat... cu care a plecat... (la Paris de cele mai multe ori).

Cel care venea primul la braserie stătea în fața ceștii de cafea cu gândurile duse. Dacă prietenii întârziu, pleca să-i caute la cofetăria Nestor. Nu o dată uitau unde au spus că se vor întâlni a doua zi.

Erau bucuroși când o dată la trei luni cei aleși în comitetul Uniunii Scriitorilor (pentru „a arăta bine” Uniunea trebuia să cuprindă și scriitorii vechii generații – Mihail Sorbul, Al. Cazaban) participau la ședință. Deveneau alți oameni. Importanți. Câteva zile povesteau ce s-a întâmplat în ședințele furtunoase.

Unul câte unul n-au mai putut ieși din casă. Vârsta i-a ținut în cameră. Și până la sfârșitul anilor '60 au trecut pe alte tărâmuri. Cei ce au mai rămas în viață, I. Peltz, de pildă, stătea mai degrabă claustrat, dădea doar telefoane revis-telor și mai ales editurilor.

Doctorul Tüchel

După 1977 „sediul” a rămas la braseria Athénée Palace. De data aceasta veneau N. Carandino, Leon Kalustian și, mai rar, I. Victor Vojan, diplomatul care stătuse mulți ani în închisoare, ca și cei doi. În mod ciudat li se alătura Ion Bănuță, poetul proletar, muncitorul ceferist, cumnatul lui Leontin Sălăjan, care i-a urmat lui Petru Dumitriu la conducerea Editurii de Stat pentru Literatură și Artă. După zece ani a fost dat pur și simplu afară, pentru că publicase antologia poeziei românești în Biblioteca pentru toți, antologie alcătuită de N. Manolescu, în care fuseseră selectați Radu Gyr și Nichifor Crainic. A devenit redactor-șef la *Albina*, apoi a fost pensionat. Își îneca amarul aici, considerându-se și el un persecutat al regimului.

Prieten cu Leon Kalustian și N. Carandino era doctorul Vasile Țuchel, un om de o mare distincție sufletească, un intelectual în adevăratul înțeles al cuvântului, un prețuitor al scrisului și al scriitorilor.

Paul Lăzărescu, ziaristul și istoricul literar sensibil mai tânăr decât ei, prietenul apropiat al lui N. Carandino și L. Kalustian, apărea și el deseori la Athénée Palace. Paul Lăzărescu a povestit în *Cotidianul* din 13 februarie 1997 o amuzantă întâmplare petrecută la Athénée Palace: într-o zi cineva se prezintă lui Carandino și-i cere să-l ajute să publice un roman de 600 de pagini și să și colaboreze. „Romanul” se intitula *Victoria Soarelui* și în paginile lui se înfățișa nici mai mult, nici mai puțin ... victoria în alegeri a P.C.R. la 19 noiembrie 1946! Nici nu se putea o colaborare mai amuzantă! Sigur, situația se schimbaseră: cei care veneau aici, deși depășiseră bine 70 de ani, trecuseră prin atâtea suferințe, avuseseră un rol în presa vremii de până în 1944, dar nu mai trăiau exclusiv în trecut. Nu însemna că amintirile îi părăsiseră. Și acum orice apariție în braserie, orice trecător sau trecătoare prin fața largilor ferestre declanșa memoria celor prezenți. Dimpotrivă. N. Carandino, de pildă, scria în presa culturală. Își alcătuiă volume fie la *Cartea Românească*, fie la *Dacia*, fie – în ultimii ani – la Editura *Eminescu*. Dar acum se discuta mult despre ce se întâmpla pe plan cultural. L. Kalustian venea cu vești proaspete de la Editura *Eminescu*, unde urma să apară..., unde a apărut..., unde se dădea bunul de timp..., sau de la *Flacăra*, unde s-a scos din pagină..., unde s-au cerut încă patru fotografii cu Ceaușescu. N. Carandino venea cu vești despre soarta volumului *De la o zi la alta*, ce urma să apară la *Cartea Românească*. Se urmărea ceea ce se întâmpla, ce avea să se întâmple.

Europa liberă, cu un semiton mai jos, era iarăși un subiect de discuție cotidiană. Tot aici N. Carandino a adus copia dactilografiată a memoriilor sale din închisoare, pe care le-a oferit spre lectură prietenilor. A circulat ani de zile din mână în mână, sute de oameni le-au citit atunci.

Prin 1987-1988 cercul a început să se destrame. Leon Kalustian, din ce în ce mai diminuat fizic, petrecea lungi perioade de timp la Focșani, îngrijit de cele două devotate surori. Semne de oboseală dădea și N. Carandino. Nu mai avea aceeași vioiciune și forță fizică precum altădată, până când a început să nu mai poată păși patul.

În octombrie 1989, Leon Kalustian pleca la Focșani. Cu câteva zile înainte, doctorul Vasile Țuchel îl văzuse și își manifestase îngrijorarea. Îi prescrieseră câteva medicamente. În seara dinaintea plecării la Focșani am mers în strada Maria Rosetti, unde locuia Leon Kalustian. Sora lui, Satinica, făcea bagajele. I-am explicat, după recomandările doctorului Vasile Țuchel, cum trebuie să-i administreze medicamentele, pe care fratele ei neglijă să le ia.

Leon Kalustian mergea greu, târâia picioarele și începuse să vorbească păstos. Ne spunea că se va întoarce după zece zile. A încetat din viață la Focșani, în ziua de 15 ianuarie 1990. Pe ultimul lui drum s-au aflat Andrei Borceianu, Vartan Arachelian, Paul Lăzărescu, N. Arsene.

În primăvara aceluiași an, doctorul Vasile Țuchel mersese să-l vadă pe N. Carandino la locuința lui din strada Hristo Botev, de unde marele ziarist nu mai putea ieși. Stătea la pat. Pe când doctorul Țuchel se întorcea spre casă, la colțul străzii un spasm cerebral l-a doborât. A mai trăit puțin.

În câteva luni totul trecuse pe tărâmul amintirii. ■



N. Carandino pe terasa de la Athénée Palace (1979)

UNA DINTRE CELE MAI MIZERABILE BĂTRÂNETI

AIDA VRIONI

Publicăm – în continuarea celor apărute în nr. 4 și 5 – noi fragmente din jurnalul inedit al ziaristei și scriitoarei Aida Vrioni (1880-1954), din anii 1951-1953.

● Câteva luni de răgaz financiar din vânzarea mantoului ● Ce vom face pe urmă? ● Dezvăluiri după 46 ani de căsnicie ● Unde este comunismul lui Marx ● Seara a venit bomba: noua reformă monetară

1952

Miercuri 2-sâmbătă 5 ianuarie. Cei mari [autoritățile] se dezinteresează complet de mine și de starea în care mă aflu. Ce să fac? Să rog pe Dumnezeu să mor mai curând? Ca să aibă remușcări? Dar tot n-ar avea. Atunci la ce bun? Ar fi o răzbunare cu pierderea vieții, care ar fi și inutilă și stupidă. Să vedem până unde o să putem rezista.

Dacă ar citi cineva caietul acesta, n-ar putea să creadă că l-am scris fiind așa de grav bolnavă și că mă zbat atât de mult pentru a-mi asigura zi de zi traiul. Acum, mai avem vreo 2-3 luni de răgaz. Ni le-a oferit vânzarea mantoului meu de astrahan și a vulpii argintii. Lucrurile acestea care-mi îmbrăcaseră

corpul meu, care-mi înconjurase gâtul cu căldura lor blândă și mătăsoasă, au murit pentru mine. Altcineva, o străină care nu cunoaște valoarea materială și, mai ales, cea sentimentală a lucrurilor, le va purta de aci înainte, cu indiferență și cu înghimfare. Le va

îmbrăca și le va dezbrăca brutal și le va arunca prin toate colțurile camerei, când se va întoarce acasă.

Am plâns multe nopți după ele, așa cum am plâns după toate lucrurile de care am fost nevoită să mă despart. Acum ochii nu mai au lacrimi, numai sufletul mai plânge din când în când. Dar pe el nu-l vede nimeni, ca să se bucure sau să mă plângă. Și una și alta egal de umilitoare pentru mine.

Duminică, 6 ianuarie. Botezul Domnului. Boboteaza, cum, ne-am obișnuit s-o numim din moși-strămoși, noi, românii.

Era foarte multă lume azi la biserică. O mare de oameni și în biserică și în curtea bisericii, când a ieșit cu sfințirea apei. Am

auzit că la toate bisericile din Capitală au fost tot atât de mulți credincioși.

Credința nu este o modă, este o stare de suflet.

Luni, 7 ianuarie. Sf. Ioan. Aseară, o ființă, cea mai dragă mie, mi-a dezvăluit taina pe care atâția ani a ținut-o ascunsă în sufletul ei,



Pentru mine singurătatea este o condiție esențială, ca să mă pot pătrunde de frumusețe. De cele mai multe ori, oamenii îmi strică decorul. Îmi împiedică privirea și îmi enervează auzul cu banalități exasperante, prin care își traduc nereușit admirația.

Este o impietate să tulburi liniștea sfântă a frumuseții.

Și oare în mult întrebuintatul limbaj omenesc există vorbe care să exprime extazele sufletești?

(Revista scriitoarelor și scriitorilor români, nr. 2/1929)

taină care mi-a zguduit din temelii clădăria mincinoasă a vieții mele de până acum. Soțul meu, pe care credeam că avusesem timpul să-l cunosc timp de 46 de ani de conviețuire, într-un moment de totală delăsare sufletească, mi-a făcut o mărturisire care m-a înghețat.

Sedeam întinsă în pat, la locul meu obișnuit de când am căzut bolnavă, iar el pe scaun lângă sobă, în fața mea. Era foarte trist și abătut și, pe măsură ce vorbea, figura era o expresie impresionant-dramatică. Cam astea mi le-a spus, în esență, tovarășul meu de viață, cu care am împărțit viața clipă de clipă timp de 46 de ani, fără ca să-i cunosc țelul vieții lui sau, mai bine zis, visul lui de o viață.

De la vârsta de 17 ani, când a intrat la Banca Națională, a urmărit un singur scop: să muncească fără răgaz ca să-și agonisească atât cât să poată pleca într-o țară caldă, pe țărmul unei mări. Fusesse grav bolnav în copilărie, rămăsese și cu toracele în formă de carenă, în urma unei căzături de pe casă și era destul de slab și de puținel la trup. Cum doctorii lăsaseră să se înțeleagă că nu va avea o viață prea lungă, a început să muncească de la 17 ani ca să-și ajungă mai curând scopul: să se odihnească într-o țară caldă, pe țărmul unei mări. [Strânse oarecare bani dar, căsătorindu-se, „îndatoririle de familie l-au prins în păienjenșul lor“.]

Încă în anul 1944, un prieten al lui, mai puțin sentimental și mai curajos, l-a îndemnat să vândă tot și să plece. N-a făcut-o nici atunci, când încă nu era prea târziu. Era obosit, viața îi rosesese sănătatea și elanul și îi era greu să ia hotărâri care

cereau o completă detașare de toți și de toate. Se temea ca nu cumva eu să nu primesc să părăsesc țara asta, care mi-era atât de dragă, de care mă legau atâtea amintiri, să nu regret situația pe care mi-o creasem în lumea intelectuală de aici și să refuz de a mă despărți de copii.

Și atunci, obosit și aroape total indiferent, nu mi-a spus nimic și a rămas aici, să ducem împreună una dintre cele mai mizerabile bătrâneți, pe care n-o merită după 50 de ani de muncă continuă.

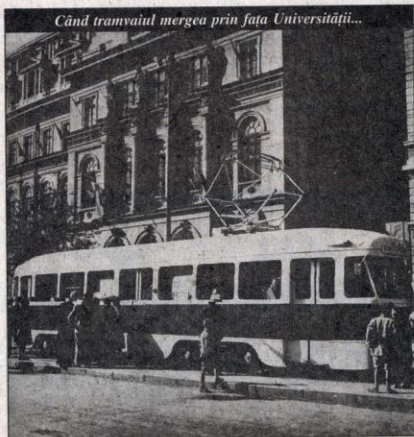
A venit stabilizarea, am pierdut tot, și noi și copiii, și acum trăim din lucrurile pe care le vindem, atât cât vom mai avea ce vinde. După asta, dezastrul, catastrofa. Și aceasta este răsplata unei întregi vieți de muncă, de cinste și de conștiințiozitate! Halal de așa dreptate socială!

Vineri, 18 ianuarie. Înainte de masă a venit Mitzi Berindey. Mi-a făcut mare plăcere. E extrem de simpatcă. Își câștigă viața ca violonistă în orchestra cinematografiei. Bravo ei! A înțeles că rostul vieții e munca.

Joi, 24 ianuarie. Mare neliștițe în lume, din cauza măsurilor luate de guvern. S-au închis toate magazinele, absolut toate.

Comunicatul spune că pentru facerea inventarului în vederea reducerii prețurilor. Lumea însă urlă că se face stabilizare. E atât de grea viața! Oare de ce mi-e așa de frică de moarte, când ea m-ar scăpa de osânda asta de viață?

Sâmbătă, 26 ianuarie. Atmosferă neliștițită la noi în casă și peste tot. Se zice că mâine se depreciază moneda. Bietul



meu mantou și biata mea vulpe, le-am vândut să le pierd și pe ele și banii. De ce vor fi vrând aceștia de la putere să ne facă să murim de foame? Dintr-un inexplicabil sadism, sau dintr-o cruzime care n-are nici un motiv?

Ce rău le-am făcut? Am trăit noi mai bine decât trăiesc ei azi? Hotărât, nu! Erau pe atunci lefurile pe care le primesc azi puternicii zilei? Nici vorbă de așa ceva! Și din puținul pe care-l aveam ajutam pe cei în nevoie, care se adresau nouă. Acum, ei nu că ne ajută, dar sărăcesc, pe toată lumea. Oare aceasta este comunismul pe care l-am visat eu? Comunismul lui Marx, lui André Gide, lui Romăin Rolland, lui Panait Istrati, Henry Barbusse și încă atâția oameni care vroiau să scape pe om de tirania omenească?

A fost frumos comunismul în teorie. În practică, este mizerie și istovire. Păcat! Toată viața am purtat un ideal în suflet și când am crezut că l-am ajuns, mi l-au zdrobit greșiiții interpreți! Teoria nu este practică.

Ziua de azi a fost o zi agitată. Toată lumea neliniștită în privința măsurilor financiare ce le va lua guvernul. Eu sunt surprinzător și inexplicabil de indiferent față de această chestiune.

Duminică, 27 ianuarie. Lumea tot amărâtă și neliniștită. Nu știe nimeni nimic. Adică toți știu că vor rămâne mai săraci decât sunt azi. Și sărăcia are mai multe grade. Copiii au ieșit în oraș. Mi-au spus că era foarte multă lume pe stradă, sperând că vor afla știri. Consternare generală. Seara a venit bomba: noua reformă monetară.

Primeii s-a zis stabilizare și a avut loc în august 1947. Atunci, a fost prima confiscare a tuturor averilor și aceasta este a doua confiscare a numerarului pe care au reușit să-l mai strângă unii locuitori ai acestei țări, din 1947 până astăzi.

Se face schimb de monedă. Pentru prima mie se dau 10 lei; pentru a doua și a treia câte 5 lei și de la a 4-a în sus se dau 2 lei și 50 [bani]! Adică pentru 100 000 lei se dau 375 lei. Și acest rapt public s-a făcut în baza unei legi elaborată ad-hoc.

O nefericită de femeie bolnavă, având un soț bolnav ca și mine, nu avem alt mijloc de trai decât pensia de 5 300 lei lunar, recompensă a 50 de ani de activitate pe tărâm cultural și literar.

Reforma se zice că e făcută pentru binele populației muncitoare și este adevărat, dar de s-ar menține prețurile stabilite acum. S-au redus lefurile și, în aceeași proporție, s-au redus mărfurile de primă necesitate. S-a împărțit fiecare leafă cu 20 și rezultatul însemnează leafa de azi.

Marți, 29 ianuarie. O zi întreagă a trebuit să facă Florin [fiul], Florica [nora] și tată cu coadă ca să schimbe banii, abia la ora 8 seara. S-ar putea scrie o istorie din cele auzite la cozi! Fiecare era panicat și toți fac socoteala. Se aude mereu întrebarea: „Asta cât face, dragă, pe banii noștri?” Ca și cumăștia noi n-ar fi ai noștri.

Același lucru s-a întâmplat și în '47, până ce s-au obișnuit oamenii cu cursul cel nou. Cei care vor mai trăi se vor obișnui și cu moneda asta nouă ce a cam oprit pe loc viața economică și artistică a țării. Săile de teatre și cinematografe sunt goale. Deocamdată, bani nu are absolut nimeni, afară de aceia care ar fi schimbat milioane. Și aceia bagă acum banii în alimente. Noi abia am realizat, toți la un loc, 43 de lei! De

n-ar mai veni să ne mai ceară plata impozitelor, telefonului (la care vom renunța) a apei și a luminii. Încasatorul luminii n-a venit de 2 luni! ■

„Orășelul Copiilor” în fața Ateneului Român



Selecție de
Ioan LĂCUSTĂ

FEDERATION AERONAUTIQUE INTERNATIONALE

ÖSTERREICH. AUTRICHE. Nr. 52

Die unterzeichnete von der Fédération Aéronautique Internationale für Österreich anerkannte Sportsmacht bescheinigt, daß

Hier **Aurel Vlaicu**

geb. in Sebeș, Bistritz am 16. August 1882, ist ein Pilot, der die F. A. I. verleiht, Bescheinigung, daß er ein Pilot ist.

Aviatistischer Pilot - Aviateur

Wien, am 22. J. 1911

ÖSTERREICHISCHER AERO CLUB

Präsident:

Stellvertreter:

A. Vlaicu

A. Vlaicu



Aurel Vlaicu

GENIUL VĂZDUHULUI



Brevet de pilot acordat de Federația Internațională Aeronautică - secția Austria (sus) și aparatul „A. Vlaicu nr. II” în 1911

Multi români au înscris în cartea istoriei aeronauticii contribuții remarcabile în realizarea visului milenar - zborul. În această strălucită galerie de inventatori și constructori, Aurel Vlaicu ocupă un loc aparte. De numele lui se leagă primele planoare și avioane de construcție românească. După mai bine de nouă decenii, documente noi încearcă a readuce în atenție viața și activitatea acestui pionier al aviației.

Dr. VALERIU AVRĂM

Aurel Vlaicu s-a născut la 6/19 noiembrie 1882 în satul Bîntîni, în județul Hunedoara, pe malul stîng al Mureșului. Primele clase primare sînt legate de satul natal, apoi de Colegiul reformat „Kun” din Orăștie. Susținut de fratele său Ion, s-a înscris în clasa a VII-a la liceu, în Sibiu. Aici îl va uimi pe profesorul său de fizică, construind o mașină cu aburi ce împinge un cărucior.

Mașina cu aburi de ... împins cărucioare

După terminarea studiilor liceale, Aurel pleacă, în 1902, la Budapesta pentru a se înscrie la Școala Politehnică. Preocupat de realizarea unui aparat de zbor, frecventează bibliotecile, descoperind astfel o lucrare vestită a epocii, *Zborul păsărilor*

ca bază a aviației, scrisă de germanul Otto Lilienthal.

Dar tânărul Vlaicu visa la cu totul altceva: visa să realizeze un aparat de zbor cu motor, la baza căruia să stea folosirea prafului de pușcă. Deși calculele matematice, verificate și de profesorul universitar Janos Odön, au fost bune, motorul nu era încă realizabil, întrucît se impunea folosirea unor oțeluri speciale neproduse încă în nici o fabrică sau laborator experimental.

Deoarece la Budapesta nu-și putea îndeplini visul, Vlaicu pleacă în 1903 la München și se înscrie la Școala Politehnică Regală Bavareză. Aici, la invitația profesorului universitar dr. Ebert, studentul aduce la facultate un model al aparatului conceput de el, machetă ce reușește să zboare, înconjurând amfiteatrul în aplauzele colegilor și ale profesorului său.

În pofida multor autori, care au susținut că inventatorul

român nu și-a terminat studiile universitare, aducem astăzi noi documente din care reiese clar că acesta a absolvit la 18 iulie 1908 Politehnica Bavareză, primind actul de studii nr. 4939, semnat de rectorul instituției, prof. univ. dr. H. Tiersch. La marea majoritate a celor 41 de cursuri și seminarii urmate de Vlaicu, românul obținuse calificativul „foarte bine”.

După satisfacerea serviciului militar, Vlaicu s-a angajat la uzinele Opel, unde a și patentat două invenții: un tip de membrană de gramofon și un carburator pentru automobile.

Aparat cu frînghii și tracțiune ... umană

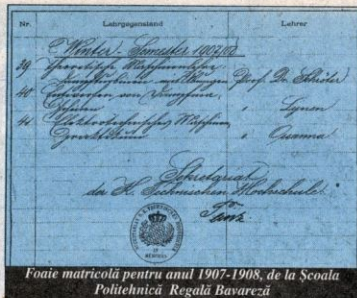
La sfîrșitul anului 1908, tânărul inginer mecanic se întoarce la Bîntîni decis să-și realizeze aparatul de zbor mult

visat, de astă dată în mărime naturală. Vlaicu avea nevoie de mulți bani și tatăl său a înțeles să-i fie de ajutor, ipotecând și restul de pământ pe care-l mai avea pentru 300 de coroane. Aurel se hotărâște să facă și o serie de demonstrații cu modelul zburător la Orăștie: „Mașina minunată i-a uimit pe toți – nota fostul coleg de școală, avocatul Romulus Boca. Urcă, făcea viraje, pica, apoi redresându-se, plana fin, până când roțile i atingeau ușor pavajul străzii, pentru ca, după un scurt rulaj, să se oprească cuminte, odată cu încetarea învârtirii elicelor.”

Ajutat de fratele Ion, Aurel a terminat construcția planorului în primăvara lui 1909. Primele încercări au fost efectuate pe pășunea din marginea satului, spre Deva, în apropiere de dealul Pemului.

Experimentul era destul de ciudat. Pe terenul de încercare, Vlaicu a legat o frânghie de extremitățile aripilor și altele două din partea din față a aparatului de zbor.

Doi prieteni din copilărie, Alexandru Moruș și Vasile Murg, au fost repartizați la frânghiile laterale, asigurând neridicarea bruscă a aparatului. Alți opt tineri smuceau de frânghiile legate de planor, fugind cu el pentru a-i imprima viteza necesară. Experiențele au reușit mai ales în condiții de vânt din spate, planorul ridicându-se la 10-15 m înălțime. Asigurându-i stabilitatea, Vlaicu a urcat-o la bord și pe sora lui mai mică, Valeria, ce a devenit astfel primul copil din fume care a efectuat un zbor planat.



Foarte matricolă pentru anul 1907-1908, de la Școala Politehnică Regală Băvareză

După terminarea modificărilor, tânărul inginer și-a chemat din nou prietenii, care au venit de astă dată și cu trei cai. Cu Vlaicu în locul pifotului și caii în galop, planorul s-a ridicat la câțiva metri de sol, apoi, dându-se drumul la frânghii, s-a ridicat rapid, plutind mai multe minute. Aterizarea însă a fost bruscă, una dintre roți deteriorându-se și însuși Vlaicu rănindu-se ușor la un picior. Era luna iunie a anului 1909. Apoi, zborurile cu planorul la Bințiți au devenit atracția locului. În scrisoarea din 11/24 iulie 1909, adresată prietenului său George Peștean, Aurel relatează: „Or zburat toți feciorii cu ea [...] Ieri, fiind iar un vânt bun, am adus cu un căruț mașina la Orăștie, abia încăpea pe drum, că aripile sunt de 7 m late.

Am zburat de șapte ori fain. A fost și un fotograf și mi-a luat mașina din zbor. Acuși capeți chip. "Noul Icar învățase să zboare..."

Un aeroplan pentru armata română

La sfatul poetului Octavian Goga, inginerul Vlaicu a venit la București pentru a obține sprijinul autorităților române în vederea realizării unui aparat de zbor. Guvernul consimte să-i aprobe banii necesari, constituind chiar și o comisie formată din personalități marcante ale vremii: ing. Al. Cottescu, directorul general al căilor ferate, și colonelul D. Iliescu, din partea Ministerului de Război. Mai trebuiau făcute doar experiențele cu machetele zburătoare. Acestea au loc în zilele de 3/16 și 7/20 octombrie 1909 în parcul Filaret, fiind „admirabile reușite”, aplaudate de toată lumea.

Într-o altă scrisoare, din 5 noiembrie același an, Vlaicu nota: „Am fost cu Goga la București, aeroplanul a plăcut la toți. Statul mi-a dat ajutoriu ca să-l construiesc în Arsenalul Armatei [...] Cred că în două

luni dau gata două aeroplan, apoi în primăvară zburăm mai fain ca Blériot.”

Astfel Vlaicu devine angajat al Arsenalului Armatei, cu o leață de 300 de lei lunar și o subvenție de la Ministerul Lucrărilor Publice de încă 300. Cu tot sprijinul primului ministru Ion I.C. Brătianu, tânărul inginer a fost primit cu ostilitate de direc-



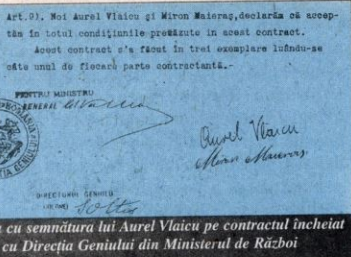
13 septembrie 1913, la Bănești

torul stabilimentului militar. Dar pasiunea face ca în primăvara lui 1910 construcția aparatului să fie terminată. Mai trebuie să sosească din Franța doar motorul.

Fericit, la sfârșitul lunii mai 1910, inginerul le scria părinților: „...Motorul a venit în săptămâna aceasta și l-am așezat

în aeroplan și se învârteste de minune. Aeroplanul e foarte frumos, dar acum să vedem. Poimăine încep a zbura cu el, mă duc la Cotroceni, lângă București, și încep cercetările [...] Cu miniștrii nu stau tocmă bine, că sunt mulți care nu cred că o să zbor, dar mie nu-mi pasă, am să le arăt ce pot.”

În ziua de duminică 30 mai/12 iunie 1910, Vlaicu a rulat pentru prima dată cu aeroplanul pe terenul de zbor de la Cotroceni, iar peste patru zile s-a hotărât să execute primul zbor. Era o problemă delicată, întrucât inventatorul nu cunoștea tehnica pilotajului și nici nu avea cine să-l învețe. La ora 18, mulțimea de curioși și oficialitățile militare și civile așteptau cu nerăbdare evenimentul. Însuși prințul Carol asista la eveniment: „Astăzi pentru întâia dată, trebuie încercată această pasăre (construită) din bețe și pânză. Suntem câțiva cunoscuți în jurul lui Vlaicu. Ne apropiem și privim cu mirare spre jucăria atât de șubredă. Mai ales enormele elici deșteaptă mirarea noastră.” Zborul reușește și acest „om modest, dar foarte convins de superioritatea invenției sale” (după cum îl ca-



racteriza Carol) devine eroul mulțimii. Dar și una dintre șansele armatei...

De la război la mitinguri aviatice

La sfârșitul lunii septembrie 1910, Ministerul de Război a organizat manevre militare în sudul țării, aviația fiind invitată să participe la reușita lor. Mai întâi, avocatul Mihail Cerchez, principalul acționar al Complexului aeronautic de la Chitila, primește invitația, dar pune prea multe condiții, astfel încât Ministerul se va adresa ing. Vlaicu care e imediat de acord.

Pe o vreme mohorâtă și un vânt puternic, prima misiune de zbor a avionului „Vlaicu nr. I – model 1910” este o reușită. Ea constă în predarea unui

ordin Comanda-mentului de la Piatra Olt. Vlaicu l-a înmănat principelui Ferdinand, moștenitorul tronului, sub ochii premierului. România devenea astfel a doua țară din lume, după Franța, ce folosea avionul în cadrul manevrelor militare. Recom-pensa ministrului

de Război, generalul Gr. Crăiniceanu, este aprobată de Consiliul de Miniștri (ședința din 23 septembrie/6 octombrie 1910, Raportul nr. 6299/1910), iar Vlaicu devine mai bogat cu 50 000 de lei. Minunata mașină, sub denumirea de „mașină de zburat cu un corp în formă de săgeată” primește brevetul de invenție nr. 1615 în dosarul 2258/1910, eliberat de Ministerul Industriei și Comerțului.

Se impunea construirea unui nou aparat, dar Ministerul de Război refuză să asigure cheltuielile. Sar în ajutor ministrul Spiru Haret și directorul Școlii Superioare de Arte și Meserii, inginerul Panătescu și aparatul prinde aripi. Pentru dotarea lui cu un motor franțuzesc de tip „Gnome”, de 50 CP, Vlaicu se deplasează la Paris, unde-l întâlnește și pe Traian Vuia. „Vlaicu nr. II” se născuse.

Mitingurile aviatice, reprezentările încep să entuziasmeze orașele. Blajul, pe 16/29 august 1911, Iașul, pe 30 septembrie/1 octombrie, Bucureștiul și Ploieștiul, pe 26 martie / 8 aprilie 1912 sau Brăila îl ovăționează. Vlaicu, îi scrie fratelui său Ion: „Iarăși îi bat



Aeroplanul „Aurel Vlaicu nr. II” la manevrele militare din toamna anului 1911

pe toți la zburat, că ceilalți nu știu ca mine să zboare...”

Nedreptatea de la Aspern

Evenimentul aeronautic al anului 1912 l-a constituit concursul de la Aspern – Viena, desfășurat între 23-30 iunie. Tot la sfatul lui Goga, Vlaicu pornește spre capitala imperială, executând în drum și câteva zboruri demonstrative la Cernăuți și Lemberg. „Vlaicu nr. II” devine una dintre atracțiile expoziției organizate în rotunda palatului Prater. În zilele de 19 și 20 iunie, aparatul inaugurează aerodromul de la Aspern, zburând în premieră.

Favoritul concursului era francezul Roland Garros (*Magazin istoric*, nr. 6/1990), ajuns celebru datorită raidurilor efectuate deasupra Europei de Vest. Alături de el alți 42 de concurenți de diverse naționalități: germani, italieni, francezi, austrieci, dar și un belgian, un rus și un persan. Și, bineînțeles, Aurel Vlaicu, românul nostru...

Prima probă, din 27 iunie, de viraj în jurul unui pilon înalt, ne aduce un loc doi, dar cu clasare în fața lui Garros. Două zile mai târziu, o mare nedreptate: Vlaicu iese primul la proba de aterizare la punct fix, dar juriul îl vede pe locul secund, în urma celebrului francez. Urmează un loc unu, pe 30 iunie, la aruncarea proiectilului în centrul unui cerc și proba

„L-am văzut adesea (pe Vlaicu) în acea vreme. De câte ori, în zărea pătată parcă de sângele unui uriaș, am văzut pasărea măiastră străbătând văzduhul. Părea de departe o albină uriașă și zumzetul motorului întărea și mai mult această iluzie... Acolo sus, sorbind aerul curat, departe de răutatea lumii, devenea alt om, jos pe pământ părea fricos și un încăpățânat; sus, în văzduh devenea un viteaz și un geniu...”

Prințul Carol de HOHENZOLLERN-SIGMARINGEN

finală, de mare risc, de realizare a unui viraj foarte strâns. Un nou loc doi, dar și de astă dată înaintea lui Garros. Inginerul român și mașina sa zburătoare se impuseseră.

În vara lui 1913, în timpul celui de al doilea război balcanic, Vlaicu încheie un contract cu forurile superioare ale armatei române. Documentul cu nr. 4573 din 9/22 iulie 1913 îl transformă pe Vlaicu în căpitan fără gradatie, funcționar civil în slujba Ministerului de Război.

Ultimul zbor

Și-a propus realizarea unui alt aparat, cu două locuri și

motor mai puternic de 80 CP. Pentru achiziționarea unora dintre piese, Vlaicu se va deplasa la Londra, unde „am făcut târgu cu fabrica (Marconi) ca să-mi cumpere aeroplanul, dar numai după ce e gata” (după cum le scrie părinților și fratelui său).

Din nefericire, nu va mai termina

niciodată noua mașinărie. Invitat să participe la serbările organizate de Asociația culturală ASTRA, la Orăștie, Vlaicu decolează cu aparatul nr. II de la Cotroceni în ziua de 31 august/13 septembrie 1913. A trecut de Câmpina și a început să urce pentru a depăși munții. Dar acolo, în aer, s-a întâmplat ceva ce l-a făcut să vireze brusc și să se întoarcă din drum, încercând să aterizeze de urgență în apropierea satului Bănești. Motorul s-a oprit și avionul lipsit de viteză și de înălțime, s-a prăbușit de la 20 m, îngropând sub resturile sale trupul lui Vlaicu. Cauza nu se știe nici astăzi. Numai macheta avionului

aminteste trecătorului contemporan drama consumată în apropierea localității prahovene.

Aparatul „A. Vlaicu nr. III” a fost terminat de prietenii săi și a fost încercat în zbor de pilotul Petre Macavei în anul 1915.

Data de 17 iunie 1910, momentul ridicării aeroplanului „Vlaicu nr. I”, a devenit sărbătoarea aviației naționale. ■



Al doilea din carlingă, Aurel Vlaicu. La comanda aeroplanului militar, sublocotenentul Gheorghe Lupescu (fotografiile fac parte din colecția autorului)

ARMAMENT ALB ȘI DE FOC LA MUZEUL MILITAR NAȚIONAL

IOAN SCAFESȚ

La jumătatea acestei luni, Muzeul Militar Național își va redeschide expoziția permanentă de armament alb și de foc, amenajată în Pavilionul Colecțiilor. Ea va etala, într-o nouă concepție muzeografică, piese din dotarea principalelor armate ale lumii (austriacă, franceză, britanică, prusiană, rusă, austro-ungară, otomană, italiană, sârbă, americană, ungără, sovietică etc.), între a doua jumătate a sec. XVIII și sfârșitul sec. XX.

Armamentul oștirilor din Muntenia și Moldova, începând cu anul 1830, și apoi al armatei române, până în anul 1995, ocupă un loc aparte. Colecția de armament alb și de foc fiind deosebit de bogată, de fapt cea mai numeroasă din țară, s-a impus o triere tematică riguroasă, pregătirea expoziției durând aproape trei ani.

Primele piese de armament românesc s-au păstrat încă din vremea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, la Arsenalul oștirii aflat pe Dealul Spirii. Ulterior, colecția s-a îmbogățit prin donații ale unor persoane sau instituții din țară și din străinătate, achiziții efectuate de Ministerul de Război, și, nu în ultimul rând, prin preluarea celor mai semnificative trofee ale armatei române în timpul Războiului de independență

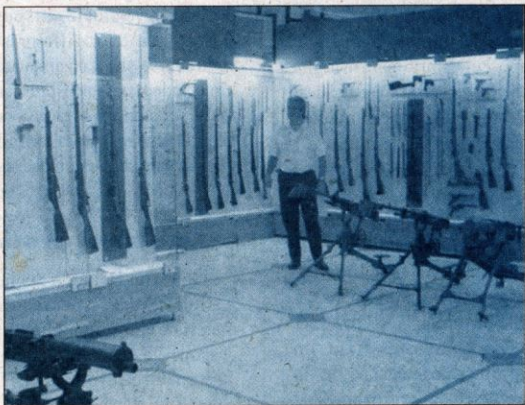
(1877-1878), în cel de-al doilea război balcanic (1913) și în cele două războaie mondiale. În acest fel colecția de arme albe și de foc a Muzeului Militar Național a ajuns să numere peste 11 000 piese.

Sunt expuse principalele produse ale industriei române de armament, între care pistolul-mitralieră „Oriță”, pușca-mitralieră „Z.B.-Cugir”, versiunile românești ale pistolului-mitralieră „P.P.S.”, carabinei semiautomate „S.K.S.”, carabinei „Mosin-Nagant” md. 1944, puștii de asalt „A.K. 47” și a puștii semiautomate cu lunetă „Dragunov” etc.

Pe lângă armamentul folosit de armata română, cei interesați vor putea admira exemplare – multe dintre ele rarități, pe care multe muzee din lume și le-ar dori în vitrinele lor –, ale unor arme renumite: puștile de infanterie „Brown-Bess”, „Dreyse”, „Chassepot”, „Gras”, „Spencer”, „Mannlicher”, „Mauser”, „Lee-Enfield”, „Mosin-Nagant”, „Carcano”, „Winchester”; puștile de asalt și pistoale-

mitralieră „A.K. 47”, „Armălite-15”, „Uz”, „Skorpion”, ș.a.m.d., de diferite modele.

Sperăm ca cele prezentate mai sus să constituie un argument pentru aceia dintre cititorii revistei interesați de istoria armamentului. ■



Misterele Antichității

„Unele dintre marile civilizații ale Orientului Apropiat și Egiptului n-au apărut în orizontul cercetării moderne decât după descifrarea textelor scrise. Din această clipă, ele sunt scăldate de lumina limpede a istoriei. Imaginile și textele se explică unele pe altele...” – observa cercetătorul german Friedrich Matz. Lucrurile se clarifică deci; dar, uneori lipsa unei interpretări acceptate de majoritatea specialiștilor poate crea probleme: false piste de investigare și chiar alte realități, aparente. Manipularea reprezintă o permanență a demersului istoriografic. Imaginea pe



care o are publicul despre diverse momente ale istoriei universale, cu atât mai mult despre istoria cea mai îndepărtată, nu este, de multe ori, decât o deformare, o contrarealitate.

O situație asemănătoare se poate observa în ceea ce privește una dintre cele mai enigmatice descoperiri ale arheologiei universale – așa-numitul disc de la Phaistos. O teorie recentă îl readuce în prim-plan, încercând să dovedească faptul că primii greci nu au fost de origine miceniană, ipoteză acceptată de marea majoritate a specialiștilor, ci...proto-ionieni.

DISCUL DE LA PHAISTOS

ION PĂTRAȘCU

La 3 august 1908, arheologul italian Luigi Pernier descoperea la Phaistos, cetate situată în sudul insulei Creta, un disc de ceramică acoperit de numeroase semne hieroglifice necunoscute, imprimate în argilă înainte de arderea propriu-zisă. Ce este acest disc și mai ales ce reprezintă semnele? Răspunsul pare astăzi greu de descifrat.

Unii istorici afirmă că ar fi de origine cretană, alții – străină. Sensul de scriere a inscripției trezește și el controverse: din centru sau, dimpotrivă, din exterior. Cât privește data la care a fost scrisă, opiniile variază între exact anul 1700 î.Chr. și imposibilitatea stabilirii ei.

Dar ce face atât de important un „insignifiant”, la prima vedere, disc de lut ars cu un diametru de 16 cm și grosime de 2

cm? El are imprimate mai multe grupuri de semne hieroglifice, în total 241, despărțite prin linii verticale, dispuse în registre. Descifrarea hieroglifelor a născut aprige controverse și a consumat multe energii. O lume îndepărtată, despre care se emisese ră multe speculații, încerca să comunice, parcă, cu prezentul. Lumea primilor locuitori ai Greciei sau, cum o numesc specialiștii, lumea linearului B...

În dialect proto-ionian

Grație lui Heinrich Schliemann și lui Sir Arthur Evans, spectaculoasele creații materiale ale mileniului II î.Chr. fuseseră descoperite de mult. Sfârșitul secolului XIX și începutul celui următor își făcuseră datoria, chiar și în etapa considerată „preștiințifică”

a arheologiei. Troia, Micene, palatul de la Cnossos, palatul lui Nestor de la Pylos fascinau deja privirile curioase ale contemporanilor. Rămânea însă misterul scrierilor.

Avea să cadă și el odată cu descoperirea a doi cercetători entuziaști, Michael Ventris și John Chadwick, care, în anii '50, au pornit de la ideea asemănării între un cod militar secret și o scriere necunoscută. Necunoscută doar la prima vedere, căci Ventris și-a pus întrebarea – esențială de acum înainte – dacă nu cumva era vorba despre o limbă la bază ...greacă. Și astfel, încetul cu încetul, linearul B a început să-și ridice vălul și să devină descifrabil. Aheii poemelor homerice se părea că prind viață, reluându-și poziția atât de mult discutată de înaintași ai civilizației miceniene.

Dar discul de la Phaistos rămânea încă necunoscut. Fiecare specialist și-a încercat „dexteritatea”, oferindu-se până în prezent nu mai puțin de 30 de interpretări, total diferite. S-a încercat traducerea, pornindu-se de la comparații cu numeroase limbi accesibile astăzi: greaca, hitita, egipteană, latina, basca sau limbile germanice – rezultatele fiind uneori fanteziste.

La sfârșitul anilor '60, francezul Jean Fauconnau, matematician și lingvist, pasionat de antichitățile greco-romane, reia cercetarea, supunând discul unui studiu statistic minuțios și unor complicate calcule probabilistice. Câțiva ani mai târziu, în 1975, el ajunge la o descifrare completă și plauzibilă, publicată imediat.

Textul imprimat pe discul de la Phaistos reprezintă un panegiric al unui rege numit Arion și ar fi fost scris în jurul datei de 1800 î.Chr., de către grecii ce vorbeau un dialect proto-ionian. Aceștia, stabiliți într-o insulă din arhipelagul Cicladelor, situată la nord-est de Creta, apar ca

moștenitorii târzii ai civilizației Syros, din bronzul timpuriu, ce atinsese maxima ei înflorire în arhipelag spre 2500 î.Chr.

Dar, dacă admitem rezultatele cercetării întreprinse de Fauconnau, regulile stabilite odată cu descifrarea linearului B nu mai pot fi aplicate. Căci, clar, nu micenienii sunt primele populații grecești stabilite în spațiul egeean. Cu multe secole înainte, au existat alte populații, tot grecești, dar care vorbeau un dialect ...proto-ionian.

Deci lucrurile se complică din nou.

Până acum micenologii au considerat pure legende scrierile autorilor antici care susțineau că ionienii – și nu aheenii! – au fost primii greci, neglijându-se în acest sens toate anomaliile lingvistice – destul de numeroase – din textele miceniene descifrate. Să dăm doar un exemplu, preluat din descifrarea tăblițelor provenind din palatul de la Pylos, în care apar liste de mărfuri și bunuri, în dreptul cărora se găsește numele furnizorului sau beneficiarului. Câteva dintre aceste inventare se referă la tranzacții în care apare un personaj numit „pa-da-ye-u”. Unii specialiști îl consideră fie preot, fie un organizator de banchete („pandasia” = banchet). Dar ei nu au observat că unele inventare au fost reluate pe tăblițele ce rezumă tranzacțiile efectuate, unde cuvântul vechi a fost corectat și rescris, după normele ortografiei miceniene, ca – „pa-de-we-u”. Și nu există nici o îndoială că acestea au fost scrise de aceeași persoană.

În 1963, cercetătorul Louis Deroy afirmă că personajul misterios este un ...marinar. De fapt, nu un simplu marinar, ci însuși proprietarul navei care transporta mărfurile înscrise pe tăblițe. Presupunerea se înmulțesc, iar înțelesul inițial devine din ce în ce mai neclar.



Idol feminin
de marmură
(2000 î.Chr.)

Alte asemenea anomalii lingvistice ce vizează translația textelor miceniene abundă pe parcursul investigațiilor. Coroborate cu descifrarea discului de la Phaistos, acestea ne îndreptătesc să considerăm că primii greci veniți în spațiul egeean, în jurul anului 2500 î.Chr., au fost proto-ionienii.

Faraonii împrumutători ai Egiptului

Porniți de la gurile Dunării, proto-ionienii s-au stabilit în arhipelagul Cicladelor și în câteva zone de pe coasta Greciei continentale. Între anii 2400-2100 î.Chr., aceste populații au dezvoltat acolo o civilizație strălucitoare. Discul de la Phaistos nu reprezintă astfel decât unul dintre urmașii cunoscutei civilizații Syros, ce înflorise în insulele zonei (Syros, Naxos, Keros și Amargos), fiind cunoscută mai ales datorită remarcabilelor statuete de marmură albă, extrem de abstractizate, reprezentând personaje antropomorfe cu trunchiul plat, cu capul oval și membrele aproape cilindrice, purtând vagi indicații de apartenență sexuală.

O altă civilizație prinde contur, strălucește și apoi dispare în neantul istoriei. Motivele efective ale dispariției civilizației proto-ioniene, spre mijlocul secolului XVII î.Chr., sunt încă puțin cunoscute. Este clar doar că ea a fost urmată, de la mijlocul secolului XV î.Chr., de mai cunoscuta civilizație miceniană. Aceasta, în pofida rupturii produse la schimburi de „ștafetă”, a preluat de la înaintașa sa o bună parte din moștenirea culturală. Cronologic și urmând firul neiertător al istoriei, și civilizația



Tabletă în linear A



Tabletă în linear B

miceniană se va stinge în jurul datei de 1200 î.Chr., după unii cercetători ca urmare a unei noi invazii a popoarelor „venite din nord”, iar după alții – din cauza unui cataclism natural.

Cert este însă că proto-ionienii au fost înainte de toate marinari. Nu au ezitat, începând cu 2300 î. Chr., să se aventureze pe mare, folosindu-se pentru ghidaj, ca buni astronomi, doar de stele și soare. Prima lor etapă, plecând din zona Cicladelor, a reprezentat-o insula Creta. Urmează ținutul misterios al Egiptului și alte zone de pe coasta Asiei Mici.

Din aceste călătorii pe termen lung, rezultă firesc că descifrarea scrisului de pe faimosul disc de la Phaistos nu trebuie să se limiteze la zona Greciei. Teoria „proto-ioniană” deschide perspective mult mai largi, ce vizează și alte popoare ale Antichității: troieni, filistini, carieni etc., și vorbește despre relațiile stabilite între greci și alte neamuri străvechi, cum ar fi egiptenii, cretanii, popoarele semite și cele „barbare”. Ea pune în lumină fondul istoric, ascuns în spatele legendelor, al miturilor ce scurt-circuitează „realitatea” antică.

Noua teorie naște alte și alte

întrebări: de ce purtau troienii nume duble și venerau zei de certă proveniență grecească?...

De ce anumiți faraoni ai Egiptului, din dinastia a VI-a, ca și cei care au construit piramidele, aveau nume grecești alături de cele egiptene?

Prin prisma noilor ipoteze științifice răspunsul devine ușor. Proto-ionienii pot „rezolva” multe și pot oferi, la rândul lor, multe necunoscute... Căci istoria este un continuu șantier. ■



Mihail

NUNȚI DOMNEȘTI CU CÂNTEC



Smaranda



Gheorghe

La jumătatea secolului XIX, două nunți domnești au tulburat societatea românească. Una, Mihail Sturdza cu Smaranda Vogoridi reprezintă triumful ambiției asupra dragostei, cealaltă, Gheorghe Bibescu cu Maria Văcărescu victoria dragostei asupra viitorului politic și legilor familiei.



Maria

ANTON CARAGEA

În primăvara anului 1834, după șase ani de ocupație rusească, instituită la 25 aprilie/7 mai 1828, în urma războiului ruso-turc, o veste s-a răspândit ca fulgerul: „Se retrag rușii!...”

Sultanul Mahmud II (1808-1839), inițiator al unor reforme liberale, și țarul Rusiei, Nicolae I (1825-1855), semnasera deja la începutul anului convenția de la Petersburg, ce cuprindea principiul reinstalării domnilor pământeni și restabilirea suzeranității Porții asupra principatelor.

În aprilie, în târgul Ieșilor, în mijlocul unei înflăcărare petre-

ceri de adio, guvernatorul principatelor, Pavel Dmitrievici Kiseleff, a anunțat și numele viitorilor domni: Alexandru D. Ghica în Țara Românească și Mihail Sturdza în Moldova.

Cele două Smarande

Ultima numire nu era deloc o surpriză: membru al guvernului Moldovei sub ocupația rusească, cooptat în Comisia de redactare a Regulamentelor Organice și în delegația ce a mers la Petersburg, alături de Gh. Asachi, pentru obținerea aprobării finale pentru docu-

ment – Mihail Sturdza era fără îndoială omul rușilor.

Anul se deschidea promițător pentru el. Domnia, visul oricui în acele vremuri (și nu numai!), dar și ...dragostea păreau că prind contur. Căci, după prevederile Regulamentului Organic, urma a fi ales domn pe viață, pe de o parte, iar pe de alta, dragostea i se înfățișa sub prea frumosul chip al Smarandei Baș.

Înainte de a pleca spre Constantinopol pentru investire, Mihail îi jura alesei inimii dragoste eternă. Smaranda trebuia să se pregătească să devină doamna țării.

Călătoria spre reședința sultanilor a celor doi candidați la domnie – Mihail Sturdza și Al. D. Ghica – s-a desfășurat, ne povestește cronicarul Manolachi Drăghici, „cu toată înlesnirea și cinstea”. Ajuns la Constantinopol, Sturdza a fost cazat în palatul lui Ștefan Văgari (fostul caimacam al Moldovei, între 1821 și 1822). Ședere plăcută, la prima vedere. Dar lucrurile încep să se complice când Văgari, gazdă „perfectă”, își cere recompensa: sau Sturdza se va căsători cu fiica sa sau se poate reîntoarce, liber, dar și fără... tron, pe plaiurile moldovene. Dorința grecoteiului părea foarte grea în ochii candidatului ce-și lăsase inima în țară. Mai ales că, după cum își amintește și consulul prusac Kuch – fiica lui Văgari – tot Smaranda – văduvă, „fără zestre, fără cultură și cu aspect general discutabil” – nu întrunea calitățile candidației perfecte.

O „boală” năpraznică lovi inima ambițiosului Mihail Sturdza. Suferința acestuia reiese și din scrisoarea către Pavel Kiseleff – „eu mă găseam într-o poziție foarte stânjenitoare”, trebuind „să contactez” o astfel de „alianță” matrimonială. O lună întreagă s-a chinuit bietul om, măcinat între demonul ambiției și îngerul iubirii.

Spre a face alegerea și mai grea, „atenț!” Văgari a venit și cu noi pretenții: 900 000 de galbeni – suma trebuincioasă pentru cumpărarea tronului – și 120 000 de galbeni ca dotă pentru fata sa, la care se adăuga și garantarea imunității mănăstirilor închinat.

Închis între zidurile palatului, devenit adevărată închisoare, fără nici un contact cu exteriorul, Mihail Sturdza a capitulat pe 22 mai 1834, vânzându-și iubirea, dar „obținând tronul patriei noastre Moldova și aranjând căsătoria noastră cu mult iubita Smaranda... căreia îi dam suma de 120 000 de galbeni cu dobânzile legale... donație care va garanta fericirea noastră”. Actul matrimonial pare extrem de clar.

Plata fiind făcută, căsătoria oficial încheiată, venii și rândul grecului să-și țină jurămintele. Așa că au urmat „ceremonii și oștepe la cei mai de seamă miniștrii și corpul diplomatic”. Apoi, după mersul firesc, „audiența la sultan. Acesta, tot Manolachi Drăghici povestește, l-a primit în „salon aurit, în costum aurit”, ulterior, „a fost decorat de vizir”.

După o lună de...miere, petrecută în peisajul idilic de pe malul Bosforului, cei doi proaspăt însurații au plecat spre mult râvnita Moldovă. Aici au fost primiți cu o festivitate uriașă: trei arcuri de triumf, ceremonie religioasă de proporții. De departe, „veghea” și socrul Văgari la fericirea cuplului domnesc...

Paradoxal, viața în doi, începută sub aceste auspicii, nu va reprezenta chiar un eșec pentru Mihail Sturdza și această a doua Smaranda a sa. Căci noua soție îi va fi credincioasă în tot timpul celor 15 ani cât a durat căsnicia. Ea își va lega numele și de multe acte de caritate – în principal ca ocrotitoare a școlilor de fete din Moldova. Va fi

alături de soțul ei și în exilul de la Paris și Baden-Baden, îl va ajuta, cu ochi critic și autoritar feminin, la gospodărirea considerabilei averi, îi va reaprinde visul de mărire la reîntoarcerea sa din 1858-1859, când aspira din nou la „funcția” domnească și îi va închide ochii, la Paris, pe 8 mai 1884, când Sturdza a părăsit pentru totdeauna lumea aceasta.

Dragoste, recunoștință, înțelegere?... Oricum, „semper fidelis”.

Puterea pasiunii

Câțiva ani mai târziu, peste hotare, în Muntenia vecină, se țin pentru prima oară alegeri de domn. Era anul 1842 și conform prevederilor Regulamentului Organic se întrunea Adunarea Obștească Extraordinară pentru a-l alege pe „hospodarul țării”. Candidați: nu mai puțin de 37. Dar, cu cele mai mari șanse era cotelat Gheorghe Bibescu, favoritul Rusiei, doctor în drept la Paris, cel mai bogat om din țară prin contractarea căsătoriei cu Zoe Basarab Brâncoveanu.

Noul an 1843 începe foarte bine pentru Bibescu. Rezultatele alegerilor îi umplu sufletul de bucurie. Pe 2 ianuarie 1843 străzile răsună de urale: „Trăiască Măria Sa Vodă Bibescu”...

Dar, fericirea noului domn nu putea fi totală. Soția sa, Zoe, suferea de o puternică depresie de peste 13 ani, nelăsând loc nici unei speranțe de îndreptare. Așa că, cu sufletul plin de „măhnire”, noul vodă se va orienta spre o altă...

iubire: Maria Văcărescu, căsătorită Ghica. Femeie de o mare frumusețe, Maria avea și dorința de mărire. Dar și un caracter foarte puternic, după cum o arată și o povestire ce circula în acele vremuri pe la curte, conform căreia, în momentul în care Maria și-a atins visul și a devenit consoarta domnului, le-a aruncat tuturor celor ce o ocoliseră în fața pantofului, strigându-le în față: „Lui să vă închinați!“...

Înnebunit de pasiune, Bibescu nu mai ține cont de nimic. Își trimite soția legitimă la „tratament“ în îndepărtata Viena, în același timp demarând și acțiunile necesare pentru obținerea divorțului. Orice nemulțumiri din partea familiei nu mai sunt ascultate. Era voința domnească și trebuia îndeplinită.

În aceeași idee, îi cere și Mariei să divorțeze de soțul ce le stătea în cale, aceasta neprecupețind nici o clipă pentru a aduce dorința iubitului la grabnică îndeplinire.

În acele vremuri însă divorțul civil era insuficient, trebuind și aprobarea mitropolitului. În scaun, se afla atunci Neofit (1840-1849), iar acesta a fost de neclintit pentru ambele divorțuri. Sfatul bisericesc era ca vodă să-și ocrotească soția bolnavă, după cum ne învață Sfânta Scriptură, iar Maria să-și țină „casa“ cu soțul ei. Căci ce a „unit Dumnezeu, omul să nu despartă“. Păcătos ca oricare muritor în fața divinității, Neofit nu dorea să-și încarce conștiința cu o nouă greșală: „Lui Dumnezeu – mărturiseste el – nu i-ar plăcea să las să fie agravată starea soției prințului Bibescu.“ Hotărâ-

rea este luată: la 4 decembrie 1844 se respinge divorțul.

Bibescu nu se lasă înfrânt și promulgă o nouă lege, prin care se numea tutore legal al averii soției sale. Dar Adunarea obștească se opune. Vodă merge înainte și o dizolvă – act ce îl va compromite definitiv în ochii viitorilor revoluționari de la 1848. Cum justiția se arată mai docilă, el preluă totuși averea soției sale, punând-o sub sechestru judiciar, și trimise mesageri încărcăți de aur la Poartă, unde reuși să îl convingă pe Patriarhul Constantinopolului să accepte divorțul său religios, dar și pe cel al Mariei Ghica. Cu jurămintele false a trei boieri – E. Florescu, V. Cornescu și I. Slătineanu – și cu sumele înaintate cu larghețe – divorțul era anunțat.

(Continuare în p. 86)



Nuntă în Țara Românească (gravură de epocă)



Chipuri uitate ale istoriei

În anul 1801 s-a născut cel ce avea să pună bazele valsului și să descopere măsura de trei pătrimi: Joseph Lanner, compozitor, dirijor și violonist talentat. Ironia soartei a făcut însă ca peste ani nu el să culeagă laurii, ci fiul prietenului și, mai târziu, al rivalului său, Johann Strauss fiul. Joseph Lanner este autorul a peste 250 de lucrări, din care azi, pe nedrept, sunt cunoscute numai vreo 25. De aceea, la împlinirea a 200 de ani de la naștere, Viena a hotărât omagierea sa, declarând anul 2001 „An Lanner“.

GENIUL MUZICAL AL VIENEI

MIHAI DRAGANOVICI

S-a născut pe 12 aprilie 1801 lângă Viena, în localitatea St. Ulrich (azi încorporată în oraș), ca fiu al unui mănăsar. Fără a avea școală muzicală, este cooptat în jurul vârstei de 15 ani ca violonist în orchestra lui Michael Pamer, care avea să-i deschidă drumul în carieră. După câțiva ani de ucenicie, Lanner își înființează propria formație, de fapt un trio, cu care începe să concerteze. În anul 1823 el simte nevoia să-și completeze mica orchestră cu încă o violă, noul membru cooptat nefiind altul decât Johann Strauss (tatăl).

Pentru o friptură

Greutățile inerente începutului, dar și pasiunea comună pentru dansurile vieneze îi leagă pe cei doi într-o prietenie strânsă, care îi face să se completeze genial. Localurile în care concertează ei se află la periferia Vienei, muzicanții lor („Bratelgeiger“ – muzicanții fripturiști) neprimind ca plată pe seară decât o bucată de friptură. Ca mezin al formației, Strauss avea sarcina ca după fiecare reprezentație să meargă cu farfuria prin local și să mai

strângă pentru muzicieni un bănuț în plus. Sumele adunate astfel nu erau prea generoase, de aceea Lanner și Strauss, care era cu trei ani mai mic, trebuia să împartă aceeași cameră. Au fost perioade în care erau atât de săraci, încât nu aveau amândoi decât o singură cămașă. Când unul dintre ei ieșea în oraș, celălalt trebuia să stea în casă.

Situația financiară s-a schimbat însă radical în 1824, când Lanner și Strauss, împreună cu alți trei muzicieni, și-au făcut intrarea în grădina de la „Prater Café“. Publicul a fost entuziasmat de muzica lor și a cerut reprezentații după reprezentații, astfel încât muzicienilor li s-a terminat repertoriul. Atunci Lanner s-a hotărât să-și compună singur melodiile (Strauss tatăl nu compunea încă pe vremea aceea), care au început să se nască cu o viteză uimitoare. „O nouă piesă anunțată pentru seara nu exista încă dimineața, scrie Johann Strauss fiul. „Într-o dimineață, simțindu-se bolnav, i-a trimis următorul mesaj tatălui meu: «Strauss, pune mâna și inventează ceva!»“ Zis și făcut. Astfel a fost scris primul vals Strauss, în anul 1824, și a apărut sub numele lui Lanner.

Valsul despărțirii

„Orchestra Lanner“ este în curând atât de solicitată, încât trebuie să se împartă în două, pentru a face față cererilor și pentru a putea cânta simultan în mai multe locuri. Una din ele este dirijată de Lanner, iar cealaltă de Strauss. Dar un geniu muzical precum Strauss tatăl nu putea rămâne mult timp numărul doi. Și, pentru că avea la fel de mult succes ca și Lanner, în septembrie 1825 Johann Strauss își înființează propria orchestră.

Se pare că despărțirea celor doi nu s-a desfășurat sub cele mai cordiale auspicii, astfel încât la ultima reprezentație de la localul „Zum Bock“ (La Berbecul) s-a ajuns la schimburi dure de replici, ba chiar la un moment dat la contacte fizice între membrii celor două părți, la care au participat și cei prezenți în local.

Lanner a regretat acea despărțire dură și ca gest de împăcare a scris câțiva ani mai târziu un vals, numit „Trennungswalzer“ (Valsul despărțirii). Ruptura se produsese însă, iar vienezii erau acum împărțiți în două tabere. „Lannerienii“ frecventau numai localurile în care dirija și cânta la vioară Lanner, iar „Straussienii“ erau prezenți acolo unde se afla rivalul.

La bal de trei ori pe săptămână

Până la sfârșitul anilor '30 ai secolului XIX, numele lui Joseph Lanner devenise atât de faimos, încât apariția acestuia în diverse localuri din Viena și din împrejurimile ei garanta automat succesul. Nu rareori se certau pentru el localuri vestite la vremea aceea, cum ar fi „Goldene Birn“ (Para de aur), mult apreciatul „Sperl“, „Apollonsäle“ (Sălile lui Apolo) și vestitul cazino „Dommayr“ din Hietzing.

Geniul său muzical este însă recunoscut oficial încă din anul 1829, când Joseph Lanner este numit director muzical al „k.k. (kaiserliche und königliche – imperiale și regale) Redoutensäle“, ce aparțineau complexului palatului imperial Hofburg, centrul balurilor înaltei societăți vieneze. Aceste baluri fuseseră înființate de către regina Maria Tereza în anul 1748, iar veniturile realizate din ele erau donate în scopuri caritabile.

Balurile ținute aici aveau loc de obicei de două sau de trei ori pe săptămână, pentru ca în perioada „Faschingului“ (perioadă a balurilor premergătoare începutului postului Sfințelor Paști) ele să se îndesească.

Această efervescență îl inspiră pe zi ce trece tot mai mult pe Lanner, astfel încât, în sezonul de baluri din 1834, el ajunge să compună în șase săptămâni nu mai puțin de nouă noi compoziții. Iată cum descrie Fritz Lange, în cartea sa *Joseph Lanner und Johann Strauss* din 1919, o mare petrecere, la care a fost invitat să cânte Lanner cu orchestra sa: „La 31 august al aceluiași an [1834 – n.n.] Lanner a organizat o petrecere impresionantă în grădina contelui Ferdinand Pallfy, despre al cărei fast cu greu ne putem face o impresie în ziua de azi [...] Era o minunăție seară de duminică și nu e de mirare că se adunaseră aproape 6 000 de persoane [...] Într-un cort de dimensiuni gigantice, montat special pentru această ocazie, cu parchet pe jos și care strălucea într-o mare de lumini, se aducea un omagiu dansului. Pentru această patrecere Lanner compusese un vals, prezentat în primă audiție. El se numea *Abenteuerer* (Aventurierul) și a fost reluat de zece ori.“

Nobilei națiuni maghiare

Succesul nu este deplin numai în Viena, ci și în călătoriile efectuate de Lanner. Cu toate că în comparație cu Strauss nu a umblat foarte mult, el a fost încântat de locurile pe unde a trecut. S-a îndrăgostit, de pildă, de Pesta și a revenit de mai multe ori pe parcursul vieții sale în acel oraș. După călătoria din noiembrie 1834 (un an fast pentru activitatea sa artistică), se întoarce la Viena, purtând în valiză unul dintre cele mai cunoscute valsuri ale sale, *Pesther Walzer*. Valsul a fost probabil scris încă de la Viena, dar a fost prezentat în primă audiție la Pesta. Dedicția de la început dovedește adâncă sa afecțiune pentru orașul Pesta și pentru Ungaria: „*Pesther Walzer* – dedicat nobilei națiuni maghiare, în adâncă smerenie“.

Lanner călătorește și la Milano, în 1838, la ceremonia de încoronare ca rege al Lombardiei a împăratului Ferdinand I, ocazie cu care se oprește și la Linz și Innsbruck, unde este în-

tâmpinat cu bucurie de miile de iubitori ai muzicii sale.

Succesele lui continuă neîntrerupt; conduce deja două orchestre. În anul 1840, concertează la Bratislava, unde primește totală apreciere a lui Franz Liszt. Se simțea supra-solicitat și nu mai apuca să facă față tuturor solicitărilor de concert. De fapt, de multe ori nici nu mai dirija el orchestra, ci însărcina pe un membru al ei să-i preia îndatoririle. Și nu numai activitatea concertistică îl obosește, ci și cea componistică. Eferescența din 1841 continuă și în 1842, când în numai șase săptămâni scrie șase piese de mare anvergură. În octombrie 1842 compune ultimul său mare vals, numit *Schönbrunner*, care, conform declarațiilor unor martori oculari, a trebuit repetat de patru ori, fiecare parte a sa fiind întâmpinată cu aplauze și urale dezlănțuite.

Anul 1843 începe cu planuri mari, cu toate că Lanner dirija din ce în ce mai rar piesele din concertele sale. De fapt, și activitatea sa componistică se sfârșește cu valsul *Rosensteiner*, scris pe 24 februarie. Cu toate că oboseala și boala i se citeau clar pe față, Lanner nu renunță la muzică și refuză să ia în serios avertismentele medicilor. Pe data de 22 martie 1843, se află pentru ultima dată la pupitrul dirijoral din cazinoul „Dommayer”. O lună mai târziu, pe 24 aprilie, se stinge din viață, la începutul celui de-al 43-lea an de viață – ca mulți alți oameni din vremea aceea – din cauza apei-înfestate de tifos.

Astăzi în Viena singurul lucru care mai amintește de el, în afară de piatra sa de mormânt, este statuia ridicată lui de Primăria Vienei, alături de Johann Strauss tatăl, care se află în parcul Primăriei. ■

NUNȚI...

(Urmare din p. 83)

Era vara anului 1845. Ordinele lui vodă au venit imediat: nunta se va face la Focșani, pe 21 septembrie, va fi oficiată de episcopul Buzăului, iar nași vor fi ceilalți doi protagoniști ai noștri – Mihail și Smaranda Sturdza. Logodnica va primi o zestre de 3,5 milioane de galbeni și va fi salutăată în mod oficial cu titlul de „Prea înaltă doamnă”. La intrarea în târgul Focșani, Maria Văcărescu va fi salutăată cu toată ceremonia de garnizoana orașului și de salvele a 21 de tunuri. La cununie încă 101 de lovituri de tun se vor face auzite, iar oamenii vor primi o masă gratuită, de sărbătoare, prin grija lui vodă.

Și Bucureștiul intră în sărbătoare. 4 500 de oameni primă și aici hrană în cinstea evenimentului din viața familiei domnești. Piețele Sf. Vineri, Primăriei și Amzei au fost înșesate de lume. Toată țara părea a fi îmbrăcată în haine de sărbătoare cu ocazia cununiei lui vodă. Dar nu era așa. Nunta „cu atâtea surle și trâmbițe” costase mult visteria domnească, lovea în relațiile statornice de mult dintre vodă și biserică – mitropolitul Neofit retrăgându-se la mănăstire –, dintre vodă și Adunarea obștească și batjocorise chiar și sentimentele unei țări întregi, pierzându-i chiar și respectul.

Nu vor trece decât doi ani de fericire alături de Maria visurilor sale, și Bibescu va fi obligat să abdice în vâltoarea evenimentelor revoluționare din 1848.

De astă dată, revoluționarii se vor folosi chiar de „dragostea” nemărginită a domnului. Astfel, pentru a fi siguri că acesta nu îi va chema pe ruși să înăbușe rebeliunea, garda Palatului, în frunte cu colonelul Fălcoianu, l-au silit pe vodă – să jure nu pe viața lui, pe Biblie sau pe țară, ci pe lucrul cel mai scump pentru el – pe viața Mariei Bibescu.

Încă îndrăgostit, Gheorghe Bibescu a jurat și a preferat să părăsească țara și tronul, pentru a nu pune în pericol viața femeii iubite. Pentru el, dragostea nu cunoștea limite...

Iar viața a fost bună cu cei doi: s-au refugiat la Viena, apoi la Paris, trăind ascunși și fericiți până în 1860, când Maria Bibescu, după cuvintele inscripției funerare, „a dobândit prin moarte libertatea nopților”... ■

Războiul rece – 10 ani după

La începutul lunii martie a acestui an, peste 100 de specialiști din 15 țări (Statele Unite, Marea Britanie, Rusia, R.P. Chineză, R.F. Germania, Franța, Italia, Polonia, Cehia, Ungaria, Bulgaria, Norvegia, Finlanda, Mexic, România) au fost prezenți la Centrul Internațional Woodrow Wilson din Washington, pentru a marca – în cadrul unei conferințe de două zile – „vârsta” de zece ani a unui program consacrat războiului rece și intitulat *Cold War International History Project (CWIHP)*.

Proiectul – inițiat de un grup de universitari americani și sprijinit de Fundația John D. și Catherine T. MacArthur – a devenit, în acest deceniu, principalul centru de studii în domeniu. Cunoscutul său *Bulletin*, ajuns la nr. 12, cele peste 30 *Working papers*, mult căutata pagină pe internet a proiectului – condus în prezent de directorul executiv Christian Ostermann – sunt cărți de vizită intrate deja în circuit liber în lumea întreagă, ce prezintă direcțiile pe care și le-a propus CWIHP:

a) strângerea de date din arhivele secrete din Rusia, Indonezia și statele europene foste comuniste;

b) crearea unor centre de studii, cu precădere în mediile universitare;



Christian Ostermann

c) educarea generației tinere, în spiritul cunoașterii trecutului apropiat.

În cadrul reuniunii, profesorul Ernest May, de la Universitatea Harvard, și senatorul Daniel P. Moynihan au susținut două substanțiale alocuțiuni, din care pot fi reținute mai multe aspecte:

1) după un deceniu se constată o amplificare a grupurilor de cercetare a temei și pătrunderea ei în cursurile universitare;

2) arealul de studiere a războiului rece s-a extins dincolo

de Europa; s-au stabilit relații permanente cu instituții din fosta Uniune Sovietică (Georgia, Armenia etc.), R.P. Chineză etc. În context, profesorul Voytech Mastny (S.U.A.), coordonatorul proiectului de studiere a celor două alianțe adverse, NATO și Tratatul de la Varșovia, a amintit despre reuniunea ce urmează să aibă loc la București în toamnă, intitulată *România și Tratatul de la Varșovia*.

Organizatorii au remarcat, în final, că deși există încă obstacole atât în țările din est, cât și în țările occidentale europene în ce privește accesul la informație, perspectivele sunt încurajatoare. ■

Prof. dr. Dumitru PREDA

BLITZ... CONCURS

Trimiteți până la 1 iulie 2001 răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista *Magazin istoric*.
Concursul nu are talon.

Câte biserici au fost restaurate în perioada anilor 1948-1989?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna aprilie 2001 este:

Familia Rosetti-Roznovanu

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul Constantin Stoica, din București.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2001.

CITITORII SCRIBU ISTORIE

Aurul de la Roșia Montană

La 6 februarie 131, când juristul roman Valerius Firmus „cu frumos nume de cetățean roman italic”, zgâria cu stilul pe ceara moale a unei tăblițe cerate textul unui contract de închiriere a forței de muncă într-o mină de aur, el săvârșea un fapt istoric – redacta certificatul de naștere al Roșiei Montane.

Din textul documentului rezultă clar existența așezării la acea dată și numele antic romanizat Alburnus Maior. Descoperită în anul 1854, împreună cu alte tăblițe în mina „Ohaba Sf. Simion”, din Roșia Montană, valoroasa „carte de lemn, cerată” cu dimensiunile de 137x68 mm, face parte din seria de documente cu valoare extraordinară – istorică, lingvistică și juridică – aflate aici, la Roșia Montană, unde au stat la adăpostul munților peste șaptesprezece secole.

Ele datează din anii 131-167. Au fost descoperite peste cincizeci de tăblițe cerate, din care, din cauza ignoranței, se mai păstrează doar 25, în țară și în străinătate, la Budapesta, Viena și Berlin.

Au fost salvate într-o împrejurare tragică. În anul 168 Alburnus Maior a fost devastată de triburi germanice de marcomani. Locuitorii așezării s-au ascuns în galerii împreună cu ce aveau mai drag și mai valoros. Obligați să părăsească grabnic adâncurile, nu au mai putut lua cu ei pe bătrâni și obiectele destinate salvării.

Extragerea aurului a început încă din perioada bronzului, iar în plină epocă a fierului, în sec. VI î.Hr., părintele istoriei, Herodot, îi pomenea pe aceste meleaguri pe agatârșii care „erau bărbații cei mai frumoși care purtau podoabe de aur”. Dovadă că erau pricepuți în extragerea și prelucrarea aurului sub formă de podoabe. Alburnus Maior a fost considerat cel mai important centru aurifer al Daciei române. Istoricul Vasile Pârvan consideră că localitatea a fost „un oraș

californian de civilizație internațională”. Aprecierea este pe deplin îndreptățită de numeroasele și valoroasele vestigii romane existente aici, care ies la lumină și în prezent. Până în secolul al XVIII-lea, regii unguri, voievozii și principii Transilvaniei au concesionat minerilor roșieni exploatarea aurului de aici, măiestria lor fiind recunoscută. În secolul al XVIII-lea statul austriac s-a implicat în exploatarea bogatului zăcămint, îndeosebi în timpul împărătesei Maria Tereza. Pretinzând intensificarea activității extractive, a poruncit să se pătrundă în vechile galerii, și astfel, în mod cu totul accidental, în 1786, s-au descoperit primele table cerate.

Între anii 1762-1837 a trăit în Roșia Montană Mihăilă Grita, care, timp de șapte ani cât a durat „băișagul bun”, a extras din mina sa, aflată sub cetatea romană, cantități de aur impresionante. Mulțumindu-i lui Dumnezeu pentru norocul de a deveni bogat, a ctitorit un număr de șapte biserici ortodoxe, la Roșia Montană, Vârtop, Cărpiniș, Ciuruleasa, Mogoș, Bucium Cerbu și Geoagiu. Școlile care au luat ființă pe lângă aceste biserici au răspândit lumină în rândul puilor de moți. Cu bună știință, el a contribuit la emanciparea poporului său obidit. Exemplul său i-a fost urmat de fiu, George Grita, vrednic tribun în revoluția de la 1848-1849.

La Roșia Montană și-a găsit tovarășa de viață marele savant Bogdan Petriceicu Hasdeu, în persoana frumoasei Iulia Faliciu, dintr-o familie de patrioți, luptători în revoluția de la 1848-1849. Ea l-a inspirat și l-a încurajat, după cum el însuși mărturisește, în realizarea marii sale opere. Frumosul său caracter este întruchipat de personajele feminine din *Domnița Ruxandra* și *Răzvan și Vidra*.

Dornici de învățătură și lumină, roșienii au fost preocupați de știința de carte. La

CITITORII SCRIBU ISTORIE

Începutul secolului al XVIII-lea și-au înființat școala confesională greco-catolică. La 1736, aici exista deja școala în care a învățat episcopul unit Petru Pavel Aron de Bistra. Școala Roșiei Montane este mai veche decât școlile înalte ale Blajului! Ulterior, la Roșia Montană au funcționat multe alte școli, unele cu profil minier, din care una de rang superior, cu două cicluri, care a pregătit maiștri și tehnicieni.

La Roșia Montană se pot vizita bustul și casa memorială a lui Cloșca, în satul Cărpiniș.

În fața bisericii unite este mormântul lui Simion Balint, cel mai viteaz dintre prefecții lui Avram Iancu, iar în apropierea bisericii, se află casa memorială edificată de el la 1854.

Prof. Ruxandra MANTA, Școala Generală „Simion Balint”, Roșia Montană

Bănățenii și Franța

În anul 1871, în urma pierderii războiului cu Prusia, Franța trecea prin momente grele.

Satele românești din Banat scriu petiții pe care deputații lor le citeșc în Parlamentul din Budapesta. Prin aceste petiții se cerea ca Franța să nu fie „dărăburită” [fărămițată].

Satele ardeleni n-au trimis petiții, căci românii din Ardeal au boicotat alegerile și nu aveau deputați în acea legislatură, dar deputatul român Vincențiu Babeș a făcut declarații în numele întregii națiuni române.

Teodor Păcățian, în lucrarea sa *Cartea de aur sau luptele naționale ale românilor de sub coroana ungară*, 8 volume, prezintă unele intervenții ale bănățenilor în Parlamentul din Budapesta. Reproducem câteva.

„În ședința din 27 februarie 1871 deputatul român Mocsonyi prezintă rugămintea locuitorilor din Sânicolaul Mare să se intervină ca Franța să nu fie dărăburită în urma războiului franco-prusac.

În ședința din 1 martie 1871, deputatul român Sigismund Borlea înaintează rugări în favoarea Franței, din mai multe comune din comitatul Zarandului.

Tot atunci deputatul român Alexandru Mocsonyi [frate cu Eugen] înaintează rugări în favoarea Franței din partea comunei Belotinți.

În ședința din 2 martie 1871, deputatul român Vincențiu Babeș prezintă rugări din partea

mai multor comune și face declarația că «ori vin, ori nu vin rugări onoratul guvern să ia la cunoștință că întreaga națiune română, e gata să aducă orice jertfe pentru salvarea intereselor națiunii franceze».

În ședința din 3 martie 1871 se citeșc petiții în favoarea Franței, din partea comunei Chinodea, Buziaș, Beba și Șistarovăț.

În ședința din 4 martie 1871 se citeșc petiții în favoarea Franței, de către deputatul Sigismund Borlea, din partea comunei Șoșdia și Belint.

În 6 martie se citește rugare din partea comunei Cebza.

În 13 martie 1871 deputatul Eugen Mocsonyi și Petru Mihali citeșc petițiuni în favoarea Franței.

În 17 martie se citeșc rugări în favoarea Franței.

În 18 martie 1871 citește Eugen Mocsonyi.

În 19 martie deputatul Eugen Mocsonyi citește rugări în favoarea Franței din partea comunei Secaș.

În 21 martie 1871, deputatul român Sigismund Popoviči, citește în favoarea Franței mai multe petiții de la comunele din comitatul Arad”.

Ioan BIZĂU, Blaj

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

„**U**na după alta, coloanele se desfășoară și se întind pe o lungime de zeci de kilometri. Ele înaintează mereu și mersul lor exprimă parcă hotărârea de oțel, forța sutelor de milioane de oameni ai muncii, care în această zi, în toate țările și în orașele lumii își fac auzită voința lor neștrămutată de a lupta pentru pace, credința lor într-un viitor fericit. 500 000 oameni ai muncii au luat parte la grandioasa manifestație.”

Astfel își începe *Scânteia*, din 3 mai, amplul reportaj consacrat demonstrației din 1 Mai din Capitală. Manifestația este precedată de două momente festive.

Mai întâi, la ora 8.30 – în prezența lui Gh. Gheorghiu-Dej, Anei Pauker, a lui Vasile Luca, a altor conducători ai P.M.R., ai Marii Adunări Naționale, ai guvernului – are loc dezvelirea statuii lui I.V. Stalin, amplasată la intrarea în parcul Herăstrău dinspre piața care purta numele generalisimului (ulterior, Aviatorilor, astăzi Ch. de Gaulle). „Statuia – scrie ziarul amintit – reușește să redea ceva din personalitatea titanică a genialului Stalin, omul cu haină de soldat, cu chip de muncitor și cu chip de savant – cum l-a numit un mare scriitor revoluționar, H. Barbüsse.”

Statuia, înaltă de 8 m era așezată pe un soclu de 6 m. A dispărut ulterior din peisajul bucureștean.

Urmează inaugurarea Parcului „I.V. Stalin” (fost Carol II, Parcul Național, acum Parcul Herăstrău).

La ora 9 începe demonstrația, deschisă printr-o cuvântare a lui Gh. Apostol, membru al Biroului Politic al C.C. al P.M.R., președintele Confederației Generale a Muncii.

Presa acordă ample spații împlinirii a 30 de ani de la înființarea partidului comunist, la 8 mai 1921. Sunt publicate studii, documente, amintiri ale unor participanți la eveniment.

Au loc întreceri socialiste în întreprinderi, gospodării colective, școli, institute de cercetare. Editura P.M.R. publică două volume consacrate biografiilor lui Gh. Gheorghiu-Dej și Anei Pauker. La Academia R.P.R. are loc o sesiune solemnă. Teatrul Național prezintă piesa *Pentru fericirea poporului*, de Nicolae Moraru și Aurel Baranga. Filarmonica de Stat organizează un concert festiv. La Arenele Romane concertează 700 instrumentiști militari.

Întră, parțial, în funcțiune Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii” (actualmente „Presa liberă”). Cu acest prilej ziarele consemnează că

marea rotativă a Combinatului are 62 m lungime, 8 m lățime și o greutate de 750 000 kg. Poate tipări 860 000 exemplare de ziare, în patru pagini, pe oră. Suprafața construită a Combinatului este de 136 000 metri pătrați.

Manifestările culminează cu o Adunare Solemnă desfășu-



rată în – notează *Scânteia* din 9 Mai – „imensa sală a fostei Expoziții Industriale Sovietice“ (din Parcul „I.V. Stalin“) în care Gh. Gheorghiu-Dej rostește cuvântarea aniversară.

In a doua decadă a lunii

iunie, începe recoltatul păioaselor – orz, secară, grâu. Până la 10 iunie, comunică Ministerul Agriculturii, mașinile agricole (tractoare, secerători, cositori, batoze etc.) au fost reparate în proporții care depășesc 90 la sută.

Sunt antrenați în această campanie și muncitorii bucureșteni. Astfel, de la Centrul Filaret al Întreprinderii de Rețele Electrice București, pleacă 14 echipe de electricieni, constructori de rețele și mecanici care să asigure electrificarea unor arii și batoze din regiunile Teleorman, Dolj, Ialomița și București.

La luptă pentru pâinea poporului, titrează mobilizator ziarile, evidențiind succesele și depășirile de recorduri din holde.

Totuși, nu peste tot „lupta“ se desfășoară cu intensitatea dorită.

Iată, spre exemplu, o notă a Secției raionale de Securitate Tulcea, din 13 iunie 1951 (păstrată în colecțiile Arhivelor Naționale Istorie Centrale). „La Ada Marinescu în ziua de 12 iunie nu a funcționat batoza din cauză că vicepreședintele Sfatului, Ioan Neagu, nu a organizat echipele pentru treier.

Acesta, în ziua de 11 iunie, s-a îmbătat în așa măsură, că a dormit până în ziua de 12 iunie ora 10 înainte de masă, când a fost trezit de către organele Miliției, care au vărsat pe el una căldare de apă.

De asemeni, președintele Sfatului din (comuna) Ada Marinescu, anume Mihai



Într-o secție a Fabricii „Radio Popular“

Ursan, toată ziua umbilă beat prin comună și amenință pe secretarul Sfatului și pe referenți cu arestarea, în urma cărui fapt secretarul Sfatului, anume Dumitru Vasile, a depus demisia.

Tot acest președinte face excepții că dă bonuri la treierat

secară; dispozițiunile prevăd că întâi se va treiera numai grâu și după terminare se va treiera și alte recolte. Printre acești favorizați este și un chiabur, care până în prezent nu a fost identificat.“

S-a încheiat acțiunea de semnare a Apelului pentru Pace. Într-un comunicat al Comitetului Permanent pentru Apărarea Păcii din R.P.R. se arată că 11 061 141 cetățeni și-au dat semnătura. „63 000 echipe, formate din aproape 200 000 cetățeni – se arată în Comunicat – au dus muncă de lămurire și au strâns semnăturile în cartiere și sate, aducând o importantă contribuție la succesul acestei acțiuni.“

Totuși, nu peste tot semnarea Apelului întrunea unanimitatea semnatarilor.

Revenim la aceeași sursă de arhivă, amintită mai sus, cu un alt document („informare“) tot

din județul Tulcea (păstrăm ortografia originalului): „Informez că în ziua de 14 aprilie 1951, numitul Dumitru M. Nicolae din comuna Zebilu, Raionul Tulcea, a stat de vorbă cu numita Panaghia Gh. Partebuna, din comuna Zebilu, de ani 60, și i-a spus să nu semneze pentru Pace, că are să vină și timpul meu, din care cauză în acel colț unde șade susnumita cu casa, nu au semnat vreo trei persoane.

Susnumitul în trecut a făcut parte din mișcarea legionară, fiind curier, în prezent este membru P.M.R. verificat și colectivat în



Apel pentru pace

CAUZA PACII E IN MAINILE NOASTRE!

G.A.C. 2 martie 1949 din comuna Zebilu, unde nu ia parte la muna [sic!].“

La 14 iunie, în sala de ședințe a Academiei R.P.R., are loc o întrunire plenară a Comitetului Permanent pentru Apărarea Păcii, prezidată de M. Sadoveanu, președinte, iar a doua zi, 15 iunie, la Arenele Romane se desfășoară un mare miting.

Duminică, 17 iunie, Mihail Sadoveanu adresează, după cum scrie *România liberă* din 19 iunie, „prin posturile de radio un salut cetățenilor din țara noastră care au semnat Apelul. Acțiunea pentru semnarea Apelului a fost cea mai largă și cea mai organizată acțiune pentru pace care a fost dusă vreodată în țara noastră.

Culturale. Prin decret al Prezidiului Marii Adunări Naționale, alți oameni de artă sunt distinși cu titlurile de „Artist al Poporului“ (actorii Lucia Sturdza Bulandra și Nicolae Bălățeanu), „Artist Emerit“ (I. Manolescu, G. Calboreanu, Aura Buzescu, Beate Frenedov, Petre Ștefănescu-Goangă – actori, Camil Ressu, Iosif Iser – pictori, Ion Voicu, Valentin Gheorghiu, Sabin Drăgoi – muzicieni ș.a.), „Maestru Emerit al Artei“ (Mihail Andricu, Matei Socor, Alfred Mendelsohn – compozitori, Constantin Silvestri – dirijor, Alexandru Finți – regizor, C. Baraschi, Boris Caragea – sculptori).

În Editura Academiei R.P.R. apare volumul de *Documente privind istoria României. B. Țara Românească. 1601-1610.*

La 11 mai s-au împlinit doi ani de la înființarea primului centru de radioficare; de atunci au mai intrat în funcțiune alte 78, cu 40 000 abonați, iar până în 1955 se prevede ca numărul centrelor să crească la 2 000, cu peste un milion de abonați.



La Buftea, în prezența președintelui Consiliului de Miniștri, dr. Petru Groza, are loc, la 9 iunie, solemnitatea punerii pietrei fundamentale a Centrului de Producție Cinematografică din R.P.R. Din filmele aflate în lucru în Studioul „București“: *Nopțile de iunie* (lung-metraj după o năvelă de Petru Dumitriu), *Războiul neascultător* (desene animate), precum și docu-

mentarele *Delta Dunării* (prima peliculă românească în culori), *Canalul Dunăre-Marea Neagră* (partea a II-a) și *Cea de-a 9-a ediție a Jocurilor Mondiale Universitare*. Se lucrează, de asemenea, la sincronizarea în limba română a filmului sovietic, în două serii, *Căderea Berlinului*.

Reuniuni în Capitală. Congresul pe țară al Asociației Științifice a Tehnicienilor, înființată în 1949. Ședința lărgită a Consiliului General al Centrocoopului.

Are loc Conferința pe țară a directorilor întreprinderilor regionale cinematografice, care dezbate probleme privind „intensificarea acțiunii de popularizare a filmului, pentru antrenarea, cu ajutorul filmelor, a maselor largi de oameni ai muncii în lupta pentru construirea socialismului, pentru apărarea păcii“.

În cadrul ședinței plenare a Confederației Generale a Muncii se discută realizarea bugetului pe anul 1950, care, pentru mișcarea sindicală, a fost de 16 536 408 000 lei. Un membru al Comitetului Central C.G.M. – scrie *Viața Capitalei*, din 24 mai – este exclus pentru „abateri grave de la disciplina muncitorească și morala proletară, pentru activitatea dușmănoasă interreselor clasei muncitoare“, fiind deferit justiției.

Cotidiene. Sfatul Popular al Capitalei distribuie sămânță de

Într-un sat se va aprinde lumina electrică



viermi de mătase la prețul de 33 lei gramul (un ziar costa 4 lei). Până la 5 iunie se distribuie zahărul și săpunul „Cheia” pe cartelele lunii mai.

Se pune în circulație moneda metalică de 20 lei, iar cea din hârtie se retrage treptat, până la 30 decembrie. Magazinul „Spicul” distribuie pâine dietetică.

Se constată deficiențe în activitatea Uniunii Cooperativelor de Consum din regiunea București în ceea ce privește colectarea mieilor și a ovinelor pentru carne. În aprilie, cooperativele au achiziționat doar 6 000 miei.

Pe Calea Griviței: la nr. 221 se înființează o unitate de umplere a sifoanelor (1 500 sifoane în 8 ore); la nr. 257 – un atelier de confecții și lenjerie; la nr. 445 – atelier pentru reparații auto; la nr. 449 – o potcovărie și rotărie.

La Uzinele „Mănătoarea” 30 de muncitori au absolvit cursurile ciclului doi de alfabetizare. Începând cu 1 mai, salariații care au un câștig de până la 15 000 lei și sunt bolnavi de T.B.C. primesc un ajutor lunar de 800 lei.

Se trece la orarul de vară al magazinelor. La Teatrul Muncitoresc „C.F.R.-Giulești” începe un curs de limba rusă.

S-au deschis stațiunile balneo-climaterice de la munte și mare. Sunt așteptați 279 000 de salariați să-și petreacă în ele concediile de odihnă.

Ce se mai întâmplă în București. Se află în plină desfășurare concursul de vitrine, organizat de Ministerul Comerțului Interior. Nu toate magazinele antrenate în acest concurs înțeleg să-și ia în serios participarea. Astfel, notează *Viața*



Tramvaiul 13 vine din cartierul Militari

Capitalei din 3 mai, „Alimentara din str. Făinari, în loc să pună în vitrină mărfurile pe care le are în unitate, a pus un număr de sticle goale, purtând etichetele unor firme vechi ale exploatatorilor”. Vitrina unei alte Alimentare, de pe Calea Griviței 150, „este plină cu cărți, de parcă ar fi o librărie”.

Se înființează, în câteva piețe, primele unități de desfacere ale gospodăriilor agricole colective din regiunea București. Astfel, duminică 13 mai, în piața „Vitan”, G.A.C. „Timpuri Noi” din com. Du-dești-Cioplea desface 200 kg cireșe și 70 kg lapte.

Este în plină desfășurare campania de combatere a sifilisului. Echipă de medici vizitează locuințele bucureștenilor, recoltând sânge pentru analize de laborator.

Se înființează Consiliul Științific de Pediatrie, de pe lângă Ministerul Sănătății, care se va ocupa cu „mai buna îngrijire a sănătății copiilor până la vârsta de 15 ani și ridicarea calificării cadrelor medicale”.

Să reținem și câteva știri sportive. La 29 iunie, în Piața Universității, la ora 10.30 se dă startul în cursa ciclistă „Circuitul României”. Participă 58 cicliști. La plecare, sportivii sunt salutați de Ștefan Voitec,

președintele Comisiei Centrale de Ciclism (președinte și al Centrocoop).

Se deschide sezonul la natație la noul bazin acoperit din Floreasca. Pe terenul „Știința” se joacă primele meciuri de baschet în nocturnă. ■

Studenți într-o sală de studiu a Institutului de Arte Plastice



Rubrică de
Ioan LĂCUSTĂ

ARIPI ROMÂNEȘTI

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										
11										

ORIZONTAL: 1) Inginer și inventator român, pionier al aviației mondiale, constructorul primului avion din lume (brevetat în Franța la 17 august 1903), care la 18 martie 1906 s-a desprins de sol datorită exclusiv forței motorului său (Traian; 1872-1950) – Inginer, constructor de avioane și pilot român, unul dintre pionierii aviației mondiale, care a decedat la 13 septembrie 1913, în urma unei încercări de trecere peste Carpați (Aurel; 1882-1913). 2) Urcă la mijloc! – În martie! – Autorul lucrării *Pagini din istoria aviației*, apărută la Editura „Ramuri” din Craiova, în 1942 (Petre Gheorghe). 3) Care ia în răs – Siglă pentru „Uniunea Europeană de Radiodifuziune”. 4) Luciu de apă pe suprafața căruia poate ateriza hidroavionul – Căpitan de aviație care a participat în timpul celui de-al doilea război mondial la luptele aeriene de la aeroporturile din Budapesta și Szekesfehervár și de la nodurile de comunicație de la Kunovice și Nivnice (Gheorghe). 5) În baie! – Inventator sas din Transilvania, pionier al tehnicii rachetelor, a imaginat 17 tipuri de rachete cu mai multe trepte, direcționate prin aripioare de stabilizare (Conrad; 1509-1579) – Siglă pentru „Linile Aeriene Române”. 6) Împiedică vizibilitatea piloților (pl.; poet.) – Căpitan, pilot de aviație, căzut eroic în primul război mondial, la 21 august 1916 (Aurel). 7) Bec gol! – Siglă pentru „Unidentified Flying Object” (Obiecte Zburătoare Neidentificate) – Plantă textilă. 8) Ținut care e lipsit de rețea hidrografică – Capitală sud-europeană de unde o formație de 3 hidroavioane comandate de comandorul Ovidiu Rătescu a plecat în septembrie 1935, ajungând

la Constanța fără escală, constituind pentru acea vreme o mare performanță. 9) Prăbușit – Pseudonimul lui Emil Manu, publicist și poet român (n. 1886). 10) A parcurge un text – Locotenent de aviație, membru al echipajului care, la 23 noiembrie 1939, a adus din Anglia la București, 15 avioane Bristol-Blenheim, pentru dotarea unităților noastre de aviație (Nicolae). 11) Vechi regat, apoi provincie în nordul Indiei – Inginer român care a construit în 1910 un aeroplan-elicopter, prevăzut cu șase elice și acționat cu un motor de 30 CP, experimentat cu rezultate bune, în 1911, pe aeroportul Cotroceni.

VERTICAL: 1) Mișcare de răsucire a unui avion în jurul axei longitudinale în timpul coborârii și în condițiile pierderii de viteză (var.) – Sportiv parașutist român care a devenit în 1960 campion la lansarea pe timp de noapte, iar un an mai târziu, a stabilit recordul mondial absolut prin două aterizări consecutive la 0 m față de punctul fix (Gheorghe). 2) Istoric român din a cărui bogată activitate amintim lucrările: *Mari raiduri aeriene* (1988), *Icarii din Carpați* în colaborare cu Dumitru Crăciun (1986) și *Personalități ale aviației române* (1998) (Constantin) – Deplasarea unor avioane în scop de recunoaștere. 3) În rocă! – Fizician german de origine română, unul dintre întemeietorii astronauticii, autorul unor lucrări teoretice privind zborul în spațiul cosmic (Hermann; 1894-1980). 4) Acidul ribonucleic... din carne! – A alunga găinile (reg.). 5) Model – Aflte la răcire! 6) Locotenent de aviație român care a participat ca pilot în primul război mondial, doborând mai multe avioane inamice (Vasile) – Râu în Rusia. 7) În bloc! – În vest! – Nota de la fanfară! – Campion. 8) Termen folosit pentru a trimite la un text care servește de izvor informativ – Localitate în județul Argeș în care se află un cunoscut aerodrom militar. 9) Una care nu există în realitate – Rival. 10) Firmamentul pe care se profilează avioanele – Întreprindere minieră din Banat la care a lucrat mecanicul Iosif Havel, cel care, în 1936, a construit trei planoare de faza I, cu care s-au executat zbururi la Reșița. 11) Luat la mijloc! – Inginer și pilot de aviație român care, împreună cu colonelul rus Leonid Ivanovici Popov, a zburat, la 14 mai 1981, în cosmos, cu nava Soiu-40, devenind primul cosmonaut român (Dumitru; n. 1952).

Dicționar: EMAR, UDH, HUCIUI, TNA.

Gheorghe BRAȘOVEANU

DIALOG CU CITITORII

FORUM PE INTERNET

DL. CRISTI PRESURA, din Olanda, ne adresează, prin e-mail, următoarea propunere:

Sunt un prieten al revistei *Magazin istoric*, pe care o citesc, ca mulți alții, din copilărie, și mai nou și pe Internet. Sora mea mi-a făcut o surpriză trimițându-mi prin poșta ultimele numere. Am citit articolul *Prieteni adevărați* de Teodor Wexler, din numărul pe luna martie 2001. Cum mai citisem și în urmă articole despre modul în care Antonescu a ajutat evreii, am simțit nevoia să verific repede „web-ul”, să văd ce zic alții. Nu mică mi-a fost mirarea când am găsit formulări dure, ca de exemplu „România s-a dovedit a fi cel mai entuziast aliat al lui Hitler în căutarea „soluției finale”.

În contextul: „În 1939, populația evreiască a României depășea 750 000 persoane; era a treia mare concentrare de evrei din Europa. În 1944, aproximativ 400 000 dispăruseră. Alți 150 000 evrei ucraineni muriseră în mâinile soldaților evrei”.

De pe pagina: <http://info.greenwood.com/books/0313279/0313279853.html> cele mai multe referiri sunt, se pare, de aceeași factură. Probabil că acesta este și adevărul. Am simțit însă nevoia de a discuta cu cineva despre atâtea amănunte poate mai puțin „spuse” ale istoriei noastre și am verificat dacă dumneavoastră aveți cumva și un *Forum*. Cu dezamăgire, am constatat că încă nu, dar acum mă gândesc că poate nu este o idee prea rea. Poate sunt și alți cititori ca mine interesați. Sunt multe alte lucruri care se spun despre istoria noastră pe „web”, poate și dumneavoastră ați verificat de exemplu: <http://www.hungary.com/corvinus/lib/rum.htm>

Nu cred că mai există *Forumuri* dedicate exclusiv (sau în special) istoriei noastre și ar fi ceva foarte potrivit pentru site-ul d-vs.

Deși, dacă sunt realist, dumneavoastră aveți site-ul pe ITC, deci probabil deja vă bucurați de bunăvoința d-lor.

Mulțumim corresponsivului nostru din Olanda pentru interesul ce ni-l poartă și pentru propunerea adresată. Vom lua legătura cu ITC și vom încerca să realizăm cele sugerate de dl. Presura.

MONUMENT AL AVIAȚIEI LA BUZĂU

DL. comandor aviator (r) VALTER BRUCHENTAL, din Buzău ne scrie: Deși informația nu-i de dată recentă (dezvelirea a avut loc la 30 iunie 2000), vă aduc la cunoștință că în Municipiul Buzău s-a realizat un Monument al Aviației Române, amplasat în părculețul „B.P. Hasdeu”, din fața liceului cu același nume.

Lucrarea este destinată cinstirii memoriei celor căzuți la datorie, de pe meleaguri buzoiene, pentru apărarea cerului patriei noastre, dar și a celor – anonimi – ce-au contribuit la înființarea și dezvoltarea aviației în această zonă.

Pe cele două plăcuțe de pe soclu sunt inscripționate, pe una, numele celor ce-au contribuit, nemijlocit, la ridicarea monumentului, iar pe cealaltă înscrisul „Glorie Aviației Române”.

Monumentul a fost realizat la inițiativa d-lui cdr.av.(r) Aurel Niculescu – fiu al acestor locuri – și cu sprijinul filialei locale a Asociației Române pentru Propaganda și Istoria Aviației – A.R.P.I.A.

DL. Bruchental alătură și lista instituțiilor care au contribuit la realizarea Monumentului: Statul Major al Forțelor Aeriene – general de divizie aeriană Gheorghe Bucse, șeful Statului Major al Forțelor Aeriene; Primăria municipiului Buzău – ing. Boscodeală, primarul municipiului; Întreprinderea de Construcții Buzău;

Baza de Reparații Avioane și Mijloace de Aerodrom Craiova – comandor ing. Dincă; Întreprinderea de Avioane Craiova – ing. Bistreanu; A.R.P.I.A. – filiala București; A.R.P.I.A. – filiala Buzău; „Omniastig”; Compania „Jaro International” – director - ing. Dumitrescu Mirică-jr.

DIN NEATENȚIE

Colegul nostru, Ioan Lăcustă, roagă pe cititorii rubricii în București, acum 50 ani, din nr. 4 (aprilie) 2001, să facă următoarele corecturi ale unor greșeli datorate neatenției sale la colonațarea textului pentru tipar: p. 92, coloana I, rândul 15 de sus, Garvăn, în loc de Gorvăn; aceeași pagină, aceeași coloană, rândul 27 de sus, Baraschi, în loc de Baravchi; Adina Paula Moscu, în loc de Marcu.

SĂ NU UITĂM

DL. TITU BOGDAN ne trimite, prin e-mail: La 18 iunie se împlinesc 50 de ani de la deportarea în Bărăgan a bănăștenilor și severinenilor. Ca vechi cititor (de la primul număr) al *Magazinului istoric* și supraviețuitor al evenimentelor, în numele colegilor de suferință și, mai ales, în numele celor care și-au lăsat oasele în stepa Bărăganului, fără morminte, fără cruci, vă rog să nu uitați această comemorare!

Am reținut propunerea și, în măsura în care vom primi noi articole pe această temă, le vom publica. Precizăm că în nr. 5 și 6/1994 colaboratorii noștri Constantin Aioanei și Cristian Trancotă au prezentat documente de arhivă referitoare la drama deportaților. Aceiași autori au scris despre cei condamnați la muncă, în special la Canal, în articolul Arhipelagul ororii, din nr. 3-5/1993.

CONTENTS (Romanian History) N. Iorga The Heritage of Bessarabia • M.E. Ionescu, M.D. Ereşcenko, I. Hudiță, N. Videnie, A. Duțu, A. Oșca 60 Years since Romania entered WW II • Patriarch Teoctist The Orthodox Romanian Church under Communism • B.F. Popovici Political Symbols on the Tâmpa Mountain • G. Done, S. Chefani-Pătrașcu The Cathedral from Alexandria • N. Constantinide Recollections of a Diplomat (III) • S. Tătărescu-Negropontes The mansion of Poiana • V. Răpeanu At Capșa, among Writers • A. Vrioni Diary of a Writer (III) • V. Avram Aurel Vlaicu and His Airplanes • A. Caragea Weddings at the Hospodars' Courts • I. Lăcustă In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) N. Iorga L'héritage de la Bessarabie • M.E. Ionescu, M.D. Ereşcenko, I. Hudiță, N. Videnie, A. Duțu, A. Oșca 60 ans depuis l'entrée de la Roumanie dans la Seconde Guerre mondiale • Le Patriarche Teoctist L'église orthodoxe roumaine sous le communisme • B.F. Popovici Symboles politiques sur le mont de Tâmpa • G. Done, S. Chefani-Pătrașcu La cathédrale d'Alexandria en Roumanie • N. Constantinide Les mémoires d'un diplomate (III) • S. Tătărescu-Negropontes Le manoir de Poiana • V. Răpeanu Au café de Capșa, parmi les écrivains • A. Vrioni Journal d'une femme-écrivain (III) • V. Avram Aurel Vlaicu et ses avions • A. Caragea Noces à la cour du prince-regnant • I. Lăcustă À Bucarest il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Н. Йорга Наследство Бессарабии • М.Е. Ионеску, М.Д. Ерещенко, И. Худитца, Н. Видение, А. Дуцу, А. Ошка Вступление Румынии во вторую мировую войну – 60 лет • Патриарх Теоктист Румынская православная церковь во время коммунизма • Б.Ф. Попович Политические символы на горе Тымпа • Г. Доне, С. Кефани-Патрашку Кафедральная церковь в городе Александрия • Н. Константинида Воспоминания дипломата (III) • С. Тэтэреску-Негропонтес Помещичья усадьба в Пояне • В. Рыпану В кафе Капша, в мире писателей • А. Вриони Дневник писательницы (III) • В. Аврам Аурел Влайку и его самолёты • А. Караджа Свадьбы при дворе государей • И. Лăкустă В Бухаресте 50 лет назад

INHALT (Rumänische Geschichte) N. Iorga Bessarabiens Erbe • M.E. Ionescu, M.D. Ereşcenko, I. Hudiță, N. Videnie, A. Duțu, A. Oșca 60 Jahre von den Rumäniens Eintritt in den Zweiten Weltkrieg • Patriarch Teoctist Die rumänische orthodoxe Kirche unter den Kommunismus • B.F. Popovici Politische Sinnbilder auf den Tâmpa-Berg • G. Done, S. Chefani-Pătrașcu Die Kathedrale von Alexandria • N. Constantinide Erinnerungen eines Diplomaten (III) • S. Tătărescu-Negropontes Das Herrenhaus von Poiana • V. Răpeanu Ins kaffeehaus Capșa zwischen Schriftstellern • A. Vrioni Tagebuch einer Schriftstellerin (III) • V. Avram Aurel Vlaicu und seine Flugzeuge • A. Caragea Hochzeiten am Hof des Herrschers • I. Lăcustă In Bukarest vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) N. Iorga La herencia de Besarabia • M.E. Ionescu, M.D. Ereşcenko, I. Hudiță, N. Videnie, A. Duțu, A. Oșca 60 años desde la entrada de Rumania en la Segunda Guerra Mundial • El Patriarca Teoctist La Iglesia Ortodoxa Rumana bajo el comunismo • B.F. Popovici Símbolos políticos en el monte de Tâmpa • G. Done, S. Chefani-Pătrașcu La Catedral de Alexandria • N. Constantinide Los recuerdos de un diplomata (III) • S. Tătărescu-Negropontes La mansión señorial de Poiana • V. Răpeanu En el Café de Capșa, por entre los escritores • A. Vrioni El diario de una escritora (III) • V. Avram Aurel Vlaicu y sus aviones • A. Caragea Bodas en la Corte principesca • I. Lăcustă En Bucarest hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

ABONEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39

Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (țări europene);

90 dolari U.S.A. (țări extraeuropene)



Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 10 500



